

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΩΝ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑΣ ΕΝΩΣΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
Βρυσακίου 15 & Κλάδου, 105 55 Αθήνα
τηλ.: 210 3215 146/fax: 210 3215 147
e-mail: sadas-pea@tee.gr • www.sadas-pea.gr

‘ARCHITEKTONES’
JOURNAL OF THE ASSOCIATION OF GREEK ARCHITECTS
Issue 77, Cycle B, November/December 2009
Vrysakiou 15 & Kladou, 105 55 Athens
tel.: +30 210 3215 146/fax: +30 210 3215 147

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Πρόεδρος: **Ευάγγελος Λυρούδης**
Αντιπρόεδρος: **Γιώργος Νικολάου**
Γεν. Γραμματέας: **Μαρία Κουρμπανά**
Ειδ. Γραμματέας: **Μυρτώ Δεσποτίδη**
Ταμίας: **Γαρυφαλιά Κοσμογίου**
Μέλη: Δημήτρης Δούμας
Αντώνης Μασούνης
Δημήτρης Μαραβέας
Κώστας Μπαρδάκης
Κώστας Μπελιμπασάκης
Θανάσης Μπούρης
Γιάννης Πάνου
Ισίδωρος Σέμψης
Κώστας Τζατζάνης
Βασίλης Χατζηκίδης

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ-ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ Ευάγγελος Λυρούδης

Τα ενυπόγραφα άρθρα εκφράζουν
τις απόψεις των συντακτών τους.
Οι επίσημες θέσεις του ΣΑΔΑΣ και των άλλων
Συλλόγων Αρχιτεκτόνων δημοσιεύονται στη
στήλη Δραστηριότητες του συλλόγου.

Τιμή τεύχους 0,003 €

ΕΚΔΟΤΗΣ

Σωτήρης Δημακόπουλος
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΚΔΟΣΗΣ-ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΗ 3D Σ. Δημακοπούλου & ΣΙΑ ΕΕ
Καρναάδου 20, 163 46 Ηλιούπολη
τηλ.: 210 9235 487-9
fax: 210 9222 743

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

Όλγα Σπμαιοφορίδου
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Γιώργος Καλομηνίδης
ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
Βιργινία Παυλίδου
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΩΝ

Λάμπης Δορλής
ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ
Αρετή Κατή

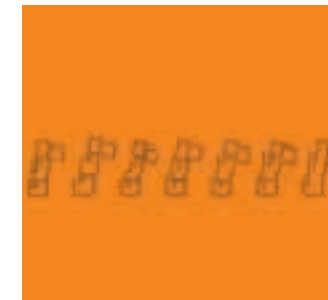
Μέλιω Παπαδοπούλου
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
Νίκη Δανιηλίδου
DTP SERVICE

Sharpen

ΕΚΤΥΠΩΣΗ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ
Αφοι Αθ. Τσακίρη ΑΕ
Κηφισού 18 ΑΘΗΝΑ
τηλ.: 210 5124 578, 210 5126 570
ΑΠΟΣΤΟΛΗ: Ευάγγελος Μοσχόφης

αρχιτέκτονες

Περιοδικό του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ | τεύχος 77 – περίοδος Β | Νοέμβριος/Δεκέμβριος 2009

Εξώφυλλο: Κατοικία Αρχεθήκη Ζ' (Architheke V), οι συμπαγείς τοίχοι ως σχήματα ιδέας: Διαδοχικά διαγράμματα της σχεδιαστικής εξέλιξης

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Όλγα Βενετσιάνου
Διονύσης Καννάς
Ειρήνη Κουφέλη
Αμαλία Κωτσάκη
Έλενα Λαϊνά
Μιχάλης Λεφαντζής
Άννα Μελανίτου
Ναταλία Μπαζαίου
Βασιλική Παναγιωτοπούλου
Μάρω Σίνου
Φραγκίσκα Χρυσολούρη

Ανταποκριτές:
Αριστοτέλης Δημητρακόπουλος
[Κύπρος]
Νεκτάριος Κεφαλογιάννης
[Βαρκελώνη]
Δημήτρης Μανίκας [Βιέννη]
Εμμανουήλ Ντούρλιας [Παρίσι]
Γ. Προκάκης, Α. Καλαντίδης
[Βερολίνο]

Σ' αυτό το τεύχος συνεργάστηκαν:
Α. Αναγνωστάκη, Π. Αναστασιάδου,
Μ. Δόξα, Ι. Δρούγα,
Μ. Καλυβιώτη, Α. Κλειδωνάς,
Γ. Κότσαρη, Π. Κουμουνδούρος,
Μ. Μουρλά, Β. Σουβατζίδου,
Χ. Τσώκος, Α. Φραδέλου,
Ε. Χρηστέα

Υπεύθυνοι από Δ.Σ.:
Μυρτώ Δεσποτίδη
Γιώργος Νικολάου
Γραμματεία Σ.Ε.: Στέλλα Ρίζου

Η Σ.Ε. ενημερώνει όλους τους συναδέλφους που επιθυμούν να αποστείλουν υλικό, να τηρούν τις αναγκαίες τεχνικές προδιαγραφές που ισχύουν για το περιοδικό.

Κάθε συνάδελφος που εκδηλώνει την πρόθεσή του για αρθρογραφία στα προγραμματισμένα αφιερώματα πρέπει να αποστείλει πρώτα ενημερωτική περιλήψη του άρθρου του.

ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΘΗΚΕΥΜΕΝΑ ΣΕ ΔΙΣΚΕΤΑ ΚΑΙ ΝΑ ΣΥΝΟΔΕΥΟΝΤΑΙ ΑΠΟ PRINT-OUT ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ. ΓΙΑ ΑΡΘΡΑ ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΩΝ Η ΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΥΜΑΙΝΕΤΑΙ ΑΠΟ 1000-1200 ΛΕΞΕΙΣ (ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΠΑΡΑΠΟΜΠΩΝ Η ΤΩΝ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ), ΓΙΑ ΑΡΘΡΑ ΕΠΙΚΑΙΡΩΝ 700 ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΓΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ 400 ΛΕΞΕΙΣ.

ΕΙΝΑΙ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΗ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΑΠΟ ΤΗ Σ.Ε. ΤΟ ΥΛΙΚΟ ΝΑ ΑΠΟΣΤΕΛΛΕΤΑΙ ΜΟΝΟ ΣΤΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ. ΤΟ ΙΔΙΟ ΙΣΧΥΕΙ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΓΙΑ ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ.

Θα είναι πολύ χρήσιμο για όλους του περιοδικό να **ΔΙΑΒΑΖΕΤΑΙ** και να ασκείται κριτική για το περιεχόμενο και την εμφάνισή του από όλους τους συναδέλφους.

Περιεχόμενα

Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Α

- 12 «Δραστηριότητες Δ.Σ. ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ»
- 21 **Β. Πετρίδου, Η. Κωνσταντόπουλος, Π. Πάγκαλος**, «Η σημασία της Φιλοσοφίας στην Αρχιτεκτονική Εκπαίδευση»
- 22 **Α. Κωτσάκη**, «Α. και Γ. Βαρουδάκης. Μια νέα “οπτική” της ελληνικής περιφέρειας»
- 24 **Α. Δημητρακόπουλος**, «Αχρηστεκτονική: Παράδοξο ιδεολόγημα υπέρ της αγοραίας δημιουργίας»

Α Φ Ι Ε Ρ Ω Μ Α

Κατοικία: Διαγράμματα και Ιδεογράμματα

[Επιμέλεια: Α. Κωτσάκη]

- 28 **N.-I. Τερζόγλου**, «Η Ιδέα της Αρχέτυπης Κατοικίας στη Σύγχρονη Εποχή: Αρχιτεκτονικός Χώρος και Φιλοσοφικός Λόγος»
- 30 **Β. Γικαπέπας**, «Από την ιδεατή θεώρηση στην οπτική μετάθεση. Ο δομικός χαρακτήρας του ιδεογράμματος»
- 33 **Α. Βαζάκας**, «Διάγραμμα: Πολυπλοκότητα και καταστροφή»
- 36 **Σ. Παννούδης**, «UN Studio και SANAA: Δύο διαφορετικές εκδοχές στη χρήση του διαγράμματος στον σχεδιασμό της κατοικίας»
- 39 **Δ. Ρότσιος**, «Υλοποιη/μένα-σιμα διαγράμματα στην κατοικία. Σχεδιάζοντας το πλαίσιο »
- 42 **Γ. Ζαβολέας**, «Από το δωμάτιο στην πόλη: αρχέτυπα συνολικής οργάνωσης του χώρου»
- 46 **N. Πλατσάς**, «Από την κατοικία-τοπίο στο τοπίο-κατοικία»
- 49 **Α. Κωτάκη**, «Η τριμερής κατανομή»
- 53 **Α. Δημητρακόπουλος**, «Ιδέα Ένοχημη > ιδέα εν σχήματι»

56 Ε Ι Δ Η Σ Ε Ι Σ

Η κατοικία αποτελεί τον κατεξοχήν χώρο όπου αποτυπώνονται οι εκάστοτε κοινωνικές δυναμικές και νέες τάσεις της κάθε εποχής κυρίως σε σχέση με το θεσμό της οικογένειας και τη μετάλλαξή του, τους νέους τρόπους διαβίωσης, τις διαρκώς επαναπροσδιοριζόμενες σχέσεις μεταξύ κατοικίας και εργασιακού χώρου, τις νέες οικονομικές παραμέτρους, τους κοινωνικούς κώδικες. Η μελέτη των παραπάνω σχέσεων συχνά καταλήγει στην πρόσφορη μορφή του διαγράμματος ως μέσου κατάλληλου για την πλέον ευκρινή και συνοπτική απόδοση του πλέγματός των.

Ως αποτέλεσμα αρχιτεκτονικού σχεδιασμού αλλά και μέσα από διαδικασίες παραγωγής μακράν αυτού (π.χ.: αυθαίρετη δόμηση) υπάρχουν περιπτώσεις που η ιδέα για την κατοίκηση έχει καταλήξει να εκφρασθεί αρχιτεκτονικά με τρόπο εξαιρετικά ευσύνοπτο. Και καθώς το ιδεόγραμμα παρέχει ένα μέσο για την πλέον λακωνική διατύπωση μιας αφηρημένης έννοιας, η ίδια μέθοδος όταν μετατίθεται σε αρχιτεκτονική απεικόνιση δημιουργεί έναν ανάλογο λακωνισμό εξημμένης φαντασίας. Το διάγραμμα καταλήγει σε ιδεόγραμμα. Η κάτοψη της κατοικίας ως «σύντηξη» εικόνων αποκτά σημασία συμβόλου-ιδεογράμματος ικανού να αποδώσει με τον πλέον περιεκτικό τρόπο τις εκάστοτε ιδέες για το κατοικείν επιχειρώντας μια μετάβαση από το ιδεολόγημα στο ιδεόγραμμα.

Στόχος του αφιερώματος είναι να διερευνήσει τις σύγχρονες τάσεις στον σχεδιασμό της κατοικίας αποκλειστικά ως προς τη δομή της, ως αντανάκλαση των πρόσφατων κοινωνικών μεταλλάξεων αλλά και ως προπομπός των επερχόμενων εξελίξεων στον ελληνικό και διεθνή χώρο. Αναφορές σε σύγχρονες κατοικίες που μπορούν να χαρακτηρισθούν, παραφράζοντας τον Δ. Πικιώνη, ως «ιδεογράμματα της κατοίκησης» αλλά και συγκρίσεις με δομές του παρελθόντος θα συμβάλουν στην κατανόηση του παρόντος και των διαδικασιών εξέλιξής του.

Επόμενα αφιερώματα

- Ημιυπαίθριοι χώροι (επιμ. Β. Παναγιωτοπούλου, Φ. Χρυσολούρη)
- Ξενοδοχεία - Τουρισμός (επιμ. Α. Κωτσάκη, Ν. Κεφαλογιάννης)
- Popular spaces - Δημοφιλείς χώροι (επιμ. Ο. Βενετσιάνου, Ν. Μπαζαίου)
- Η Αρχιτεκτονική ως υπεραξία. (επιμ. Ε. Λαϊνά)
- Παράκτια θέματα (εντός και εκτός πόλεων) (επιμ. Ν. Κεφαλογιάννης)

Προς τον Υπουργό Πολιτισμού και Τουρισμού
κο Παύλο Γερουλάνο

Θέμα: «**Ναός Αγροτέρας Αρτέμιδος**»

Ο ναός της Αγροτέρας Αρτέμιδος κτίστηκε 448 π.Χ., σχεδόν βέβαια από τον Καλλικράτη, αρχιτέκτονα του ναού της Απτέρου Νίκης στην Ακρόπολη, με τον οποίο παρουσιάζει πολλές τυπολογικές και μορφολογικές ομοιότητες. Πρόκειται για ιδιαίτερα αξιόλογο κλασικό ναό, πρωτότυπο δημιούργημα υψηλής καλλιτεχνικής αξίας με μνημειακές αξιώσεις, αντιπροσωπευτικό της εποχής του, κτήριο μεγάλης κοινωνικής και πολιτικής σημασίας και ενδιαφέρον τεχνολογικό επίτευγμα. Αναφορές στο μνημείο κάνουν ο Πλάτων και ο Πausanias, ενώ κατά τον Πλούταρχο στην περιοχή αυτή τελούνταν τα Μικρά Ελευσίνια Μυστήρια. Ο ναός συνδέθηκε άμεσα με τη νίκη των Αθηναίων στη Μάχη του Μαραθώνα και την άνθιση της πόλης των Αθηνών.

Οι αρχιτέκτονες-περιηγητές J. Stewart και N. Revett, κατά την επίσκεψή τους στην Αθήνα το 1751-1753, αποτύπωσαν με απόλυτη ακρίβεια τον ναό, ο οποίος σωζόταν ακόμα σχεδόν ακέραιος, ενσωματωμένος στην εκκλησία γνωστή ως «η Παναγιά στην Πέτρα». Τμήμα της μαρμάρινης ζωφόρου, η οποία είχε αφαιρεθεί λίγο πριν, βρίσκεται σήμερα στα μουσεία του Βερολίνου και της Βιέννης. Κατεδαφίστηκε το 1778 και τα υλικά του χρησιμοποιήθηκαν για την ανέγερση του τείχους των Αθηνών γύρω από την Ακρόπολη. Λείψανα σωζόμενα μέχρι το 1897, οδήγησαν τον Α. Σκιά στην πρώτη ανασκαφή του χώρου, τον προσδιορισμό της ακριβούς θέσης του ναού και την ταύτιση του ενώ ο ίδιος ζήτησε «να παραμείνει ο χώρος ελεύθερος ως πλατεία».

Η αρχική μορφή του μνημείου είναι λοιπόν σε μέγιστο βαθμό γνωστή και είναι αυτό πλήρως αναπαραστάσιμο. Η ταύτιση με τον χώρο είναι τεκμηριωμένη και η ακριβής θέση του ναού με τη διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου αναμφισβήτητες. Σωζόταν σε πολύ καλή κατάσταση μέχρι σχετικά πρόσφατα, ώστε πριν καταστραφεί να έχει ήδη αναγνωριστεί ως ιστορικό μνημείο. Επιπλέον καταγράφεται σε όλα τα πρώιμα σχέδια των Αθηνών και στα πρώτα τοπογραφικά διαγράμματα ακόμα και μετά την καταστροφή του.

Η σπουδαιότητα του ναού και η μεγάλη αρχαιολογική και ιστορική του αξία για την πόλη των Αθηνών, επισημαίνεται από δεκάδες μελετητές επιφανείς Έλληνες και ξένους αρχαιολόγους και αρχιτέκτονες από τον 18ο αιώνα μέχρι σήμερα Η έρευνα σε σχέση με το μνημείο συνεχίζεται αδιάκοπα από το 1897 σαν αυτό να ήταν υπαρκτό, με τεκμηριωμένα άρθρα, σχέδια και ανασκαφές. Ενδεικτικά αναφέρουμε τους: Doerpfeld, Dismoor, Kerényi και Ορλάνδο.

Ο χώρος είναι χαρακτηρισμένος επίσημα ως αρχαιολογικός από το 1960. Το 1962 ανακαλύφθηκε τμήμα του αναλημματικού τοίχου του ναού το οποίο διασώθηκε με-τά από παρέμβαση του Ι. Τραυλού με παράκαμψη

της Λ. Αρδητού. Το έτος 1964, μετά από αίτηση των ιδιοκτητών για ανοικοδόμηση, το ΚΑΣ γνωμοδότησε υπέρ της απαλλοτρίωσης των ιδιοκτησιών. Έκτοτε, το θέμα επα-νέρχεται και πάλι το 1972, το 1973, το 1993, το 1995, το 2002 και το 2003, όπου με νέες γνωμοδοτήσεις το ΚΑΣ αποφαίνεται υπέρ της απαλλοτρίωσης ολόκληρου του περί τη θέση του ναού οικοδομικού τετραγώνου, για λόγους διατήρησης της ιστορικής μνήμης. Η μη εκτέλεση της απαλλοτρίωσης, με την αδυναμία του ΤΑΠΑ να καλύψει το ποσό, οδηγεί το 1999 και το 2003 την όλη υπόθεση σε εκκρεμότητα.

Σε συνέχεια της τελευταίας παρέμβασης του ΣΑΔΑΣ (Μάρτιος 2005) που είχε γίνει με αφορμή την τότε αναπομπή του θέματος στο ΚΑΣ ως «Έγκριση ή μη οικοδόμησης στο οικοδομικό τετράγωνο που περιβάλλεται από τις οδούς Αρδητού – Κούτουλα – Θωμοπούλου – Κεφάλου», επανερχόμαστε στο θέμα για να σας επισημάνουμε τα εξής:

Οι εξελίξεις των τελευταίων ετών, αλλά κυρίως οι πιο πρόσφατες, επιβεβαιώνουν τις ανησυχίες μας περί σαφούς προσπάθειας απεμπλοκής από τη σταθερή θέση για απαλλοτρίωση του χώρου, με ορατό το ενδεχόμενο της υπό προϋποθέσεις οικοδόμησής του.

Μετά από αυτοψία που διενεργήθηκε στον χώρο, διαπιστώνεται ότι βρίσκεται αυτός σήμερα σε κατάσταση απόλυτης απαξίωσης, τη στιγμή μάλιστα που έχει δαπανηθεί δημόσιο χρήμα για την αποκάλυψη και συλλογή αρχαιολογικών τεκμηρίων προκειμένου να επιβεβαιωθεί για πολλοστή φορά, η ούτως ή άλλως ανυπολόγιστη αξία του χώρου ως αρχαίου μνημείου... Οι εργασίες κατεδάφισης οι οποίες έχουν γίνει στον χώρο δε συνάδουν με εικόνα προετοιμασίας αρχαιολογικής έρευνας, έρευνας η οποία όφειλε να έχει ολοκληρωθεί, αφού έχουν περάσει είδη δύο χρόνια από την τελευταία βάρβαρη παρέμβαση στον χώρο (ταχύτατη και άναρχη κατεδάφιση με μηχανικά μέσα). Η νέα απόφαση για συνέχεια της παραπάνω πρακτικής και στα υπόλοιπα παλαιά κτίσματα του οικοδομικού τετραγώνου προκαλεί έντονο προβληματισμό ενώ εξακολουθούμε να μην κατανοούμε γιατί οι αρμόδιες υπηρεσίες του ΥΠΠΟ παρεμβαίνουν σε μη απαλλοτριωμένο χώρο αφού δεν πρόκειται για αποκάλυψη, προστασία και ανάδειξη αρχαιοτήτων αλλά ούτε καν για ευημερισμό, όπως απέδειξε η προηγούμενη εμπειρία...

Θεωρούμε ότι η απαξίωση του χώρου μόνο να διευκολύνει μπορεί τις όποιες επιχειρηματικές – κερδοσκοπικές βλέψεις και μεθοδεύσεις για εκμετάλλευση με οικοδόμηση του οικοδομικού τετραγώνου (αγοραπωλησία οικοπέδου από εταιρεία το 2006 ακριβώς μετά την Υπουργική απόφαση για κατεδάφιση από το ΥΠΠΟ 31/10/2005). Για τον επιστημονικό κλάδο των αρχιτεκτόνων ακόμα περισσότερο, δε νοείται συζήτηση που να αντιμετωπίζει ως εν δυνάμει οικόπεδο προς δόμηση οποιονδήποτε κηρυγμένο αρχαιολογικό χώρο, πόσο μάλλον αυτής τις σημασίας. Οι έντονες πιέσεις που αποδεδειγμένα υπάρχουν την τελευταία πενταετία για την «αποδέσμευση» του χώρου δεν πρέπει να βρουν

υποστηρικτές σε δημόσιες υπηρεσίες εντεταλμένες να προστατεύουν το περιβάλλον και την πολιτιστική κληρονομιά. Καμία αδειοδότηση για κατεδάφιση και σε όνομα κανενός ιδιώτη δεν πρέπει να δοθεί πριν ολοκληρωθεί η απαλλοτρίωση του χώρου και η μελέτη ανάδειξής του ως παγκόσμιου πολιτιστικού αγαθού.

Κύριε Υπουργέ,

Όπως και με τον προκάτοχό σας το 2005, σας καλούμε να παρέμβετε άμεσα ώστε να υλοποιηθούν επιτέλους οι επί σαράντα έτη σταθερές αποφάσεις για την απαλλοτρίωση και ανάδειξη του μοναδικού αυτού χώρου της πόλης των Αθηνών. Ο σύλλογος Αρχιτεκτόνων, αντί για θέση και αιτιολόγησή της, υιοθετεί απόλυτα και συντάσσεται υπέρ της πρώτης (1964) και της τελευταίας (2003) απόφασης του ΚΑΣ η οποίες πάρθηκαν μετά από αίτηση των ιδιοκτητών για ανοικοδόμηση:

Σύμφωνα με την πρώτη, αποφασίζεται η απαλλοτρίωση του οικοδομικού τετραγώνου, η προστασία και η ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου διότι «...πρόκειται περί ενός των επιφανέστερων μνημείων των αρχαίων Αθηνών ακόμα και αν αποδειχθεί τελικώς ότι δεν υπάρχουν λείψανα, δια τη σπουδαιότητα του ναού ο οποίος υπήρχε εις την θέσπν» και η διαμόρφωσή του σε αρχαιολογικό χώρο ελεύθερο και επισκέψιμο.

Σύμφωνα με τη δεύτερη «...γνωμοδοτεί ομόφωνα υπέρ της απευθείας εξαγοράς ή απαλλοτρίωσης του συνόλου του οικοδομικού τετραγώνου... για την προστασία των εγγειμένων αρχαιοτήτων και του περιβάλλοντός του, δεδομένου ότι στον χώρο αυτό διασώζεται το μοναδικό παρίσσιο τοπίο με μικρό τμήμα πρσανούς της αρχαίας κοίτης...και προκειμένου να ανασκαφεί και ο υπόλοιπος χώρος του οικοδομικού τετραγώνου... να αναδειχθεί ο μοναδικής ιστορικότητας αυτός τόπος, ο οποίος περιβάλλεται από σημαντικότερα αρχαία μνημεία... και συνυπάρχει με σύγχρονα μνημεία αρχιτεκτονικής όπως το Ζάππειο και το Καλλιμάρμαρο. Την απόφαση του 2003 υπογράφουν η τότε και νυν Γενική Γραμματέας του ΥΠΠΟ κα Λ. Μενδώνη και η τότε και νυν Διευθύντρια Γ' ΕΠΚΑ κα Ν. Βαλάκου.

Προς τον Υπουργό Πολιτισμού και Τουρισμού
κο Παύλο Γερουλάνο

Θέμα: «**Κατεδάφιση του ιστορικού σπιτιού της Μελίνας Μερκούρη και του Ζυλ Ντασέν στον Λυκαβηττό**»

Εδώ και τρεις μέρες έχει ξεκινήσει η ΚΑΤΕΔΑΦΙΣΗ του ιστορικού σπιτιού της Μελίνας Μερκούρη (συνημ. φωτογραφίες) στις οδούς Δημοκάρους 9 & Αθ. Εφίβων & Ιατρίδου ΧΩΡΙΣ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗ ΑΔΕΙΑ. Στο ιστορικό αυτό κτήριο εκτός των άλλων εδόθη και η περίφημη συνέντευξη της Μελίνας «για την επιστροφή των μαρμάρων του Παρθενώνα από το Βρετανικό Μουσείο».

Τον Μάρτιο του 2009 από τον διαχειριστή της περιουσίας Χ. Ζουράρη κατετέθη στην Πολεοδομία του Δήμου Αθηναίων φάκελος για κατεδάφιση του εν λόγω κτηρίου με αρ. πρωτ. 7976. Η ΕΠΑΕ δεν ενέκρινε την κατεδάφιση και ζήτησε την άποψη του ΥΠΠΟ (Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων Αττικής) για τη διατήρηση του κτηρίου. Ουδέποτε προσκομίσθηκε αλλά και τον Μάιο απεσυρθη και ο φάκελος για την κατεδάφιση.

ΣΗΜΕΡΑ ΚΑΤΕΔΑΦΙΖΕΤΑΙ ΧΩΡΙΣ ΑΔΕΙΑ ΟΙΚΟΔΟΜΗΣ.

ΚΑΤΟΠΙΝ ΤΟΥΤΟΥ ΖΗΤΟΥΜΕ ΝΑ ΣΤΑΜΑΤΗΣΟΥΝ ΑΜΕΣΩΣ ΟΙ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΚΑΤΕΔΑΦΙΣΗΣ ΚΑΙ ΝΑ ΚΗΡΥΧΘΕΙ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΟ ΤΟ ΚΤΗΡΙΟ.

Προς Υπουργείο Περιβάλλοντος Ενέργειας
και Κλιματικής ΑλλαγήςΣ
Γενική Δ/ση Πολεοδομίας,
Διεύθυνση ΟΚΚ

Θέμα: **Παροχή διευκρινήσεων επί του άρθρου 41 του Ν. 3775/09**

Με αφορμή ερωτήματα συναδέλφων Αρχιτεκτόνων τόσο στην Αττική όσο και από την Περιφέρεια αναφορικά με τροποποιήσεις διατάξεων του ισχύοντος ΓΟΚ τις οποίες επέφερε ο Ν. 3775/09 παρακαλούμε όπως μας διευκρινήσετε την εφαρμογή του άρθρου 41 του Νόμου σχετικά με τον υπολογισμό στον σ.δ. των υπογειων χώρων στάθμευσης.

1. Με τον Ν. 3775/09 (ΦΕΚ Α/122/21.7.2009 άρθρο 41 παρ. 2β τροποποιήθηκε η περίπτωση (η) του εδαφίου (Β) της παραγράφου 1 του άρθρου 7 του Ν. 1577/85 με την ακόλουθη διατύπωση: «Οι υπέργειοι στεγασμένοι ανοικτοί χώροι στάθμευσης επιβατικών αυτοκινήτων που κατασκευάζονται στο ισόγειο του κτηρίου ή στην πυλωτή».
2. Με την εγκύκλιο 5 της 25/08/2009 διευκρινίστηκε ότι οι υπέργειοι κλειστοί χώροι στάθμευσης επιβατικών αυτοκινήτων προσμετρώνται στον σ.δ. του οικοπέδου, ενώ οι υπέργειοι στεγασμένοι ανοικτοί χώροι στάθμευσης αυτοκινήτων που κατασκευάζονται στο ισόγειο του κτηρίου ή στην πυλωτή δεν προσμετρώνται στον συντελεστή δόμησης του οικοπέδου.

Επειδή από τα παραπάνω αναφερόμενα δεν προκύπτει τίποτα σχετικά με τους υπόγειους χώρους στάθμευσης αυτοκινήτων, αφού δεν γίνεται καμία αναφορά ούτε στον Ν. 3775/09 αλλά ούτε και στο ΦΕΚ 749/Δ/87 προκαλεί κατάπληξη πως ορισμένες Πολεοδομίες της Αττικής αλλά και της Περιφέρειας επιμένουν να απαιτούν από συναδέλφους μελετητές να προσμετρώνται στον σ.δ. οι υπόγειοι χώροι στάθμευσης, αλλά και τυχόν επεκτάσεις, των χώρων αυτών σύμφωνα με το ΦΕΚ 749/Δ/10.8.87, επικαλούμενος τον Ν. 3775/09.

Παρακαλούμε όπως μας διευκρινίσετε σύντομα τις από-

ψεις σας επί τους θέματος, προκειμένου ως Σύλλογος Αρχιτεκτόνων να ικανοποιήσουμε τα αιτήματα των αρχιτεκτόνων.

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ

Ο ΣΑΔΑΣ – Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων τιμώντας την επέτειο από την εξέγερση του λαού και της νεολαίας ενάντια στη χούντα των συνταγματαρχών τον Νοέμβριο του '73, συμμετέχει στις εκδηλώσεις της επετείου.

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ

Με αφορμή τον θόρυβο που προκλήθηκε από την παρουσία και προβολή του Καταλανού Αρχιτέκτονα José A. Acebillo από τον πρωθυπουργό κ. Γ. Παπανδρέου, τόσο στη προεκλογική περίοδο (ΔΙΕΘΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ) όσο και κατά την έναρξη της πρωθυπουργικής θητείας στην ΗΛΕΙΑ και το Θαλάσσιο μέτωπο της Αττικής, ο ΣΑΔΑΣ – Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων (ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ) επιθυμεί να συμβάλει στη νηφάλια τοποθέτηση του θέματος.

Ο μακροχρόνιος αποκλεισμός των Ελλήνων Αρχιτεκτόνων από την αναπτυξιακή διαδικασία και η θεσμική ασυναρτησία που χαρακτηρίζει την άσκηση του επαγγέλματος του Αρχιτέκτονα στην Ελλάδα, δημιουργούν το υπόβαθρο για τις πικρίες, τις διαμαρτυρίες και τα επικριτικά σχόλια που εκφράζονται από τους συναδέλφους αλλά και από μερίδα των ΜΜΕ.

Αν ο Πρωθυπουργός της χώρας αναβίβαζε την Αρχιτεκτονική και τον περιβαλλοντικό σχεδιασμό σε πρώτη πολιτική προτεραιότητα, θα αποτελούσε αναμφισβήτητο ενδιαφέρουσα προοπτική για τον κλάδο των Αρχιτεκτόνων, ανεξάρτητα αν αναφερόταν σε Έλληνες ή σε συναδέλφους του εξωτερικού.

Όμως η προαναγγελία της συνεργασίας του πρωθυπουργού με τον Καταλανό Αρχιτέκτονα, προέκυψε στη ΔΕΘ, απρόκλητα και αιφνιδιαστικά, με αφορμή ερώτηση σχετική με τον περιορισμό της κρατικής σπατάλης και τότε εκφράστηκαν οι πρώτες «απορίες» εκ μέρους των Ελλήνων Αρχιτεκτόνων.

Οι Έλληνες Αρχιτέκτονες δεν αντιδρούν φοβικά. Ταυτόχρονα όμως, αμφισβητούν τους μεσοίους. Πολλοί Έλληνες επιστήμονες σταδιοδρομούν και διακρίνονται στον διεθνή χώρο. Αντιστοίχως θεωρούμε χρήσιμο και ωφέλιμο να ενισχύεται και να ενθαρρύνεται ο διεθνής προβληματισμός γύρω από τα θέματα του σχεδιασμού που μας απασχολούν στο εσωτερικό, χωρίς να παραβλέπουμε το ότι η γνώση των τοπικών συνθηκών και η αξιοποίηση του ντόπιου επιστημονικού δυναμικού, είναι δεσμευτικές παράμετροι ενός επιτυχημένου σχεδιασμού.

Μέχρι σήμερα η πολιτεία δεν είχε αποφασίσει για το αν η Αρχιτεκτονική, η Πολεοδομία, και η Χωροταξία αποτελούν ώριμες επιλογές της. Απόδειξη αποτελεί το γεγονός ότι η διατύπωση και η θεσμοθέτηση εθνικής πολιτικής για την Αρχιτεκτονική και τον περιβαλλοντικό σχεδιασμό εκκρεμούν από μακρού χρόνου. Παράλληλα

πολλά σχέδια πολεοδόμησης εκκρεμούν, ανεξόφλητα και ανεφάρμοστα, έχοντας καταστεί σε πολλές περιπτώσεις ανεπίκαιρα.

Εφόσον η νέα κυβέρνηση πράγματι επιθυμεί να εξασφαλίσει καλύτερες συνθήκες άσκησης της Αρχιτεκτονικής και συνεπώς να προωθήσει την εμπέδωση του περιβαλλοντικού σχεδιασμού στον τόπο μας, οφείλει να αναδείξει και να στηρίξει θεσμούς όπως τη διεξαγωγή πανελληνίων ή και διεθνών αρχιτεκτονικών διαγωνισμών. Ο ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ έχει διατυπώσει προτάσεις και τροποποιήσεις του θεσμικού πλαισίου διεξαγωγής των αρχιτεκτονικών διαγωνισμών και θεωρούμε επιτακτική ανάγκη την υιοθέτηση τους ώστε να μπορέσουμε να καταλήξουμε σε ένα αξιολογικό και αξιόλογο αποτέλεσμα για έργα τέτοιας εμβέλειας. Οι Αρχιτέκτονες επιθυμούν να συνεργασθούν θεσμικά και να συμβάλουν ενεργά προς αυτή τη κατεύθυνση. Είμαστε σε θέση να διαβεβαιώσουμε ότι τότε τα πάντα θα είναι καλύτερα.

Προς τον Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Ν. Αχαΐας

Θέμα: **6η Πανελλήνια Έκθεση Αρχιτεκτονικού Έργου**

Αγαπητοί συνάδελφοι,

Κατ' αρχήν θα θέλαμε να σας εκφράσουμε τα συγχαρητήριά μας για την επιτυχημένη διοργάνωση της 6ης Πανελληνίας Έκθεσης Αρχιτεκτονικού Έργου και των παράλληλων εκδηλώσεων.

Σας ενημερώνουμε ότι τον ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ θα εκπροσωπήσει στις εκδηλώσεις του τριημέρου, η Γεν. Γραμματέας κ. Μαρία Κουρμπανά, καθότι ο Πρόεδρος θα βρίσκεται στις Βρυξέλλες για τη συνεδρίαση της Γενικής Συνέλευσης του Συμβουλίου Αρχιτεκτόνων Ευρώπης

Η προγραμματισμένη επιστροφή του στην Αθήνα το απόγευμα του Σαββάτου πιθανόν να του επιτρέψει να παραστεί στην τελετή των εγκαινίων.

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ

Για τη διάσωση του κτήματος Δρακοπούλου

Το ΔΣ του ΣΑΔΑΣ – Πανελληνίας Ένωσης Αρχιτεκτόνων εκφράζει τη συμπάραστασή του στην Επιτροπή Κατοίκων για τη διάσωση του κτήματος Δρακοπούλου. Καταγγέλλει την πρακτική του Ερυθρού Σταυρού για τη ξαφνική κατεδάφιση του κτηρίου της παλαιάς εριουργίας στις 12 Αυγούστου 2009 (περίοδος διακοπών), με σκοπό την ανέγερση πολυώροφου κτηρίου. Πρόκειται για πράξη που αγνόησε την ιστορική διάσταση του χώρου και το πάγιο αίτημα των κατοίκων της περιοχής για επισκευή, αποκατάσταση και απόδοση εντέλει του συγκεκριμένου κτηρίου στους πολίτες.

Για την εξέλιξη αυτή θεωρούμε συνυπεύθυνη τη δημο-

τική αρχή που με την υπογραφή «μνημονίου συνεργασίας», διευκόλυνε επιχειρηματικά σχέδια του Ερυθρού Σταυρού.

Ωστόσο, μετά την πρόσφατη υποχώρηση του ΕΕΣ δια των δηλώσεων του Προέδρου του, ανοίγει ο δρόμος για να εξεταστούν εναλλακτικές λύσεις σε ότι αφορά το ακίνητο επί της οδού Πατησίων 356, προκειμένου να επιτευχθεί η μετατροπή συνολικά του χώρου σε κοινόχρηστο πράσινο, με την απόκτησή του από τον Δήμο, μέσω απαλλοτριώσης ή και απευθείας αγοράς σε τιμή που να αντιστοιχεί στην ανακαινιστική αξία του ακινήτου.

Σήμερα η ανάγκη όχι μόνο για διατήρηση αλλά και για επέκταση του πρασίνου μέσα στη Αθήνα, που ασφυκτιά από το τσιμέντο, είναι κάτι παραπάνω από επιτακτική.

Με βάση τα παραπάνω, καλούμε τη δημοτική αρχή να προχωρήσει άμεσα στην απόδοση του κτήματος Δρακοπούλου στους Αθηναίους, εξετάζοντας σε συνεργασία με τον ΕΕΣ τον προσφορότερο για τον Δήμο Αθηναίων τρόπο απόκτησης του ακινήτου επί της οδού Πατησίων 356.

Ζητούμε :

- Την κατάργηση του μνημονίου συνεργασίας του Δήμου Αθηναίων με τον ΕΕΣ.
- Τον χαρακτηρισμό του κτήματος Δρακοπούλου ως πάρκου πολιτισμού και υψηλού πρασίνου.
- Την ενοποίησή του με το υπάρχον πάρκο.
- Την αποκατάσταση των 3 διατηρητέων κτηρίων και την απόδοσή τους στους πολίτες για πολιτιστικές χρήσεις συμβατές με τον μνημιακό τους χαρακτήρα.

Προς:

- Το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής
- Το Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού
- Το Πολεοδομικό Γραφείο Δήμου Αθηναίων

Θέμα: **«Συγκρότημα γραφείων Κώστα Δοξιάδη»**

Δύο χρόνια μετά τις εκδηλώσεις στο Μουσείο Μπενάκη με αφορμή τη συμπλήρωση 30 χρόνων από τον θάνατο του διεθνούς εμβέλειας πολεοδόμου Κώστα Δοξιάδη, το συγκρότημα των γραφείων του στον περιφερειακό του Λυκαβηττού, αντιμετωπίζει την άμεση απειλή της σοβαρής αλλοίωσης των όψεων και της δομής του, για να μετατραπεί από τον σημερινό ιδιοκτήτη του σε συγκρότημα κατοικιών.

Το συγκρότημα των γραφείων αποτελεί εξέχον μνημείο μοντέρνας αρχιτεκτονικής, χαρακτηριστικό στοιχείο της περιοχής όπου βρίσκεται. Πρόκειται επίσης για τον τόπο όπου μαθήτευσαν, ανέπτυξαν την επιστήμη τους και άσκησαν το επάγγελμά τους, πολλές γενιές αρχιτεκτόνων και πολεοδόμων επί σειρά πολλών δεκαετιών.

Ο ΣΑΔΑΣ – Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων:

1. Καλεί την αρμόδια πολεοδομική υπηρεσία του Δήμου Αθηναίων

• να απορρίψει, κατ' εφαρμογή του άρθρου 3, παρ. 1β του ΓΟΚ, οποιαδήποτε οικοδομική εργασία, που θα αλλοιώνει τη χαρακτηριστική δομή των όψεων και του περιβάλλοντα χώρου του συγκροτήματος.

2. Καλεί το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής και το Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού

• να προχωρήσουν άμεσα στην κήρυξη του συγκροτήματος ως διατηρητέου και

• να επιβάλλουν αναστολή οικοδομικών εργασιών στο οικόπεδο, μέχρι την ολοκλήρωση της κήρυξης.

ΨΗΦΙΣΜΑ ΤΟΥ ΔΣ ΤΟΥ ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΣΤΟΛΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΠΔ 138

(ΦΕΚ 185 Α/24-09-09)

Στις 24 Σεπτεμβρίου 2009 δημοσιεύτηκε το ΠΔ περί «μπιρών μελετητών και εταιρειών μελετών», με αριθμό ΦΕΚ 138 Α' / 24-9-2009 και ημερομηνία έναρξης εφαρμογής του την 24η Οκτωβρίου 2009.

Για μια ακόμη φορά εκδόθηκε χωρίς ευρεία και τελική διαβούλευση ένα τόσο σημαντικό Π.Δ., το οποίο είναι εκτελεστικό του Ν. 3316/05. Σε πολλά σημεία του παρουσιάζονται ασάφειες, ελλείψεις και σημαντικά ερωτηματικά που αφορούν την εφαρμογή του, και εγείρουν τις διαφωνίες μας.

Ενδεικτικά αναφέρουμε τα παρακάτω:

- Δεν προσδιορίζεται με σαφήνεια, η εγγραφή και κατάταξη των μελετητών στις κατηγορίες μελετών που αντιστοιχούν στις εξειδικευμένες επιστημονικές και τεχνικές γνώσεις τους και επιτρέπει παρερμηνείες που αφορούν επαγγελματικά δικαιώματα των κλάδων των μηχανικών.
- Προβλέπει επαχθή και ανέφικτα κριτήρια για την προαγωγή των νέων μελετητών (Α' και Β' τάξης).
- Δεν καθίσταται σαφές το τι σημαίνει, και πως αξιολογείται κατά την προαγωγή, η ερευνητική και επιστημονική δραστηριότητα.

Επειδή απομένει μικρό χρονικό διάστημα έως την ημερομηνία ισχύος του (24/10/2009), ζητούμε κατ' αρχήν την αναστολή ισχύος του, έτσι ώστε μετά από διαβούλευση να προκύψει ένα νέο Π.Δ. που θα είναι και εφαρμοσιμό με τον προς αναθεώρηση Ν. 3316/05.

Πρόσθετα σημειώνουμε ότι τυχόν καθυστέρηση στην αναστολή ισχύος του θα προκαλέσει προβλήματα σε προκλήσεις μελετών (όσον αφορά τις ζητούμενες τάξεις πτυχίων) που θα συνταχθούν και θα δημοσιευθούν σύμφωνα με το προς αναστολή Π.Δ.

ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ ΝΕΑΣ ΓΕΝΙΑΣ ΕΠΙΛΟΓΗ – ΔΙΑΣΤΑΥΡΩΣΗ – ΜΕΤΑΛΛΑΞΗ

Δεν είναι χαμένη στο παρελθόν η ταύτιση του αλουμινίου με το φτηνό και κακό συρόμενο παράθυρο, με την ψυχρή «τενεκεδένια» εμφάνιση, που όμως ήδη από τότε γλίτωνε τον ιδιοκτήτη από την συντήρηση και την ευπάθεια του ξύλου, που απαιτούσε συνεχή φροντίδα, ειδικά στις παραθαλάσσιες περιοχές όπου οι συνθήκες ήταν ιδιαίτερα σκληρές.

Συμβολικά το αλουμίνιο συνεχίζει να εκφράζει τον βαρβαρισμό της άρνησης του ιστορικού χώρου. Αργά, αλλά σταθερά όμως, μπαίνει στην έντεχνη μορφολόγηση με διάθεση κλιματολογικού σχεδιασμού σκίασης και περσιδωτής πλαστικοποίησης της όψης. Ακόμα υπάρχει πεδίο αναζήτησης για τις εφαρμογές του αλουμινίου στον προστατευόμενο ιστορικό χώρο.

Σήμερα, το αλουμίνιο –σαν παράθυρο, σαν επένδυση, σαν πέτασμα, σαν λαμαρίνα– μετέχει, ως κύριος εταίρος, στην αναζήτηση και σχεδιασμό της βέλτιστης λύσης, που σφειλούμε εμείς οι αρχιτέκτονες να προτείνουμε στον πελάτη μας και στην κοινωνία. Είναι ένα θαυμάσιο υλικό που το βρίσκουμε από extreme design σε ρούχα μέχρι κάθε μορφής διατομές διέλασης και πάσης φύσεως λαμαρίνες και ειδικά τεμάχια.

Περαιτέρω, τίθεται το θέμα της διασφάλισης της ποιότητας αλλά και της συνεργασίας των ειδικοτήτων, από τον πιστοποιημένο σχεδιασμό και τη σύνθεση των νέων διατομών μέχρι τον τελευταίο τεχνίτη τοποθέτησης και συναρμολόγησης. Τα παραπάνω αποτελούν μια αλυσίδα που οφείλουμε να φροντίσουμε να εξασφαλίζει τη μέγιστη εξειδίκευση, ώστε να μην παραδίδονται τα υψηλού επιπέδου προφίλ στα χέρια εμπειρικών κατασκευαστών και να κατοποιούνται από ανεκπαιδευτους τεχνίτες. Όσο αν μπορεί να ισχυρισθεί κανείς ότι η διαμορφωμένη «ελληνική» πραγματικότητα εκφράζεται από τη μετριότητα στην τεχνολογία της κατασκευής, ποτέ δεν είναι αργά να απαιτήσουμε από κοινού την εκπαίδευση και την πιστοποίηση σε όσο το δυνατόν ευρύτερο πεδίο της οικοδομικής δραστηριότητας.

Διάλογος με την Ιστορία

Οι σύγχρονες χρήσεις του αλουμινίου έρχονται να καταλάβουν ένα σημαντικό μερίδιο της ενεργειακής αγοράς. Μέσω των παραθύρων, των προσόψεων, των conservatories, των κραμάτων που εξελίσσονται αλλά και των μικτών διατομών, το αλουμίνιο με τους ενεργειακούς υαλοπίνακες τείνουν να αποτελέσουν το περιβλήμα της ζωής εντός του κελύφους.

Με τους ενεργειακούς υαλοπίνακες, το αλουμίνιο υποχρεούται σε αναπόφευκτη αρμονική συνύπαρξη. Η επιτυχία του «ζεύγους» αυτού δεν είναι –όπως συμβαίνει στη ζωή– ανεξερεύνητο γεγονός. Είναι παράλληλοι βίοι σε αντίστοιχη ποιότητα. Μια καλής ποιότητας μικτή διατομή αλουμινίου με θερμοδιακοπή, σε συνδυασμό με έναν αντίστοιχης ποιότητας υαλοπίνακα, με σωστή συναρμολόγηση, βαφή και τοποθέτηση, εξασφαλίζουν ένα μεγάλο μέρος της ενεργειακής αποδοτικότητας του κτηρίου.

Εικαστικά και σχεδιαστικά, το αλουμίνιο μετέχει στο μπαράκ και την υπερβολή και εκεί που όλοι πιστεύουν ότι επίκειται καλλιτεχνικό αδιέξοδο, όπως πάντα η τέχνη δίδει νέες διεξόδους στην ανθρώπινη σκέψη και ευκαιρία για μια επόμενη προσπάθεια. Έτσι, διασώζεται η ελπίδα για τις νεότερες γενιές, που παλεύουν να επιτύχουν την απόλυτη γνώση και την νέα προσέγγιση στο φιλοσοφικό ερώτημα της ανθρώπινης δημιουργικότητας, που άλλοι το λένε χάρισμα και άλλοι κατάρτα για την επίβωση του πλανήτη.

Ο άνθρωπος χτίζει και ερευνά μερικές εκατοντάδες χρόνια, η φύση όμως χτίζεται και εξελίσσεται μερικά εκατομμύρια χρόνια. Έτσι, δοκιμάζοντας τον εαυτό της, η φύση παράγει και αναπαράγει προσεγγίζοντας το καλύτερο και απορρίπτοντας το ασθενέστερο και αποτυχημένο.

Οι κατασκευές νέας γενιάς θα κινηθούν προς την αναπαραγωγή των προτύπων που πέτυχαν ή επεβλήθησαν μέχρι σήμερα. Η προσεχής 30ετία προορίζεται να ασκήσει την αρχιτεκτονική με τους ακόλουθους 2 περιορισμούς:

- Την περιβαλλοντική υποβάθμιση.
- Την κλιματική αλλαγή και

Η βιομηχανία αλουμινίου προσφέρει σοβαρές λύσεις στη σύγχρονη βιο-οικονομική οπτική του δημιουργικού επαγγελματία, στο κοινωνικό όραμα για μια πράσινη αρχιτεκτονική, σεβόμενη τα δεδομένα για την κλιματική αλλαγή και την περιβαλλοντική υποβάθμιση. Το αλουμίνιο προσφέρει ταχύτητα, ακρίβεια, αντοχή, ελεγχόμενη ανοχή, επαρκή πρωτυποποίηση στην παραγωγή, επεξεργασία, τοποθέτηση και ενεργειακή απόδοση και χρήση.

– Όχι στον πρωτογονισμό του '60-'70.

Η παρούσα συγκυρία της βαθιάς οικονομικής κρίσης οδηγεί τους αρχιτέκτονες να απαιτούν από τους πολιτικούς τη διασφάλιση της ποιότητας και την αειφορία του χτισμένου περιβάλλοντος, στο οποίο οι ευρωπαίοι πολίτες ζουν, εργάζονται και διασκεδάζουν.

Οι αρχιτέκτονες θεωρούν ότι είναι μοναδική ευκαιρία σε όλα τα επίπεδα να συμμετάσχουν ενεργά στον σχεδιασμό της ενεργειακής επάρκειας των υφιστάμενων κτηρίων, στην ανάπτυξη μεγάλης κλίμακας εναλλακτικών σχεδίων ενέργειας και στην ανανέωση και ανακαίνιση των υφιστάμενων κτηριακών συγκροτημάτων αλλά και των υποδομών. Είναι προφανές ότι αυτό θα δημιουργήσει σημαντικές ευκαιρίες απασχόλησης, ταυτόχρονα με την αναζήτηση μιας καλύτερης ποιότητας για το ανθρωπογενές περιβάλλον.

Υπό αυτή την έννοια, το αλουμίνιο είναι ένας από τους σημαντικότερους «παίκτες» στην απόπειρα για έξοδο από την οικονομική κρίση.

Η κλιματική αλλαγή θα είναι για τον σύγχρονο άνθρωπο η «οργή θεού της παλαιάς διαθήκης». Μέχρι να ολοκληρωθεί ο ιστορικός κύκλος, κανείς δεν θα γνωρίζει με ββαιότητα αν βιώνουμε μια περιοδικότητα ή πλησιάζουμε

το τέλος του κόσμου. Η ανθρωπότητα όμως δείχνει να συσπειρώνεται, αναζητώντας τη μείωση των εκπομπών και το σεβασμό προς το περιβάλλον, με όχημα όμως την υψηλή τεχνολογία (ΑΠΕ) και όχι την επιστροφή στη φύση και στον πρωτογονισμό.

Περαιτέρω, η αρχιτεκτονική θα ακολουθήσει την εξέλιξη της γενικότερης επιστημονικής πορείας. Η παραμετρική αρχιτεκτονική, τα έξυπνα σπίτια και η μείωση των εκπομπών, θα είναι οι πυλώνες του μέλλοντος των κατασκευών.

Παράδειγμα παραμετρικής αρχιτεκτονικής:

Αν υποθέσουμε ότι το γυαλί και το αλουμίνιο μπορούν να σχηματίσουν οποιαδήποτε επιφάνεια, τότε αποτελούν έναν πρώτης τάξεως συνδυασμό για σύνθεση πολύπλοκων επιφανειών, που παράγονται από αναγκαιότητα ή επίδειξη σχεδιαστικής και υπολογιστικής δεινότητας, με χρήση σύγχρονων υπολογιστικών εργαλείων. Ένα κτήριο σταθερού όγκου πρέπει να εμφανίσει την ελάχιστη αντίσταση στην ανεμοπίεση και τη μέγιστη ηλιοσυλλογή. Δεδομένων των οικοδομικών περιορισμών ώστε να είναι χρηστικό, ο στόχος που εκφράζει αντικειμενικά το ζητούμενο, είναι ένα πρόβλημα που έχει άπειρες λύσεις. Οι βέλτιστες όμως λύσεις δεν προσεγγίζονται χωρίς τη χρήση Η/Υ που θα προσομοιώσει τη γενετική διαδικασία, παράγοντας ομάδες αποδεκτών λύσεων, και εξελίσσοντάς τις μέσα από υπολογιστικές διαδικασίες προς ολοένα καλύτερες, όπως ακριβώς στη φύση ο ελέφαντας εξελίχθηκε από το μαμούθ και η παλικιά από την καφέ αρκούδα, με στόχο να προσαρμοστούν καλύτερα (δηλαδή να έχουν τη δυνατότητα να επιβιώσουν) στο περιβάλλον τους. Η διαδικασία αυτή στους Η/Υ προσομοιάζει μαθηματικά τη «βιολογική/γενετική» εξέλιξη και ακολουθεί «βιολογικά» εμπνευσμένη ορολογία. Σήμερα αποτελεί ένα από τα πιο διαδεδομένα «εργαλεία» τεχνιτών νοημοσύνης, με ολοένα αυξανόμενο πεδίο εφαρμογών, που εκτείνονται από το σχεδιασμό αεροπλάνων (έτσι ξεκίνησε στη δεκαετία του '60 από τη Γερμανία), μέχρι το σχεδιασμό αυτοκινήτων, εξαρτημάτων, δικτύων υποδομής, ακόμα και συστημάτων διαχείρισης απορριμμάτων. Το κοινό χαρακτηριστικό όλων αυτών των εφαρμογών είναι ότι πρόκειται για πολυ-παραμετρικά, πολύπλοκα προβλήματα, που δεν έχουν εύκολη εμπειρική λύση «με το μάτι» ή με κλασσικές μαθηματικές εξισώσεις. Οι πολυ-παραμετρικοί «γενετικοί» και «εξελικτικοί» αλγόριθμοι (έτσι ονομάζονται «επίσημα») ξεκινούν με «τυχαίους» συνδυασμούς παραμέτρων (π.χ. μήκος, πλάτος, ύψος), που ονομάζονται «μεταβλητές απόφασης». Ξεκινούν τυχαία, για παράδειγμα με έναν «πληθυσμό» εκατό πιθανών λύσεων/συνδυασμών των μεταβλητών. Από αυτές παράγουν τις επόμενες εκατό (δηλαδή την επόμενη «γενεά» λύσεων) με αριθμητικές διαδικασίες που αναπέμπουν στη θεωρία της εξέλιξης των ειδών, συγκρίνοντας τις παραγόμενες πιθανές λύσεις κάθε γενεάς μεταξύ τους: Επιλογή (επιβίωση του καλύτερου/ισχυρότερου – θάνατος/κατάργηση των χειρότερων/ασθενέστερων λύσεων), όπου οι χειρότερες ως προς τον «στόχο» λύσεις πετούνται (πεθαίνουν) και οι καλύτερες, που τηρούν τους περιορισμούς του προβλήματος και

προσεγγίζουν το στόχο καλύτερα «επιβιώνουν», διασταύρωση (αναπαραγωγή με συνδυασμό καλών λύσεων της προηγούμενης γενεάς που επιβίωσαν της διαδικασίας επιλογής) και μετάλλαξη (τυχαία/απότομη μεταβολή μερικών παραμέτρων, μήπως προκύψει κάτι καλύτερο-αν όχι, δεν πειράζει, η λύση θα «πεθάνει») σύντομα, στην επόμενη διαδικασία επιλογής). Η διαδικασία επαναλαμβάνεται για πολλές εκατοντάδες (ή και χιλιάδες) κύκλους (γενεές), μέχρι να προκύψει η καλύτερη («βέλτιστη») γενετική λύση. Οι μορφές που παράγονται από τέτοιες υπολογιστικές διαδικασίες, αναπέμπουν στα ελαφρά αλουμινένια πετάσματα με πολύπλοκες καμπύλες και επιφάνειες που προορίζονται να συνδυάζουν σχεδιασμό και χρήση αλλά και συμβολισμό μιας κοινωνίας που εξελίσσεται.

Έξυπνες διαδικασίες:

Με δυο λόγια, ένα έξυπνο σπίτι ενσωματώνει τεχνητή νοημοσύνη στη λειτουργία του. Αυτό σημαίνει ότι η υπολογιστική τεχνική παρακολουθεί τις συνθήκες των κατοίκων- χρηστών και διδάσκειται. Επίσης, παρακολουθεί τις κλιματολογικές συνθήκες προσαρμόζοντας τις συνθήκες φωτισμού, ηλιασμού και ενεργειακής κατανάλωσης στα επίπεδα της άνεσης που απαιτούνται για την καλύτερη διαβίωση και για την αποδοτικότερη άσκηση δραστηριοτήτων στους επαγγελματικούς χώρους. Η ακραία μορφή του έξυπνου σπιτιού παρουσιάζεται στην λογοτεχνική βιβλιογραφία, όπου ο ηλεκτρονικός εγκέφαλος επεμβαίνει ακόμα και στην προσωπική ζωή των χρηστών και αυτονομείται καταστρατηγώντας τα ανθρώπινα δικαιώματα. Εντούτοις, η ανθρώπινη σκέψη και τεχνολογία αναζητά λύσεις και λόγους ύπαρξης μέσα από την ακρίβεια των υπολογισμών και την πολυπλοκότητα των μαθηματικών μοντέλων. Η τεχνολογία που αφομοιώνει η κοινωνία σήμερα είναι σημαντική και το αλουμίνιο, υπό τις διάφορες μορφές του (ανοιγόμενα, πτυσσόμενα, προβαλλόμενα, παράθυρα, χωρίσματα, πετάσμα, περσιδες, πλαίσια κ.λπ.), είναι αναμφισβήτητος συνεταιίρος στην κατασκευή και τη λειτουργία των «έξυπνων» διαδικασιών, ως εύκαμπτο, ελαφρύ και ελεγχόμενης αντοχής υλικό.

Μείωση των εκπομπών – Βίβλος πράσινης αρχιτεκτονικής – Οικολογικό σπίτι

Το τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο που αναφέρθηκε προηγουμένως, αποτελεί την αναπτυξιακή διαδρομή που προδιαγράφεται στην παγκόσμια αγορά σαν πράσινη διαδρομή της τεχνολογίας. Η παλαιοδομική εξέλιξη ακολουθεί κύκλους. Υπολογίζεται ότι, σε καιρό ειρήνης, η εξέλιξη ακολουθεί 30ετείς κύκλους. Έχοντας η κοινωνία αφομοιώσει την προστασία των μνημείων και το πάντρεμα του τουρισμού με την πόλη αξιοθέατα, είναι λογικό να υποθέσουμε ότι ξεκινά ο κύκλος της λεγόμενης πράσινης αρχιτεκτονικής- τεχνολογίας. Στα καθ' ημάς, στην προσπάθεια διαμόρφωσης μιας εθνικής πολιτικής για τον ενεργειακό σχεδιασμό, την αειφόρο ανάπτυξη και την εξοικονόμηση ενέργειας μέσω του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, ο ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ προτίθεται να συντονίσει δράσεις υποστήριξης-προώθησης μέτρων για την εφαρμογή της Οδηγίας 2002/91/ΕΚ για την Ενεργειακή Αποδοτικότητα των κτηρίων και του Νόμου 3661/2008 με τον

οποίο ενσωματώθηκε η Οδηγία στην Ελληνική νομοθεσία, με τους ακόλουθους φορείς:

1. ΣΑΔΑΣ ΠΕΑ
2. ΤΕΕ
3. Σχολή Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ
4. ΚΑΠΕ
5. ΕΠΑ Αττικής
6. Ελληνική Ένωση Αλουμινίου
7. Σύνδεσμος Κατασκευαστών Αλουμινίου (ΣΕΚΑ).
8. ΠΟΕΒΥ (Εμποροι και βιοτέχνες υαλοπινάκων)
9. Άλλες ενώσεις αρχιτεκτόνων (UIA, UMAP, Τοπικοί Σύλλογοι)

Ειδικότερα, η δράση περιλαμβάνει τα ακόλουθα:

- Διεξαγωγή διήμερης Ευρωπαϊκής Αρχιτεκτονικής Συνόδου στην Αθήνα (Athens Summit on Architecture and Energy), με τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά-διεθνή δίκτυα αρχιτεκτονικής, με θέμα: «Ευρωπαϊκή Πολιτική και Αειφορία στον Αρχιτεκτονικό Σχεδιασμό κτηρίων και οικιστικών συνόλων».
- Δημιουργία ηλεκτρονικού Forum μέσω του οποίου θα πραγματοποιούνται συστηματικές δράσεις διάδοσης και προώθησης.

Στη συνέχεια σκοπεύει να διαδώσει τη χρήση και εφαρμογή του σε αυτούς που ασκούν την αρχιτεκτονική και σχεδιάζουν στην Ελλάδα.

Δρ Ευάγγελος Λυρούδιας
Αρχιτέκτων Μηχανικός ΕΜΠ
Πρόεδρος ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΟΝ ΒΙΟΚΛΙΜΑΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ

«Κτισμένη Κληρονομιά στη νεότερη εποχή: παράδοση και μοντερνισμός»

Έχουν ήδη συμπληρωθεί 30 χρόνια ώριμης αντιμετώπισης των προβλημάτων του ιστορικού χώρου. Η προστασία και ανάδειξη των μνημείων και συνόλων σε διάφορες κλίμακες διαμόρφωσε γενιές αρχιτεκτόνων ενώ παράλληλα οι διάφορες εκφάνσεις προς τη μίμηση, την ουδετερότητα αλλά και την οξεία αντίθεση, είχαν την ευκαιρία να αποτυπωθούν και αυτές. Και ενώ ο χάρτης του Άμστερνταμ και ο προγενέστερος αυτού χάρτης της Βενετίας καθόριζαν το πνεύμα της αντιμετώπισης του σχεδιασμού στον χώρο, ο οικολογικός σχεδιασμός, την ίδια ακριβώς εποχή, έκανε τα πρώτα του ερευνητικά βήματα.

Ο οικολογικός σχεδιασμός βασίζεται στην οικολογική

παιδεία και νοστροπία δηλαδή στον απόλυτο σεβασμό του περιβάλλοντος.

Είναι μια κατεύθυνση που οφείλουμε να εφαρμόζουμε τόσο στην κλίμακα του κτηρίου και της πόλης όσο και σε κλίμακα χωροταξικού σχεδιασμού.

Με δεδομένο την ένταση των προβλημάτων ρύπανσης, έτσι όπως εμφανίστηκαν από το 1975 και μετά, αναπτύχθηκε προβληματισμός για τον τρόπο αντιμετώπισης των επιπτώσεων τους, επιστρατεύοντας και αξιοποιώντας τα κλιματολογικά χαρακτηριστικά, τον οικολογικό σχεδιασμό σε όλες τις κλίμακες και εν τέλει τους νόμους της φυσικής. Μέθοδοι που βέβαια ήταν γνωστές από παλιά και εφαρμόζονταν από τους μαστόρους – τεχνίτες, είτε στις κατασκευές κτηρίων στα νησιά και τους ορεινούς οικισμούς, είτε ακόμα στον παραδοσιακό οικισμό της Μπάλας (νυν Ροδόπολης) των βοσκών και λατόμων στην Αττική.

Ο οικισμός αυτός, για παράδειγμα, δημιουργήθηκε σε τοποθεσία όπου ο ήλιος έλιωνε τα χιόνια γρηγορότερα μετά από έντονη χιονόπτωση και το κριτήριο δημιουργίας του δεν ήταν η θέα αλλά ο προσανατολισμός και η γονιμότητα του εδάφους. Αυτές οι αξίες, είτε ως κριτήρια είτε ως άποψη, ατόνησαν και κάθικαν προσωρινά μέσα στον χρόνο.

Κατά την άποψη μας επανέρχονται από το 1975 και μετά, μέσα από την έννοια της αναζήτησης της οικολογικής γνώσης για τη δόμηση. Τότε ξεκίνησαν έρευνες για το κλίμα τον αστικό σχεδιασμό, την αντιμετώπιση της αστικής μόλυνσης, ενώ παράλληλα σε όλη την Ευρώπη ανθούσε, σαν «οικονομική επιχειρησιακή επιλογή», η επένδυση στην αποκατάσταση και ανάδειξη της αρχιτεκτονικής παραδοσιακής κληρονομιάς.

Χωρίς να παραβλέπει κανείς την δυνατότητα της αποκατάστασης και της διατήρησης των παραδοσιακών μνημείων και συνόλων, με βάση τις αρχές της οικολογικής δόμησης, θεωρούμε ότι από τα σημερινά δεδομένα προκύπτει η αρχή μιας νέας τριακονταετίας, όπου το βάρος αλλά και οι επενδύσεις θα στηρίζονται στην οικολογική δόμηση.

Είναι ενδιαφέρον να παρατηρήσει κανείς την σύνθεση της οικονομίας με τον σχεδιασμό μέσω της έννοιας της βίο-οικονομίας. Παρά το γεγονός ότι η βιο-οικονομία σαν ένα σύνολο δραστηριοτήτων που σχετίζεται με την επινόηση, την ανάπτυξη, την παραγωγή, τη χρήση βιολογικών προϊόντων και διαδικασιών, παραμένει ακόμη σχετικά περιορισμένο αντικείμενο. Αναμένεται όμως να αναπτυχθεί ραγδαία στο μέλλον και να επηρεάσει σημαντικά την οικονομία και την κοινωνία βελτώνοντας την υγεία, την διατροφή, την ενεργειακή απόδοση, το περιβάλλον, την βιομηχανική παραγωγή, την αειφορία και εν τέλει την ευζωία.

Κάτω από αυτόν τον τίτλο (βιο-οικονομία, πράσινη οικονομία κ.λπ.), παράγεται δράση στο εξωτερικό, παράγεται

προβληματισμός, ερευνητικά προγράμματα, κινητοποιούνται μικρές – μεσαίες επιχειρήσεις, γύρω από αυτόν τον τομέα, άρα κινητοποιούνται οι δυνάμεις του σχεδιασμού, που εμείς οι αρχιτέκτονες τους εκπροσωπούμε σε όλες τις κατευθύνσεις.

Χωρίς να διεκδικούμε από άλλους να πάρουμε «κομμάτι», οι αρχιτέκτονες είναι ο κατεξοχόν κλάδος που «συνθέτει», σε συνεργασία με όλους τους άλλους, που εμπισθύνουν, σε όλες τις κλίμακες, από το ντζάιν, το κτήριο, την πόλη, την χωροταξία, την αναπτυξιακή πολιτική.

Ο ακριβής τίτλος που χρησιμοποιείται στην Ευρώπη είναι «bio ecology». Τι διαδικασία της πράσινης αρχιτεκτονικής, το λεγόμενο «green building», παρά το γεγονός ότι είναι ελληνικός τίτλος και τον ασαζόμαστε, περιλαμβάνει τομείς που κατά 90% γνωρίζουμε παραδοσιακά από τους παπούδες μας. Ξεκινάμε από τον προσανατολισμό, πάμε μετά στην σχέση κενών και πλήρων, πάμε στα υλικά, πάμε στον αερισμό-εξαερισμό και συνθήκες υγιεινής και ο διάλογος με τα στοιχεία της φύσης συνεχίζεται. Δηλαδή, αντίσταση απέναντι στον αέρα, αντίσταση απέναντι στον σεισμό, υδροσυλλογή για να μπορέσουμε να επιβιώσουμε και να διαχειριστούμε ορθολογικά το νερό και αμέσως μετά εισέρχεται σήμερα πια η υψηλή τεχνολογία.

Η υψηλή τεχνολογία δηλαδή, στους τρεις τομείς που αναφερθήκαμε πριν: Εάν τα παράθυρα θα είναι καλής ποιότητας ώστε να μην έχουν απώλειες θερμότητας, αν τα τζάμια μας είναι καλής ποιότητας έτσι ώστε το κτήριο να μην γίνεται «θερμοκήπιο», αλλά να μην κατασκευάσουμε, επίσης, μικρά ανοίγματα, που θα έχουν επίπτωση στην ψυχική μας διάθεση, ζώντας μέσα σε ένα σκοτεινό περιβάλλον, όπου θα αναγκαστείς να ανάβεις τα φώτα, άρα θα υπερκαταναλώνεις.

Ο στόχος της ελαχιστοποίησης των εκπομπών αποτελεί στρατηγική αρχιτεκτονική επιλογή. Στο σημείο αυτό γεννάται το νέο κεφάλαιο της προσαρμογής της υψηλής τεχνολογίας των βιοκλιματικών, φωτοβολταϊκών και άλλων στοιχείων στον ιστορικό, παραδοσιακό-μνημειακό χώρο. Απαιτείται ελαχιστοποίηση της χρήσης πετρελαίου στην θέρμανση και στην άντληση, ορθολογική χρήση των συσκευών δηλαδή προσαρμογή του τρόπου διαβίωσής μας έτσι ώστε να μην προκύπτει σπατάλη. Ακόμη και το νερό: επιβάλλεται να φτάσουμε σε ακραίες περιπτώσεις, όπου χωρίζουμε τον νερό σε «γκρίζο» και καθαρό, με διαφορετικές επεξεργασίες, όπου το «γκρίζο» νερό το χρησιμοποιούμε για πότισμα κ.λπ. Ένα παράδειγμα είναι η Ιαπωνία, που οι άνθρωποι πλένουν τα χέρια τους και το νερό από τον νιπτήρα πηγαίνει στο καζανάκι της λεκάνης, άρα γίνεται η εξοικονόμηση νερού που απαιτούν οι ακραίες συνθήκες. Αυτό είναι μια συγκεκριμένη νοστροπία που υιοθετείται σε αρκετές περιπτώσεις.

Όταν μιλάμε όμως για υψηλή τεχνολογία, αναφερόμαστε και στην χρήση φωτοβολταϊκών που επιδοτείται και το ερώτημα είναι εάν χωρίς την επιδότηση, αυτή η επένδυση μπορεί να αποσβεστεί.

Μπαινουμε συνεπώς σε αυτόν τον κύκλο της νέας τριακονταετίας, που οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια σε αναζήτηση νέων ενεργειακών μορφών. Είναι ένα τελικό στάδιο αντίδρασης της κοινωνίας στην υπερκατανάλωση, για να παρατείνει την ύπαρξη της με ασφάλεια και να μην αναγκαστεί να φτάσει πιο γρήγορα, από ότι προορίζεται να συμβεί, στην ατομική ενέργεια.

Με αυτόν τον τρόπο, σαν αναπτυγμένος κόσμος, προσπαθούμε να περιορίζουμε την κατανάλωση της ενέργειας. Και χιζουμε οικολογικά. Στο κτήριο, σήμερα, θα τοποθετηθούν φωτοβολταϊκά συστήματα, πλιακά συστήματα π.χ. θερμοσίφωνες, θα φυτέψουμε τα δώματα, θα προσθέσουμε οικιακές ανεμογεννήτριες, περσιδες και σκίαστρα, ενεργειακούς υαλοπίνακες, άριστης ποιότητας παράθυρα, γεωθερμία και εκτός από αυτά θα αξιοποιήσουμε και τα πλεονεκτήματα του προσανατολισμού, των χρωμάτων και των υλικών. Αυτό θα είναι ο οικολογικός σχεδιασμός του μέλλοντος και θα πρέπει να γίνει αυστηρά από εξειδικευμένους επαγγελματίες.

Η επέκταση των παραπάνω στον ιστορικό χώρο αποτελεί θεμελιώδες αντικείμενο για τους αρχιτέκτονες. Έχουμε αρκετές πλέον ειδικότητες. Στην Ελλάδα, έχουμε 8 αρχιτεκτονικές σχολές, σχολές μηχανολόγων, τεχνολόγων και θα πρέπει γρήγορα, με συντονισμένες κινήσεις, το κράτος, το επιμελητήριο με τη συνεργασία αρμοδίων φορέων που έχουν τη δυνατότητα να «διαβάσουν» το μέλλον, να εξασφαλίσουν ρόλους οριζοντίως και καθέτως (οριζοντίως εννοούμε τους πολιτικούς μηχανικούς, αρχιτέκτονες, τοπογράφους, εμπλεκόμενους στο ανώτατο επίπεδο της παραγωγής της οικοδομής και καθέτως από τον μηχανικό, τον αρχιμηχανικό, μέχρι τον τελευταίο εργάτη), ώστε όλοι οι εμπλεκόμενοι να έχουν την ειδικότητα και την εξειδίκευση που θα εξασφαλίζει την βέλτιστη αξιοποίηση όλων αυτών των πραγμάτων που θα κυριαρχήσουν στην ζωή μας στο μέλλον.

Εάν αυτό δεν γίνει, θα σπαταλήσουμε πόρους, χρήματα και είναι κρίμα. Εάν μια οικοδομή την σφραγίζουμε πλήρως για να μην έχουμε θερμικές απώλειες, θα καταλήξουμε στο να έχουμε μια επικίνδυνη για την υγεία μας οικοδομή. Κι έχει συμβεί αυτό στην Γερμανία. Γερμανός σφράγισε την οικία του ερμητικά και πέθανε από έλλειψη οξυγόνου. Ας μη θυμηθούμε και τους πρόσφατους θανάτους σε ελληνικά ξενοδοχεία λόγω μη εξαερισμού.

Ηθικό συμπέρασμα: Παν μέτρον άριστον.

Ευχαριστώ για τη προσοχή σας.

Βιβλιογραφία:

Περιοδικό *ECOTEC*, Τεύχος 50, Νοέμβριος 2009.

Βιο-οικονομία και Αρχιτεκτονική, Περιοδικό *ΤΕΧΝΙΚΑ*, Μάρτιος 2009.

Θέμα: «Ψήφισμα Συντονιστικού ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ για τα επαγγελματικά δικαιώματα (Καβάλα 27/06/2009)»

Αγαπητοί συνάδελφοι,

Σας ενημερώνουμε ότι το Ψήφισμα – Απόφαση του Συντονιστικού που έγινε στην Καβάλα και αφορά τα επαγγελματικά δικαιώματα, το οποίο και σας επισυνάπτουμε, έγινε αποδεκτό και ψηφίστηκε στο Διοικητικό Συμβούλιο του ΣΑΔΑΣ – Πανελληνίας Ένωσης Αρχιτεκτόνων στις 14-10-09.

Προτείνουμε στο Συντονιστικό που πρόκειται να γίνει στο Λουτράκι 13-15 Νοεμβρίου 2009, να συζητηθούν και να αποφασιστούν οι επόμενες ενέργειές μας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΤΟ ΔΣ ΤΟΥ ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ την συγκρότηση σε σώμα του νέου Διοικητικού Συμβουλίου στον Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Ν. Μαγνησίας και στο Τμήμα Λευκάδας έστειλε την παρακάτω επιστολή.

Αγαπητοί συνάδελφοι,

Με την ευκαιρία της συγκρότησης του ΔΣ του Συλλόγου σας και της ανάληψης των καθηκόντων σας, ευχόμαστε κάθε επιτυχία στο έργο σας.

Το ΔΣ του ΣΑΔΑΣ-Πανελληνίας Ένωσης Αρχιτεκτόνων εκτιμά πως στις σημερινές συνθήκες με τις μεταβολές που συντελούνται και επίκεινται, είναι απαραίτητη η συνεργασία για την επίλυση προβλημάτων του κλάδου.

Είμαστε πρόθυμοι και έτοιμοι για τη στενότερη δυνατή συνεργασία μαζί σας.

Προς την Υπουργό Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής και Τίνα Μπιρμπίλη

Αξιότιμη κυρία Υπουργέ,

Ο ΣΑΔΑΣ – Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων, μέλος του Συμβουλίου Αρχιτεκτόνων Ευρώπης (Architect's Council of Europe – ACE) σας κοινοποιεί την Διακήρυξη του ACE προς τους Αρχηγούς των Κρατών αναφορικά με τη Σύνοδο Κορυφής της Κοπεγχάγης για το Κλίμα. Σας παρακαλούμε να λάβετε υπόψη σας τη Διακήρυξη κατά την εκπροσώπηση της χώρας μας στην προαναφερθείσα Σύνοδο.

Η Διακήρυξη αυτή διαμορφώθηκε στη Γενική Συνέλευση των οργανώσεων-μελών του ACE στις 21 και 22 Νοεμβρίου 2009 στις Βρυξέλλες, στην οποία παρέστη, πέραν της υπόλοιπης αντιπροσωπείας της Ελλάδας, και ο Πρόεδρος του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, Δρ. Ευάγγελος Λυρούδης.

Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων.

Η σημασία της Φιλοσοφίας στην Αρχιτεκτονική Εκπαίδευση

Βασίληκη Πετρίδου, Ηλίας Κωνσταντόπουλος, Παναγιώτης Πάγκαλος, Οργανωτική Επιτροπή Συνεδρίου

Με τη συμπλήρωση δέκα ετών λειτουργίας του Τμήματος Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου Πατρών, και με αφορμή την επέτειο σαράντα ετών από τον θάνατο του Παναγιώτη Μικελή, διοργανώθηκε Συνέδριο με θέμα «Η σημασία της Φιλοσοφίας στην Αρχιτεκτονική Εκπαίδευση», στο Συνεδριακό Κέντρο του Πανεπιστημίου Πατρών, μεταξύ 9 και 11 Οκτωβρίου 2009. Χορηγός της εκδήλωσης ήταν το Ίδρυμα «Παναγιώτη και Έφης Μικελή», οι σκοποί του οποίου από δεκαετίες είναι προσανατολισμένοι στην εδραίωση και εξέλιξη της θεωρητικής έρευνας στην αρχιτεκτονική.

Οι παραπομπές στη φιλοσοφική σκέψη κατά τη διαδικασία της αρχιτεκτονικής εκπαίδευσης και πρακτικής παρουσιάζουν σήμερα ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Όχι μόνον αναφέρονται οι αρχιτέκτονες στα κείμενα τους σε μεγάλα φιλοσοφικά ρεύματα και θεωρητικές αναζητήσεις όπως η φαινομενολογία, ο υπαρξισμός, η αναλυτική φιλοσοφία, ο στρουκτουραλισμός και η αποδόμηση, αλλά ενίοτε συνδιαλέγονται ενεργά και με φιλοσόφους, όπως στην περίπτωση των Eisenman, Tschumi, Nouvel, με τους Derrida, Baudrillard κ.ά.

Η επιθυμία να παρουσιαστούν οι προσπάθειες ανίχνευσης αυτών των αμφίδρομων σχέσεων σ' ένα συνέδριο, αν και αρχικά αντιμετωπίστηκε με επιφύλαξη, στη συνέχεια έγινε αποδεκτή από την ελληνική –και όχι μόνον– επιστημονική κοινότητα, πολύ θετικά. Στις προτάσεις συμμετοχών αναδείχθηκε το εύρος της ενασχόλησης και ο πλουραλισμός των θέσεων: συμφωνία, σύγκλιση, ταύτιση, αντίθεση ή ακόμη και αντιπαράθεση διαφορετικών απόψεων συνέθεσαν ένα πολύ πλούσιο τάππα ιδεών, οι οποίες αναπτύχθηκαν στην τριήμερη αυτή συνάντηση στην Πάτρα. Η συνεχής θεωρητική ανησυχία και η φιλοσοφική διερώτηση του αρχιτέκτονα όπως και η παρουσία φιλοσόφων σε προγράμματα σπουδών αρχιτεκτονικών σχολών, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό, αποτέλεσαν το έναυσμα για τη διοργάνωση του Συνεδρίου. Κύριος στόχος μας ήταν η διερεύνηση της ένταξης της φιλοσοφίας ως γνωστικού αντικειμένου στην εκπαίδευση των Αρχιτεκτόνων. Βασικά ερωτήματα, τα οποία αποτέλεσαν τον κεντρικό άξονα της θεματολογίας του συνεδρίου, ήταν εάν

η συμμετοχή της φιλοσοφίας στην εκπαίδευση των αρχιτεκτόνων μπορεί να λειτουργήσει ως αρωγός στην εξέλιξη της σύγχρονης αρχιτεκτονικής και εάν θεωρείται απαραίτητη σήμερα για τον αρχιτέκτονα η παρουσία της φιλοσοφίας στην αναζήτηση της μορφής, στους τρόπους κατοίκησης, στις αναλύσεις του χώρου και των ιδεολογικών μετασχηματισμών του.

Στο Συνέδριο παρουσιάστηκαν 69 εισηγήσεις με ομιλητές από όλα τα Πανεπιστημιακά Τμήματα Αρχιτεκτονικής της Ελλάδας και από Τμήματα Φιλοσοφίας ενώ προσεκλήθησαν επίσης να αναπτύξουν τις θέσεις τους για τη σημασία της διδασκαλίας της φιλοσοφίας στα προγράμματα των αρχιτεκτονικών σχολών οι καθηγητές φιλοσοφίας Αριστοφάνης Κουτούγκος, Αριστείδης Μπαλτάς και Γιώργος Ξηροπαΐδης (ΕΜΠ), Jeffery Malpas (Πανεπιστήμιο της Τασμανίας), Chris Younes (Σχολή Αρχιτεκτονικής La Villette, Παρίσι), Stefano Catucci (Πανεπιστήμιο La Sapienza, Ρώμη), και οι αρχιτέκτονες Pippo Ciorra (Αρχιτεκτονική Σχολή Ascoli, Camerino), Γιάννης Τσιώμης (EHES, Παρίσι), Andrew Ballantyne (Πανεπιστήμιο Newcastle), Σάββας Κονταράτος (ΑΣΚΤ) και Δημήτρης Φατούρος (ΑΠΘ). Η απόφαση για ένα συνέδριο με τέτοια θεματολογία ήταν ένα τόλμημα, το οποίο όμως φαίνεται ότι βρίσκεται στην καρδιά του σύγχρονου προβληματισμού και αφορά και στη γενικότερη σχέση ανάμεσα στη φιλοσο-

φία και την αρχιτεκτονική. Πράγματι, η συγκεκριμένη προσπάθεια αγκαλιάστηκε από την ευρεία συμμετοχή του κοινού που έφθασε συνολικά περί τις 500 εγγραφές, με σταθερή την παρουσία μεγάλου αριθμού φοιτητών και αρχιτεκτόνων κατά τη διάρκεια και των τριών ημερών, παρότι είναι η πρώτη φορά που οργανώνεται ένα συνέδριο στην Ελλάδα με τη συγκεκριμένη θεματική. Το Συνέδριο επίσης προκάλεσε το θερμό ενδιαφέρον πανεπιστημιακών σχολών και οργανισμών στο εξωτερικό όπως του Δικτύου «Philosophy, Architecture, Urban» (Παρίσι), της «International Society for the Philosophy of Architecture» (Newcastle) και της «Bartlett School of Architecture» (University College London).

Για τους σκοπούς του Συνεδρίου εκδόθηκε ένα δίγλωσσο τεύχος περιλήψεων των εισηγήσεων (ελληνικά και αγγλικά), το οποίο εξαντλήθηκε άμεσα. Πιστεύουμε ότι οι ομιλίες και οι συζητήσεις που διεξήχθησαν αποτελούν έναν χρήσιμο οδηγό για τη σχέση φιλοσοφίας και αρχιτεκτονικής και γι' αυτόν τον λόγο θα προχωρήσουμε άμεσα στην έκδοση των Πρακτικών του Συνεδρίου, στην οποία θα παρουσιασθεί το εύρος και η πολλαπλότητα του φιλοσοφικού αναστοχασμού στην εκπαίδευση των αρχιτεκτόνων, ούτως ώστε τα όποια συμπεράσματά του να αποτελέσουν μία πρώτη πηγή αναφορών για μελλοντικούς προβληματισμούς.

Τέλος, από το βήμα αυτό θέλουμε να εκφράσουμε τις ευχαριστίες μας σε όσους βοήθησαν στην επιτυχημένη διεξαγωγή του Συνεδρίου, κυρίως προς το Διοικητικό Συμβούλιο του Ιδρύματος Παναγιώτη και Έφης Μικελή και τον πρόεδρο του, καθηγητή κ. Διονύση Ζήβα, για την αμέριστη συμπαράστασή τους.

Α. και Γ. Βαρουδάκης. Μια νέα «οπτική» της ελληνικής περιφέρειας

Αμαλία Κωτσάκη, Δρ αρχιτέκτων, επίκ. καθηγήτρια Αρχιτεκτονικής Σχολής Χανίων

Από τις 15 Δεκεμβρίου 2009 το Μουσείο Μπενάκη φιλοξένησε έκθεση (διοργάνωση ΕΙΑ) με το έργο των Χανιωτών αρχιτεκτόνων Αριστομένη και Γιώργου Βαρουδάκη. Είναι η πρώτη φορά που ανοίγει τις πόρτες του για να φιλοξενήσει έκθεση συναδέλφων από την ελληνική περιφέρεια, επιλογή εξαιρετικά τιμητική γι' αυτούς αλλά και γενικότερα για τη σύγχρονη αρχιτεκτονική παραγωγή στην Κρήτη, όπου από ότι φαίνεται πνέει άνεμος δημιουργικός και ελπιδοφόρος. Οι Αριστομένης και Γιώργος Βαρουδάκης, με σπουδές στις ΗΠΑ και τη Δανία αντίστοιχα, ζουν και εργάζονται στα Χανιά. Το φυσικό τοπίο, η ιστορία και ο πολιτισμός του γενέθλιου τόπου τους, έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην εξελικτική τους πορεία. Με πρόθεση πάντα τη διατήρηση στα έργα τους των ιδιαίτερων παραδοσιακών αξιών, υιοθετούν έναν δικό τους σύγχρονο τρόπο σχεδιασμού. Η αρχιτεκτονική μορφή και η δομή των κατοικιών τους αποτυπώνουν αυτή την άμεση σχέση με τον τόπο, συμβάλλοντας στην ποιτική του ανασύσταση. Με τη δημιουργία αναγνωρίσιμων πλέον αρχιτεκτονικών στοιχείων, όπως οι περίτεχνες ξύλινες στέγες, οι επιμήκεις έντονοι άξονες με κατανομή λειτουργιών γύρω από αυτούς και παράλληλα με αυτούς, οι κοινοί χώροι για όλη την οικογένεια και οι υπερυψωμένοι ιδιωτικοί προστατευμένοι χώροι

με ελαφρά διαχωριστικά (claustrat) που αντικαθιστούν τους συνήθεις τοίχους, οι εντυπωσιακές λιθοδομές, οι λεπτομέρειες από ανοξείδωτο χάλυβα, οι απαλοί χρωματισμοί, τα αίθρια και οι αυλές σε άμεση επαφή με το φυσικό έδαφος, συνθέτουν χώρους μοναδικούς. Προδιαγράφοντας με αυτό τον τρόπο συνθήκες ιδιαίτερης καθημερινότητας, στοχεύουν στο να ανταποκρίνονται κάθε φορά στα βιώματα, τις ιδιαιτερότητες και τις επιθυμίες των ιδιοκτητών-χρηστών που επιλέγουν, επενδύουν και ζουν τη «διαχρονική» αρχιτεκτονική τους. Εξάλλου, ενδιαφέρουσα έως και ρηξικέλευθη είναι η άποψη που ο Α. Βαρουδάκης, αναπλ. καθηγητής στην Αρχιτεκτονική Σχολή του Πολυτεχνείου Κρήτης όπου διδάσκει το μάθημα του Αρχιτεκτονικού Σχεδιασμού, απερίφραστα διατυπώνει: «κάθε τάση όπως αυτή εκφράζεται στις μικρές κλίμακες σχεδιασμού συχνά αμβλύνει τις αισθητικές αποτιμήσεις και εν προκειμένω ο κατά τεκμήριο αμφιλεγόμενος εκλεκτικισμός όπως εκφράστηκε στη μικρή κλίμακα της κατοικίας υπαγορεύει ήπιες αποτιμήσεις».

«Απελευθέρωση από κώδικες, αγκυλώσεις και κοινές παραδοχές είναι η έννοια που διατρέχει κάθε έκφρασή του έργου τους, συμβολή εξόχως σημαντική στο κατά τεκμήριο εσωστρε-

φές και δύσκαμπτο αρχιτεκτονικό γίνεσθαι της ελληνικής περιφέρειας», γράφει η Αμαλία Κωτσάκη, αρχιτέκτων, επίκουρη καθηγήτρια της Αρχιτεκτονικής Σχολής του Πολυτεχνείου Κρήτης στον κατάλογο που κυκλοφόρησε στο πλαίσιο της έκθεσης και περιλαμβάνει πλού-

προκάλεσαν αυτή την ελπιδοφόρα εξαίρεση. Η αποφυγή της προκατάληψης που συνήθως συνοδεύει την οπτική της «περιφέρειας» ίσως να αποτελεί πειστική απάντηση. Στην πρώτη δεκαετία του 21ου αι., σε μια εποχή κρίσιμων και ταχύτατων αλλαγών, αυτή ακριβώς η οπτι-

σιο εικονογραφικό υλικό και κείμενα των Α. Κωτσάκη, Γ. Τζιρτζιλάκη και Δ. Φιλιππίδη.

Η έκθεση (επιμέλεια: Άννα Σκιαδά, αρχιτέκτων) προσπάθησε να σκιαγραφήσει τη φυσιογνωμία των δύο αρχιτεκτόνων μέσα από 12 έργα μικρής κλίμακας, κυρίως κατοικίες και ξενοδοχεία. Επίσης μια χρονολογική αποτύπωση σχεδίων και φωτογραφιών σε οκτώ πίνακες προσέφερε τη δυνατότητα ευρύτερης και συγχρόνως γρήγορης ανάγνωσης μεγάλου μέρους του έργου του Γραφείου Βαρουδάκη. Την έκθεση συμπλήρωσαν φωτογραφίες μεγάλων διαστάσεων, προπλάσματα, πρωτότυπα σχέδια και μία ταινία 15 λεπτών, όπου το βάρος έχει δοθεί συντελεστές παραγωγής του έργου τους – πελάτες και τεχνίτες από τα Χανιά. «Οι Α. και Γ. Βαρουδάκης κατάφεραν να αρθρώσουν συγκροτημένο αρχιτεκτονικό λόγο σε μια κάθε άλλο παρά πρόσφορη εποχή. Το αρχιτεκτονικό τους έργο εικονογραφεί τη θετική πλευρά του κληροδοτήματος του μεταμοντέρνου στη νεοελληνική αρχιτεκτονική αποδεικνύοντας ότι και μέσα σε συνθήκες μη πρόσφορες μπορεί να παραχθεί έργο ποιοτικό βασισμένο στην ικανότητα των δημιουργών του. Με ενδιαφέρον ας περιμένουμε τη συνέχεια» αναφέρεται στον κατάλογο. Θα ήταν εξαιρετικά ενδιαφέρον να αναζητηθούν τα αίτια που

κή της «περιφέρειας» οφείλει να βρίσκεται σε αδιάλειπτη διαπραγμάτευση. Μέσα από αυτή την προσέγγιση θα μπορούσε πιθανώς να αποτελέσει μοχλό για την αναζωογόνηση της αρχιτεκτονικής. Το έργο των αδελφών Βαρουδάκη κλυδωνίζοντας τις βεβαιότητες, σπείροντας την αμφισβήτηση και αποπνέοντας μια αισιόδοξη προοπτική σε καιρούς που τόσο τη χρειαζόμαστε ας αποτελέσει το έναυσμα για παραπέρα αναζητήσεις στο πεδίο αυτό. Η εκδήλωση με θέμα «Η αρχιτεκτονική στην ελληνική περιφέρεια: Περιορισμοί και δυνατότητες» που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της έκθεσης στο Αμφιθέατρο του Μουσείου Μπενάκη στις 8 Ιανουαρίου 2010 με ομιλητές: τους αρχιτέκτονες Δ. Αντωνάκη, Α. Κωτσάκη, Ρ. Σακελλαρίδου και συντονιστή τον Ν. Κωνσταντάρα, διευθ. σύνταξης εφημ. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ας αποτελέσει την αρχή ενός επιβεβλημένου πλέον διαλόγου. Οι νεοσύστατες Αρχιτεκτονικές Σχολές στην ελληνική περιφέρεια ίσως είναι οι καταλληλότερες για να επωμισθούν τη γόνιμη εξέλιξή του.

Αχρηστεκτονική*: Παράδοξο ιδεολόγημα υπέρ της αγοραίας δημιουργίας

Αριστοτέλης Δημητρακόπουλος, αρχιτέκτων, MArch Yale Un

Ας σκίσουμε λοιπόν τα προοπτικά του Αντονίο Sant' Elia από τα βιβλία αρχιτεκτονικής, ας χύσουμε καυτό λάδι στις απεικονίσεις φανταστικών χώρων του Lebbeus Woods, ας σβήσουμε τα στιγμιότυπα των Manhattan Transcripts του Tschumi, τα σχέδια των σπιτιών I-X του Eisenman, τη μάσκα της μέδουσας του John Hejduk, τις μεσαιωνικές πολεοδομικές προτάσεις του Le Corbusier, τις προτάσεις των Archigram, τα κολάζ των Superstudio, τις οραματικές αποτυπώσεις του Yona Friedman, ακόμη και τα προοπτικά του Piranesi, ή τόσα άλλα. Όλα αυτά δεν είχαν ανάθεση από πελάτη, άρα κανένα περιθώριο αποδοχής από μια ευυπόλυτη αρχιτεκτονική κάστα, και – σύμφωνα με τα πλέον διαδεδομένα κριτήρια, κανένα δικαίωμα ένταξης σε νεοελληνική έκθεση αρχιτεκτονικής.

Εν μέσω «κρίσης» (οιασδήποτε), ή και χωρίς αυτήν, ισχυροποιούνται και εντείνονται φαινόμενα απαξίωσης της σχεδιαστικής έρευνας, της δημιουργικής πρωτοβουλίας, αποκλείοντάς την συστηματικά από τις αρχιτεκτονικές εκθέσεις: ακούμε ολοένα και βροντερότερα, πως το κτισμένο έργο μετρά πρώτιστα, η ανάθεση αποτελεί προϋπόθεση. Υπό το πρίσμα αυτό, τα «άλλα» δημιουργήματα, θεωρούνται άκυρα και κάθε λόγος περί του άκτιστου, περισεύων. Ίσως ο αποκλεισμός αυτός αποτελεί άστοχο μέτρο προς αποφυγήν του «γραφικού»-χαρακτηρισμού που στιγματίζει, κατά περιστάσεις αυτοδικαίως, τις προαιρέσεις και τη δημόσια εικόνα αρχιτεκτονικών ομάδων.

Ας ξεχάσουμε περαιτέρω λοιπόν τις αμέτρητες «φυλλάδες» που παρουσιάζουν ακόμη και την υλοποιημένη κατοικία Farnsworth του Mies, αφού γνωρίζουμε ότι η σχέση του «μελετητή» με την ερωμένη-πελάτη αφορούσε αποκλειστικά την «λευκή» ανάθεση και ολοκλήρωση του γυάλινου κτηρίου που ο αρχιτέκτονας ούτως ή άλλως ήθελε να μελετήσει και να κατασκευάσει, ακόμη και αν αυτό βρισκόταν σε ζώνη υπερχείλισης ποταμού στο παγωμένο Illinois. Ας το σβήσουμε από τη μνήμη μας αυτό το «μη-πράσινο» κτίσμα, ειδικά όταν ξέρουμε ότι η προδομένη και εγκαταλελειμμένη ιδιοκτήτρια-ερωμένη (ο περίφημος χρήστης), με το πέρας του πανάκριβου έργου μίνυσε και εκδίωξε δικαστικά τον αρχιτέκτονα εραστή λόγω της προβληματικής μελέτης του και της απαράδεκτης κατασκευής, η οποία, ανάμεσα σε

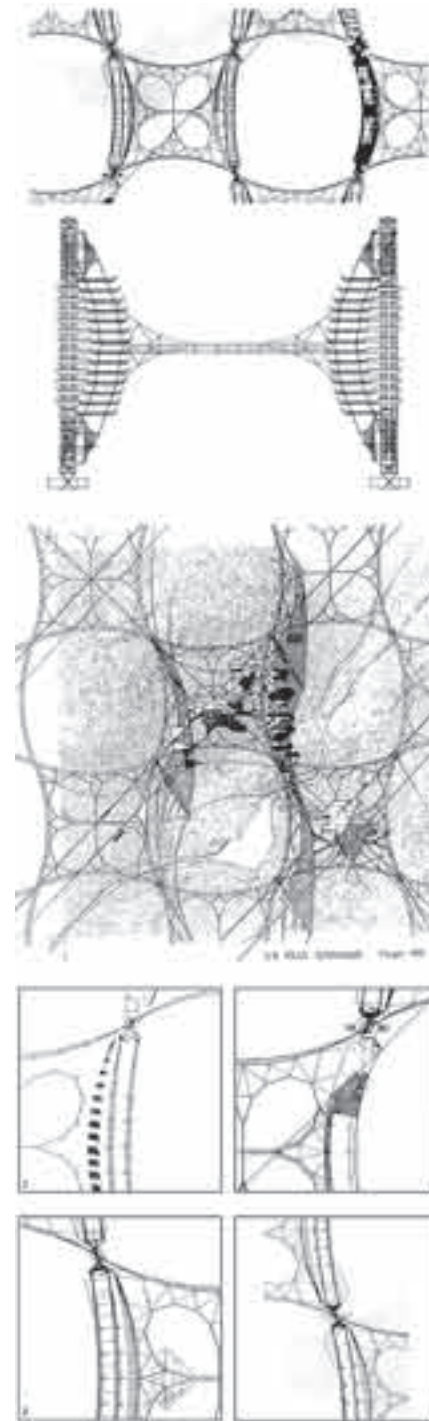
άλλα, πλημμυρίζει... κι όμως, οι λάτρες των «υλοποιημένων αναθέσεων» περιωπής, και του κρίσιμου ρόλου του «χρήστη», υμνούν το έργο.

Μήπως γενικότερα πολιτισμός παράγεται αποκλειστικά μέσω... μισθωμένων αναθέσεων και εμπεριστατωμένων εξαγορών; Ο αιμίμητος και μοναχικός Παπαδιαμάντης όταν συνέγραφε διηγήματα σε διάσπαρτα φύλλα υπό το φως κεριών, είχε σχετική ανάθεση και ημερομηνία παράδοσης; Ο Van Gogh όταν ζωγράφιζε συνήθειες τουλίπες, ενεργούσε βάσει συμβολαίων παροχής υπηρεσιών; Ο Μίκης Θεοδωράκης όταν σημειώνει νέους συνθέτοντας μνημεία τέχνης, έγκλειστος, είχε... σύμβαση έργου; Ο νοσούντας Καζαντζάκης όταν επανέγραφε την Οδύσσεια είχε το «deadline» κάποιας εορταστικής έκδοσης; Ο Victor Hugo συνέγραφε εν αναμονή κάποιας «press conference»; Μήπως σύμφωνα με τα παραπάνω οφείλουμε να αφαιρέσουμε από την εργογραφία τους οτιδήποτε δεν έγινε έναντι πληρωμής και βάσει ρητής έγγραφης οδηγίας ή αποδείξιμης προσταγής (έναντι αργυρίων);

Τόσες «θεσμοθετημένες» διαδικασίες αποκόπτουν τους αρχιτέκτονες από τις διαδικασίες ανάθεσης έργων, αγνοούν επιδεικτικά τους νέους συνάδελφους και αποκλείουν οιαδήποτε ευκαιρία επιρροής. Ταυτόχρονα οι διαδικασίες αυτές μας υποδεικνύουν ότι η αρχιτεκτονική είναι κάτι δυσνόητο και θολό, η αισθητική ποιότητα κάτι εντελώς απροσδιόριστο και ο αρχιτέκτονας αναλώσιμος ή και περιττός. Διαδικασίες έκδοσης αδειών, ανάθεσης μελετοκατασκευών, παραχωρήσεων, συμπράξεων προσυπογράφουν ότι η «ευθύνη του έργου» είναι και μπορεί να είναι μόνο επιχειρηματική –βάσει νομικών συμβάσεων, ασφαλιστικών συμφωνιών, και επενδυτικών δεσμεύσεων– ενώ ο αρχιτέκτονας, ή μάλλον ο φερόμενος ως μελετητής, ανεξαρτήτως ακαδημαϊκής κατάρτισης, μια αναστρέψιμη επιλογή του εργολάβου-επιχειρηματία, επιλογή και αντίστοιχη ιδιωτική συμφωνία που δεν αφορά τον αναθέτοντα, δεν αφορά κανένα.

Άλλωστε μη ξεχνάμε, η υλοποίηση ενός κτηριακού έργου μέσω βελπνεκούς εννέχει κεφάλαια (δεκάδων εκατομμυρίων ευρώ) που ξεπερνούν εύκολα και την αξία πώλησης ενός ζωγραφικού αριστουργήματος αποθανόντος καλλιτέχνη. Οι πάμπολοι εμπλεκόμενοι του

έργου, εργολάβοι, πολιτευτές, προμηθευτές, αντιπρόσωποι, δανειστές, ασφαλιστές, νομοδιδάσκαλοι, προστάτες, στρέφονται περί της μεταπρατικής διαδικασίας, ενώ ο αρχιτέκτονας παραμένει –εκ πεποιθήσεως– ο αφελής που πρωτίστως ενδιαφέρεται για τις γραμμές

του έστω και αν αυτές για άλλους μεταφράζονται απλώς σε επιμέρους συμφωνίες-εργολαβίες πολλών αργυρίων.

Ας συνεχίσουν λοιπόν οι φορείς της αρχιτεκτονικής να επιμένουν στην ανάθεση ως πρώτιστο

και αποκλειστικό κίνητρο δημιουργίας, ως λίκνο πολιτισμού, και ας αποκλείσουν κάθε άλλη δημιουργική διαδικασία ως άλογο ερασιτεχνισμό, ως ατυχή ένδειξη αυτισμού σε μια εποχή «αναπτυξιακής» απενοχοποίησης. Αντιστοίχως ας πράξουν και άλλοι δημιουργικοί φορείς, και στην επόμενη έκδοση του 'Άξιον Εστί του Ελύτη, ας σφραγιστεί το εξώφυλλο: «Έργον άνευ αναθέσεως» – δεν ζητήθηκε ποτέ από κανένα. Στην έκδοση του «Υμνου εις την Ελευθερίαν» του Διονυσίου Σολωμού, ας μπει αυτοκόλλητο επισημαίνοντας «Ερασιτεχνική λογοτεχνική απόπειρα». Από τα λογοτεχνικά έργα, ας προβάλλουμε μόνο τα μισθωμένα συγγράμματα, όπως ομιλίες και ανακοινώσεις ανεπαρκών πολιτικών ή εργαλεία προπαγάνδας. Και από τα έργα ζωγραφικής, ας κρατήσουμε μόνο τα πληρωμένα πορτραίτα ευυπόλυτων ευγενών και αριστοκρατών, αγνοώντας οιασδήποτε άλλες καλλιτεχνικές ανησυχίες. Μήπως άλλωστε δύναται να υφίσταται προβληματισμός πέρα από τη σφαίρα του αμοιβόμενου; Ίσως είναι οι αξιωματούχοι-κρίνοντες πεπεισμένοι πως ο σύγχρονος «επαγγελματισμός» και ο εκφραστικός αυθορμητισμός συνάδουν ή μήπως ταυτίζονται; Πώς είναι αδύνατο να συγγρούνται οι έννοιες του πολιτισμού και του επαγγελματισμού; Ίσως απλά αναπαράγεται θεσμικά η συνήθης άρνηση υπερώριμων έγκριτων νεοελλήνων να αποδεχτούν ή να προβάλλουν οτιδήποτε δεν αφορά τους ίδιους ή τα όσα έτυχε να γνωρίσουν; Φυσικά θα ήταν καταπληκτικό να απολαμβάνει κανείς πλήθος επαγγελματικότητας αναθέσεων δομώντας όσα σχεδιάζει, όμως η συνθετότητα των διαδικασιών και ο κεφαλαιακός όγκος που προϋποτίθεται, πέρα από το ζήτημα παιδείας των κεφαλαίουχων και του επιπέδου των θεσμών, μας αποδεικνύει ότι δε μπορούμε να «υπάρχουμε» μέσα στο πλαίσιο αφέλειας το οποίο θα επιθυμούσαμε... όσο και αν θα το θέλαμε. Δεν είναι προφανές όμως ότι οφείλει να ακυρωθεί η έννοια της πολιτισμικής δημιουργίας λόγω του κοινωνικοπολιτικού «άγονου» που μας επιβάλλεται ή λόγω μιας ενδεχόμενης οικονομικής κατάρπτωσης. Ίσως η απάντηση αν πολιτισμός παράγεται από την έγκριτη κοινωνία, ή από τον «υπόκοσμο», να μην είναι προφανής. Παρεπιπτόντως, ... οι «άθλιοι» των Παρισίων μνημονεύονται... οι έγκριτοι, έσονται έσχατοι.

* Η λατρεμένη μας «ά-χρηστη» αρχιτεκτονική

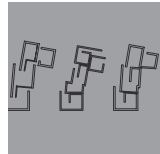
Διαγράμματα: Τάκης Ζενέτος, La Ville Suspendue, 1961

αφιέρωμα

**Κατοικία: Διαγράμματα
και Ιδιογράμματα**

Επιμέλεια: Αμαλία Κωτσάκη

Η Ιδέα της Αρχέτυπης Κατοικίας στη Σύγχρονη Εποχή: Αρχιτεκτονικός Χώρος και Φιλοσοφικός Λόγος

του **Νικόλαου-Ιωνα Τερζόγλου**, Δρ αρχιτέκτονα ΕΜΠ

Το Πρόβλημα της Κατοικίας στη Σύγχρονη Εποχή

Τα σύγχρονα οικολογικά, οικονομικά, τεχνολογικά και κοινωνικά προβλήματα επαναπροσδιορίζουν τη φύση της κατοίκησης, μετασχηματίζουν τις χωρικές δομές της κατοικίας και γεννούν καινούριους τρόπους ζωής. Οι κρίσεις που διατρέχουν τον παγκόσμιο πολιτισμό δεν αφήνουν ανεπηρέαστο το θεμελιώδες αρχιτεκτονικό πρόβλημα της σύλληψης και του σχεδιασμού της κατοικίας. Ο αρχιτέκτων σήμερα διαθέτει χρήσιμα διανοητικά εργαλεία για να χαρτογραφήσει την πολυπλοκότητα των παραπάνω ριζικών μεταλλάξεων και να τις κωδικοποιήσει σε νέες ιδέες για το κατοικείν: για παράδειγμα, τις έννοιες του διαγράμματος¹ και του ιδεογράμματος.² Ποιές είναι οι επιστημολογικές προϋποθέσεις της χρήσης αυτών των εννοιών-εργαλείων; Τα εργαλεία αυτά συσχετίζονται με την αφαιρετική σύλληψη της δομής και τον προσδιορισμό του νοήματος ενός χώρου στον νου, πριν τη φυσική του υλοποίηση. Ποιος είναι ο χαρακτήρας και η προέλευση αυτού του χωρικού τύπου; Είναι ο Λόγος ή η εμπειρία; Και ποιες είναι οι γνωσιολογικές και κοσμοθεωρητικές συνέπειες μίας αντίστοιχης καταγωγής; Στο παρόν άρθρο επιχειρούμε τη σκιαγράφηση πιθανών κατευθύνσεων απάντησης σε αυτά τα ερωτήματα, μέσα από την εστίαση σε μία ειδική κατηγορία χωρικών τύπων: στα αρχέτυπα της κατοίκησης.

Τρεις Καλύβες: Laugier, Semper, Heidegger

Μία παραδειγματική περιοχή αλληλοτομίας των προβλημάτων του αρχιτεκτονικού χώρου με τα ερωτήματα του φιλοσοφικού λόγου είναι η ιδέα της αρχέτυπης κατοικίας, όπως συμπυκνώνεται στην έννοια της πρωτόγονης καλύ-

βας. Η μελέτη του Rykwert έχει αναδείξει το βάθος και τον πλούτο του θέματος.³ Στην εποχή της Νεωτερικότητας, είναι ο Marc-Antoine Laugier που ανανέωσε φιλοσοφικά αυτή τη θεματική, στα πλαίσια της σκέψης του Γαλλικού Διαφωτισμού. Η αρχέτυπη καλύβα του Laugier (εικ. 1), όπως σκιαγραφήθηκε στο βιβλίο του *Essai sur l'Architecture*,⁴ αποτελεί έναν καθολικό νόμο, ένα αφηρημένο, ιδεατό πρόταγμα του Λόγου, ένα κανονιστικό υπόδειγμα-μοντέλο, μία καθαρή, απλή, γενική αρχή (principe général). Η καταγωγή της είναι καθαρά ορθολογική: σε αντίθεση με την εμπειρική περιγραφή του Βιτρούβιου για την προέλευση της καλύβας⁵ (εικ. 2), ο Laugier προτείνει ένα οικουμενικό ιδεώδες⁶ που ισχύει για όλους τους τόπους και τους ανθρώπους, ένα ρυθμιστικό πεδίο ελέγχου της αυθαιρεσίας στον σχεδιασμό, ένα καθολικό ιδεόγραμμα της Δομής, το οποίο, σύμφωνα με τον Rykwert, είναι μία: «...έκθεση του a priori λογισμού...».⁷ Έναν αιώνα αργότερα, στην καρδιά της Βιομηχανικής Επανάστασης, ο Gottfried Semper εκθέτει το δικό του πρότυπο της αρχέτυπης κατοίκησης, στη μορφή μίας καλύβας από την Καραϊβική.⁸ Σε αντίθεση με την ορθολογική-ιδεατή προέλευση της καλύβας του Laugier, ο Semper τονίζει τον πραγματιστικό χαρακτήρα αυτού του μοντέλου: «...δεν είναι ένα πλάσμα της φαντασίας αλλά ένα

πάνω: Εικ. 4. Η καλύβα του Martin Heidegger το 1968. Πηγή: Adam Sharr, *Heidegger's Hut*, The MIT Press, 2006 (Copyright: Digne Meller-Marcovicz)
κάτω: Εικ. 3. Καλύβα της Καραϊβικής σύμφωνα με τον Gottfried Semper (1863). Πηγή: Gottfried Semper, *Style in the Technical and Tectonic Arts; or, Practical Aesthetics*, Getty Publications, 2004

εντόνωσ realistic παράδειγμα μίας ξύλινης κατασκευής προερχόμενης από την εθνολογία.⁹ Έτσι, σε αντιδιαστολή με τον αφηρημένο-οικουμενικό χαρακτήρα της νοητικής κατασκευής του Laugier, το μορφολογικό διάγραμμα της καλύβας του Semper (εικ. 3) διαθέτει συγκεκριμένο και απτό περιεχόμενο. Αυτό σημαίνει πώς έχει απολέσει τον κανονιστικό του ρόλο; Όχι: χρησιμεύει ακόμα ως υπόμνηση των τεσσάρων στοιχείων της αρχιτεκτονικής –της εστίας, του διαπέδου, της οροφής και του τοίχου–, δηλαδή ως εμπειρικό δείγμα επιβεβαίωσης της γενικότερης κοσμοθεωρίας του Γερμανού αρχιτέκτονα. Περίπου 60 χρόνια μετά τον Semper, ο φιλόσοφος Martin Heidegger γεφυρώνει εκ νέου τον φιλοσοφικό λόγο με τη δομή του αρχιτεκτονικού χώρου, μέσω μίας απροσδόκητης πράξης: οικοδομεί μία «αρχέγονη καλύβα», όπου διαμένει και συγγράφει πολλά από τα έργα του (εικ. 4). Ταυτόχρονα, το φιλοσοφικό νόημα αυτής της καλύβας εκτίθεται από τον ίδιο στο κείμενο «Γιατί Κατοικούμε στην Επαρχία», του 1933.¹⁰ Σε αντίθεση με τον Laugier και σε «οικογενειακή ομοιότητα» με τον Semper, η καλύβα που περιγράφει μορφολογικά ο Heidegger είναι απτή, συγκεκριμένη και πραγματική: αποτελεί έναν αγωγό για μία βιωμένη εμπειρία του τόπου και του περιβάλλοντος, χωρίς τη διαμεσολάβηση της γνώσης και του Λόγου. Η καλύβα του Heidegger συμβολίζει τον κόσμο της επαρχίας και το ριζωμα στη γη, σε αντιδιαστολή με τον αστικό κόσμο των πόλεων. Ο διχασμός αυτός διατρέχει το σύνολο της ζωής και της σκέψης του Γερμανού στοχαστή.¹¹ Σε ρήξη με τον οικουμενισμό της αρχέτυπης δομής ενός Laugier, ο τοπικισμός και η εντοπιότητα, όπως συμπυκνώνονται στην καλύβα του Heidegger, δείχνουν την προέλευση της όχι από τον Λόγο, ούτε από την εθνολογία, αλλά από τον Μύθο. Οι πολιτικές συνέπειες αυτού του «ηρωικού ρεαλισμού» του Heidegger έχουν αναλυθεί από τον Karl Löwith.¹²

Τρεις Έννοιες: Μονόγραμμα, Πρόγραμμα, Ιχνόγραμμα

Οι τρεις καλύβες των Laugier, Semper και Heidegger έδειξαν πώς η σύλληψη ενός αρχετύπου κατοίκησης, από το πλέον αφηρημένο δομικό ιδεόγραμμα έως το πιο συγκεκριμένο λειτουργικό διάγραμμα, συμβολίζει το κοσμοθεωρητικό πλαίσιο του τρόπου ζωής που εμπειρικλείεται στο σχήμα και τον χαρακτήρα του αντίστοιχου χωρικού τύπου. Στη σύγχρονη εποχή, λόγω των νέων προβλημάτων και κρίσεων του πολιτισμού, έχουμε ανάγκη από νέους χωρικούς τύπους κατοίκησης. Πώς θα μπορούσαμε να συλλάβουμε νέους οικουμενικούς τρόπους και αρχέτυπα ζωής που να συμβολίζουν καινούρια συστήματα ιδεών και εννοιών του φιλοσοφικού λόγου; Προτείνουμε τρεις επιπλέον έννοιες-εργαλεία για τον εμπλουτισμό της σύγχρονης αρχιτεκτονικής σκέψης και τον πληρέστερο σχεδιασμό του αρχιτεκτονικού χώρου ζωής της κατοικίας.

Η κατοίκηση αφήνει ίχνη στον χώρο, «ιχνογράμματα», αν ακολουθήσουμε τη σκέψη του Derrida.¹³ Όμως, το ιχνόγραμμα αρκεί για να δομησει τον οίκο; Όχι: το Ντερριανό ιχνόγραμμα είναι απλά το ίχνος μίας εμπει-

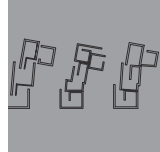
ρικής διαδικασίας, ενός εφήμερου περάσματος από τον τόπο, όπως τα ίχνη στην άμμο του Βιτρούβιου.¹⁴ Για να μην σβηστούν αυτά τα ίχνη, για να μην χαθεί το πρόσωπο του ανθρώπου από την άμμο, όπως προφήτευσε πεσιμιστικά ο Foucault,¹⁵ πρέπει το ιχνόγραμμα του Derrida να επαναγραφεί σε ένα σταθερό ιστορικό «πρόγραμμα»¹⁶ και ένα Καντιανό «μονόγραμμα»¹⁷ οι πρακτικές οφείλουν να ενταχθούν σε ένα εννοιολογικό σχήμα κοινωνικών σκοπών και αξιών, σε ένα ιδεατό σύστημα της πολιτισμικής ολότητας. Τότε ενδεχομένως το πρόσωπο του ανθρώπου μπορεί να σωθεί, σε μία κατοίκηση που δεν θα είναι μόνο λειτουργική μηχανή και διάγραμμα χρήσεων, αλλά, κυρίως, ένας χώρος πλήρης νοημάτων, δηλαδή μία «μηχανή σκέψης».¹⁸

Σημειώσεις

1. Για μία πραγμάτευση της έννοιας του διαγράμματος σε σχέση με την πρώτη κατοικία βλ. R.D. Dripps, *The First House, Myth, Paradigm, and the Task of Architecture*, The MIT Press, Cambridge, Mass., London, England 1997, σσ. x, 11-15.
2. Για μία ιδιαίτερη ερμηνεία της έννοιας του ιδεογράμματος βλ. Δημήτρη Πικιώνη, *Κείμενα*, ΜΙΕΤ, Αθήνα 1999, σσ. 82-86.
3. Joseph Rykwert, *On Adam's House in Paradise, The Idea of the Primitive Hut in Architectural History*, The MIT Press, Cambridge, Mass., London, England 1981.
4. Marc-Antoine Laugier, *Essai sur l' Architecture, A Paris: chez Duchesne*, 1753, σσ. 10-15.
5. Vitruvius, *On Architecture, Books I-V*, Harvard University Press, Cambridge, Mass., London, England 1931, σσ. 77-85.
6. Marc-Antoine Laugier, *Essai sur l' Architecture*, ό.π., σσ. vii-xvna.
7. Joseph Rykwert, *On Adam's House in Paradise*, ό.π., σελ. 48.
8. Gottfried Semper, *Style in the Technical and Tectonic Arts; or, Practical Aesthetics*, Getty Publications, Los Angeles 2004, σσ. 665-666.
9. Gottfried Semper, *Style in the Technical and Tectonic Arts*, ό.π., σελ. 666.
10. Martin Heidegger, *Écrits Politiques, 1933-1966*, Éditions Gallimard, 1995, σσ. 149-153.
11. Adam Sharr, *Heidegger's Hut*, The MIT Press, Cambridge, Mass., London, England 2006, σσ. 87-101.
12. Karl Löwith, *Οι Πολιτικές Συνέπειες του Υπαρξισμού του Χάιντεγκερ*, εκδόσεις Έρσμος, Αθήνα 1991, σσ. 21-27.
13. Jacques Derrida, *Θέσεις*, εκδόσεις Πλέθρον, Αθήνα 2006, σσ. 41-51, 127.
14. Vitruvius, *On Architecture, Books VI-X*, Harvard University Press, Cambridge, Mass., London, England 1934, σελ. 3.
15. Μισέλ Φουκώ, *Οι Λέξεις και τα Πράγματα, Μια Αρχαιολογία των Επιστημών του Ανθρώπου*, εκδόσεις Γνώση, Αθήνα 1993, σελ. 528.
16. Immanuel Kant, *Δοκίμια*, εκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα 1971, σσ. 36-39.
17. Immanuel Kant, *Critique of Pure Reason*, Cambridge University Press, 1998, σσ. 691-692.
18. Richard Padovan, *Towards Universality, Le Corbusier, Mies and De Stijl*, Routledge, London and New York 2002, σσ. 168-173.

πάνω: Εικ. 1. Απεικόνιση της αρχέτυπης καλύβας του Marc-Antoine Laugier (Charles Eisen, 1755). Πηγή: Marc-Antoine Laugier, *An Essay on Architecture*, Hennessey & Ingalls, Inc., 1977

κάτω: Εικ. 2. Αναπαράσταση της προέλευσης της αρχέγονης καλύβας σύμφωνα με τον Βιτρούβιο (Jean Goujon). Από το βιβλίο του Jean Martin, *Architecture ou Art de bien bastir (1547)*. Πηγή: *Architectural Theory from the Renaissance to the present*, Taschen, 2003

Από την ιδεατή θεώρηση στην οπτική μετάθεση Ο δομικός χαρακτήρας του ιδεογράμματος

του **Βασίλη Γκικαπέππα**, αρχιτέκτονα

Η αναζήτηση μεταφορικών εκφράσεων

Αναπόσπαστα εξαρτημένος ο δημιουργός από τα μέσα αναπαράστασης επιδιώκει ως εναρκτηρία διαδικασία του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού να απεικονίσει με διάφορους χειρισμούς την ιδέα του, την πρόθεσή του.

Μια σκέψη-ιδέα ολοκληρώνεται αν αποτυπωθεί σε σχηματισμό (οπτικοποιείται) και αντίστροφα μια εικόνα-ερέθισμα αντιστοιχεί ως παραπομπή σε μια ιδέα.

Διαδικασία εκ φύσεως μεταφορική και κυρίως της αναγωγής αυτών των αρχικών σχεδιαστικών συμβάσεων, σε ένα νοηματοδοτούμενο πλαίσιο αναφοράς.

Αναζητείται ο τρόπος, κατά τον οποίο μια σχεδιαστική σύμβαση αποκτήσει νοηματική συγκρότηση και σημασιολογική δομή και προσδιορίσει το ρόλο της στο πλαίσιο της συνθετικής διαδρομής.

Ορίζοντας μια εποπτική σύμβαση ως ενδιάμεσο

Τα ιδεογράμματα είναι φαινομενικά άμορφες εκφραστικές παραστάσεις που μετέχουν στη συνθετική διαδικασία, επιχειρώντας να τη συγκεκριμενοποιήσουν. Βρίσκονται σε μια κατάσταση μταιχίμου, αφού δεν είναι ούτε ολοκληρωμένες αρχιτεκτονικές παραστάσεις, ούτε αδιάφοροι

εικαστικοί σχηματισμοί. Πρωταρχικές γραμμές που επιδιώκουν, να φέρουν και να προσεγγίσουν μια «αρχιτεκτονική» μέσω αυτής της σχεδιαστικής προβολής. (εικ. 1) Μετέχουν σε μια διαδικασία απεικόνισης, επιχειρώντας την ανάδυση της σκέψης με χρήση αφαιρέσεων. Η κωδικοποίηση και ερμηνεία τους είναι σύνθετη και εξελικτική διαδικασία, αφού φέρουν τα σημάδια μιας σύμβασης, το χειρισμό ενός εποπτικού υλικού, με τρόπο που σημασιδοτεί τη συνθετική διαδρομή.

Τα σχήματα αυτά μετέχουν μιας διαδικασίας μεταφοράς, αποτελούν ένα μέσον, είναι φορείς εννοιών, θεωρώντας ως σχήμα, το νοητικό ενδιάμεσο, παραπέμποντας στη διαδικασία σχηματοποίησης, ως υπαγωγή των στοιχείων της αντίληψης στις έννοιες.¹

Η εικασία ότι μια γραμμή παραπέμπει σε ένα όριο ή ένα σημείο στη στικτική παρουσία ενός στύλου ή ακόμη η εμπειρική εποπτεία μιας κοιλότητας, μπορεί να αντιστοιχεί σχηματικά σε διάταξη Γ ή Π, θεωρώντας σύμβαση αυτή την ιδιότητα της γραμμής, ως το αποτέλεσμα νοητής αισθητής εμπειρίας.

Η σύμβαση αυτή οπτικοποιεί τη συνθετική διαδικασία του δημιουργού, για να προβάλλει το πρωτεύον μιας επιλο-

δίπλα: Πρωταρχικό ίχνος-ανίκνευση (φωτ. Β. Γκικαπέππα)

κάτω: Εικ. 1. Πρωταρχικές απεικονίσεις, αρχ. Tadao Ando

γής, σε βάρος ενός δευτερεύοντος, ορίζοντας και το κυρίαρχο ίχνος που επικρατεί ως σχηματισμός.

Κατά τον Jean Piaget οι σχηματισμοί αυτοί αποτελούν αφαιρετικές παραστάσεις, που εμφανίζονται ως αποτέλεσμα της διαλεκτικής σχέσης, ανάμεσα στον κόσμο της εποπτείας και τον κόσμο των εννοιών.²

Εστιάζουν, σταθεροποιώντας, ως εποπτικά ενδιάμεσα – διαμεσολαβήσεις μεταξύ ιδεών και υλικής πραγμάτωσης. Η φαινόμενη απροσδιοριστία τους είναι ιδίωμα της συνθετικής πράξης (αφού τελούνται στο εσωτερικό μιας μεταφορικής διαδικασίας σχεδιασμού) ο δυνατικός χαρακτήρας της οποίας, επιταχύνει την αρχιτεκτονική να φανερωθεί με σχεδόν αυτόματο τρόπο, μέσω αυτών των βασικών απεικονίσεων, δικαιολογώντας και την ταχύτητα παραγωγής τους.

Τα ίχνη αυτά δεν φέρουν αναπαραστατικές ιδιότητες, περισσότερο διαχωρίζονται από το πραγματικά ορατό και αυτονομούνται. Η μη αναπαραστατικότητα τους προσεγγίζεται περισσότερο ως διαδικασία μετάθεσης και μεταφοράς, ως διαφοροποίηση,³ με στόχο τη συνολική συγκρότηση και παράσταση του συνθετικού μηχανισμού.

Η δομική ιδιότητα του ιδεογράμματος ως διαδικασία προδιαγραφής

Πώς όμως ορίζεται ο χαρακτήρας αυτού του ίχνους; Μια αρχική προσέγγιση είναι ως προδιαγραφή, ως διαδικασία εισαγωγής πληροφορίας της συμπεριφοράς του παραστατικού μηχανισμού.

Η προδιαγραφή περιέχεται ως συστατικό της μεταφορικής έκφρασης και προηγείται της εγγραφής-παράστασης της ιδέας. Προαναγγέλλει τον τρόπο, σύμφωνα με τον οποίο γίνεται καταληπτός ο κώδικας ερμηνείας, της συγκεκριμένης κάθε φορά εγγραφής.

Το ιδεόγραμμα θεωρείται ότι φέρει ως προδιαγραφή, τη δομική ιδιότητα, ως παραστατικός σχηματισμός ενδεδυμένος με αυτήν την πληροφορία. Δρα στο εσωτερικό της διαδικασίας, ως γενετικός κώδικας, ορίζοντας τον χαρακτήρα του αποτελέσματος.

Η ιδιότυπη αυτή γραφή-παράσταση έχει και διττή σύσταση, ή καλύτερα κίνηση: είναι και στατική και δυναμική, διατηρητική και προπαρασκευαστική.⁴ Ως ίχνος αποτελεί μια καταγραφή, αποθήκευση και διαβίβαση αυτής της πληροφορίας. Ως στοιχείο είναι μέρος ενός εννοιολογικού μοντέλου, που καθοδηγείται από αυτή τη αρχή.

Το ιδεόγραμμα, κατά συνέπεια δεν αναφέρεται στη μορφή, αλλά περισσότερο στον τρόπο που αυτή παράγεται. Εισηγείται τον μηχανισμό διάταξης και τον τρόπο σύνδεσης των δυνάμεων που τον συγκροτούν.

Αποτελεί έναν αφαιρετικό και αφηρημένο σχηματισμό, ως η κύρια νοητική παράσταση, ως ένα ενδιάμεσο που σχηματοποιεί, που προετοιμάζει τη σταθεροποίηση. Υπομνύει, υπό αυτή την οπτική, το κυρίαρχο γεωμετρικό χαρακτηριστικό που επικρατεί ως συνθετικός κανόνας. Η αντίληψη αυτή θεωρεί το ιδεόγραμμα, κυρίως ως δομικό συνθετικό μηχανισμό-όλον, παρά ως το επεξηγηματικό ή αναλυτικό διάγραμμα-μέρος. Αυτό γίνεται ο συνθετικός

φορέας και διαμέσου αυτού γίνεται αναγνώσιμη η κύρια δομή του.

Η ελάχιστη αυτή εικόνα, αποδίδει ή καλύτερα επιδιώκει, όσον το δυνατόν πιο πλήρως, να ερμηνεύει τη δομή του αρχιτεκτονήματος αλλά και αντίστροφα, η χωρική αυτή ιδέα να απεικονίζεται σε αυτό το ελάχιστο ίχνος. (εικ. 2) Κατά συνέπεια θεωρείται ότι το ιδεόγραμμα δεν ενώνει την εικόνα με το αντικείμενο, αλλά την ιδέα του αντικείμενου με τη εικόνα. Το ιδεόγραμμα εισηγείται τη σχηματική παράσταση της ιδέας.

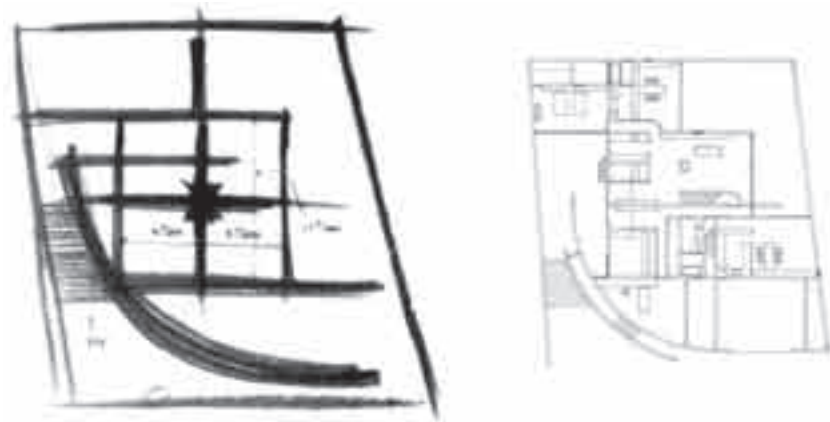
Η μετάθεση της δομής του κατοικείν σε νοηματική δομή

Η αμφίδρομη σχέση μεταξύ αυτής της «αρχιτεκτονικής

δύο διαστάσεων» και της εννοιολογικής της θεώρησης, της παράστασης και της ιδέας της, το καθιστά ένα μεθοδολογικό εργαλείο, μια εσωτερική αναγκαίότητα της σχεδιαστικής πράξης.

Ο δομικός χαρακτήρας του, εμφανίζεται ως το συνθετικό ίχνος, που αναφέρεται σε ένα πρότυπο δράσης (που χωρά ή χωρίζεται, που περικλείει ή που διαχέει κατά περίπτωση). Ο ίδιος ο σχηματισμός μεταθέτει ως ανάλογο, τη διαχείριση των δομικών ορίων της κατοικίας, διαμορφώνοντας συνέχειες ή ασυνέχειες χώρου, προβάλλοντας παράλληλα τη χωρική πρόταση-ιδέα και τον ισχυρισμό ότι η οργάνωση του χώρου προηγείται νοητικά της υλικής του πραγμάτωσης.⁵

προβάλλεται ως ιδέα και ερμηνεύεται ως παράσταση προτύπου.

Μετατίθεται δηλαδή ως νοηματική δομή, η χωρική διάταξη που αποτυπώνει μια συγκεκριμένη οργανωτική δομική πράξη, ως διαχείριση εννοιών του χώρου. Το κατοικείν «κατασκευάζεται» με την απόδοση νοήματος. Η ανάπτυξη αυτής της κατασκευής αντιστοιχεί την ιδέα του κατοικείν με την ιδεογραμματική της προβολή. Γίνεται φορέας της θεώρησης του κατοικείν, φορέας της ιδέας του, ενισχύοντας την αντίληψη ότι αυτός ο ιδεογραμματικός σχηματισμός εισηγείται αυτήν την οπτική μετατόπιση, τη μετάθεση, ανάγοντας την υλιστική αντιμετώπιση του θέματος στο επίπεδο της ιδεατής θεώρησής του.

(είναι χαρακτηριστικό πώς αποδίδεται η ιδέα του χωρικού βάθους στην οικία Kidosaki του Tadao Ando, σε αντιπαράθεση με τη ιδέα της ροϊκότητας στην κατοικία του Mies) (εικ. 2, 3)

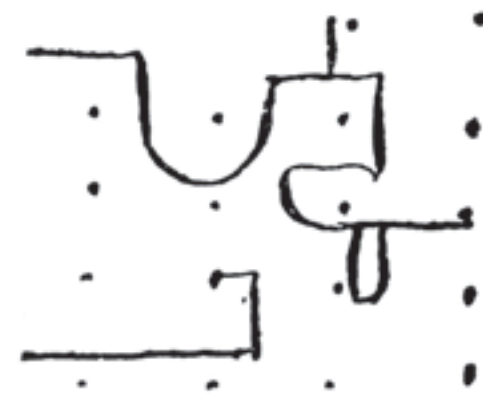
Η ιδεογραμματική τους αντιστοιχία, ως μεταφορική κατασκευή, με αποκλειστικό ρόλο την αναφορά στα δομικά στοιχεία και στις μεταξύ τους σχέσεις, φανερώνουν τη διάταξη που καθορίζει το είδος του χωρικού εγκλεισμού και κατ' επέκταση την έννοια του χωρικού μοντέλου, τη μεταφορά ενός προαποφασισμένου νοητικού σχήματος στην ύλη.

Η εποπτική του παράσταση είναι ήδη αρκετή, για να αναγνώσει και να ερμηνεύσει τις εννοιολογικές αρχές οργάνωσης χώρου, ως το μοντέλο διαχείρισης του χώρου.

Η δυναμικότητα της συνθήκης υπερβαίνει τα στενά παραστατικά της όρια, και καθιστά ως θεωρητική κατασκευή –νοηματική κατασκευή– αυτή την παράσταση, που από πρότυπο δράσης μετασχηματίζεται σε χωρικό πρότυπο.

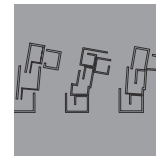
Ως ανάλογο, στο plan libre του Le Corbusier, (εικ. 4) η ελεύθερη ανάπτυξη στον χώρο του τοίχου-ελεύθερη γραμμή, σε ένα στικτικό πλέγμα σημείων-τύλων, σημαίνει τη δοκιμή στην οποία υποβάλλεται ο μηχανισμός του χώρου, για διάσπαση και διάχυση ορίων. Η θεώρησή του κατοικείν, ασκείται ως ιδιότητα της συνέχειας, τόσο ως χωρική δράση όσο και ως συμπεριφορά δομικών χαρακτήρων.

Η διάταξη παρακάμπτοντας τα πραγματολογικά της όρια,

Σημειώσεις

1. I. Kant, *Κριτική του καθαρού λόγου*, Τομ. 2, εκδόσεις Παπαζήση, 1979.
2. J. Piaget, *Στρουκτουραλισμός*, εκδόσεις Καστανιώτη, 1975.
3. Αξίζει ένα σχόλιο στον όρο του J. Derrida για το ίχνος – gramme ως différance, (différer - μεταθέτω) καθώς και για το ίχνος - trace/écart - απόσταση, διαφορά (κατοπτρική αναγραφή). Σχετικά: J. Derrida, *Θέσεις*, εκδόσεις Πλέθρον, 2006 και *Περί γραμματολογίας*, εκδόσεις Γνώση, 1990.
4. Christopher Johnson, J. Derrida – *Το Προσκήνιο της συγγραφής*, εκδόσεις Ενάλιος, 2007.
5. Amos Rapaport, *Spatial organization and the built environment*, London 1994.

Διάγραμμα: Πολυπλοκότητα και καταστροφή

του **Αλέξανδρου Βαζάκα**, αρχιτέκτονα, λέκτορα Αρχιτεκτονικής Σχολής Πολυτεχνείου Κρήτης

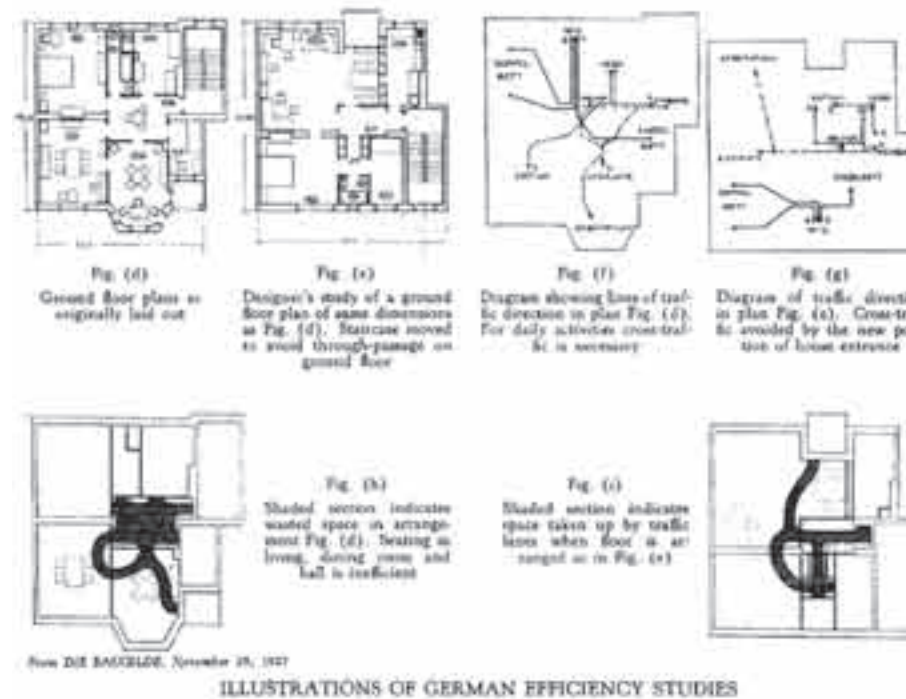
Το διάγραμμα στην αρχιτεκτονική πρωτοχρησιμοποιήθηκε τον 19ο αιώνα ως εργαλείο χειρισμού των νέων κτηριακών τυπολογιών που έφερε η βιομηχανική επανάσταση (π.χ. εργοστάσια). Οι τυπολογίες αυτές ήταν αδύνατο να επιλυθούν με τα τότε διαθέσιμα μέσα. Στην εποχή του μοντερνισμού όμως, παρ' όλο που το διάγραμμα χρησιμοποιήθηκε κατά κόρον στη μελέτη της κατοικίας, αξιοποιήθηκε περισσότερο ως εργαλείο ελέγχου, παραγωγής κανόνων και «βελτιστοποίησης» των χώρων κατοίκησης. Σήμερα, το διάγραμμα διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στη σκέψη αρκετών αρχιτεκτόνων άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο συστηματικά. Σε κάθε περίπτωση όμως συμβάλει, –όπως τουλάχιστον ισχυρίζονται οι ίδιοι οι αρχιτέκτονες– σε μια καινοτόμο σχεδιαστική προσέγγιση. Πώς αντιλαμβάνονται οι σύγχρονοι αυτοί αρχιτέκτονες το διάγραμμα, ποιες οι διαφορές με το «μοντέρνο» διάγραμμα και ποιο είναι το πλαίσιο αναφοράς στη μια και στην άλλη περίπτωση; Η πίστη στην επιστήμη και σε θεμελιώδεις φυσικούς νόμους, η αφαίρεση, και η θεώρηση του υποκειμένου-κατοίκου ως αφηρημένη μονάδα και στατιστικό δεδομένο είναι μερικά από τα βασικά χαρακτηριστικά της κυρίαρχης σκέψης και χρήσης του διαγράμματος πίσω από την εποχή του αρχιτεκτονικού μοντερνισμού. Σύμφωνα

με το σκεπτικό αυτό, η φιλοσοφία είναι ένας βοηθός της επιστήμης. Έχει λόγο ύπαρξης στον βαθμό που ερμηνεύει την επιστήμη, την μόνη αληθινή μορφή γνώσης στην οποία ο άνθρωπος έφτασε κατά τη διάρκεια της εξέλιξής του. Ο σκοπός του θετικισμού, είναι να εντατικοποιήσει αυτή την εξέλιξη, να μεταστρέψει την ανθρωπότητα σε μια τέλεια κοινωνία χωρίς διαμάχες, οργανωμένη από την επιστήμη. Στο πλαίσιο αυτό, το υποκείμενο, ο κάτοικος, μελετάται ως μια αφηρημένη μονάδα, σαν μια μηχανή που υπόκειται σε παρατήρηση και πειραματισμό, σαν ένα στατιστικό δεδομένο που μπορεί να αναλυθεί σε προβλέψιμες συμπεριφορές. Το διάγραμμα στο μοντέρνο κίνημα αποτέλεσε –σε συνδυασμό με την κάτοψη– ένα «επιστημονικό» αρχιτεκτονικό εργαλείο δημιουργίας «οικονομικού», αποδοτικού χώρου, αλλά και ελέγχου της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Το εσωτερικό της κατοικίας θα διασπαστεί σε βασικές ενότητες, οι οποίες θα μελετηθούν αναλυτικά ούτως ώστε κάθε λειτουργία να οργανωθεί εκ νέου μέσα από άψογα συντονισμένα και χωρίς επιπλοκές διαγράμματα. Τέτοια είναι τα διαγράμματα στο έργο του Alexander Klein.

Στον θετικισμό, οι θετικές και οι βιολογικές επιστήμες έρχονται σε σχέση ιεραρχική, δηλαδή η θετικές επιστήμες καθοδηγούν τη βιολογία μια και πιστεύεται ότι υπάρχουν θεμελιώδεις νόμοι οι οποίοι και ελέγχουν όλα τα φυσικά φαινόμενα. Στην αποδόμηση, μετά τον στρουκτουραλισμό υπάρχει μια στροφή της σκέψης την πολυπλοκότητα και δη τη βιολογική από την οποία αντλούνται πολλά παραδείγματα προκειμένου να κατανοήσουμε τον κόσμο.

Σήμερα, μερίδα αρχιτεκτόνων χρησιμοποιώντας θεωρίες (τόσο στην επιστήμη όσο και στη φιλοσοφία) εν πολλοίς βασισμένες στην έννοια της πολυπλοκότητας και της διαφοράς, επαναφέρουν το διάγραμμα με έναν διαφορετικό τρόπο, τοποθετώντας το στο επίπεδο της διαδικασίας του σχεδιασμού: Θεωρώντας τη διαφορά ως κάτι θετικό, ως αυτό που κινεί μορφογενετικές διαδικασίες. Οι συγκεκριμένοι αρχιτέκτονες, εννοούν το διάγραμμα ως κάτι μη μετρικό, που βρίσκεται σε μια δύναμη κατάστασης ύπαρξης, και το οποίο καθοδηγεί τη γέννηση της μορφής.

Η τοπολογική οργάνωση αυτού του «δυνάμει» και ομαλού συνεχούς χώρου, η υλικότητά του και οι τρόποι αναπαράστασής του βρίσκουν στην πληροφορική το αναγκαίο λειτουργικό σύστημα, όχι ένα απλό εργαλείο, αλλά το ίδιο το μέσο με το οποίο η κατοικία έχει συλληφθεί

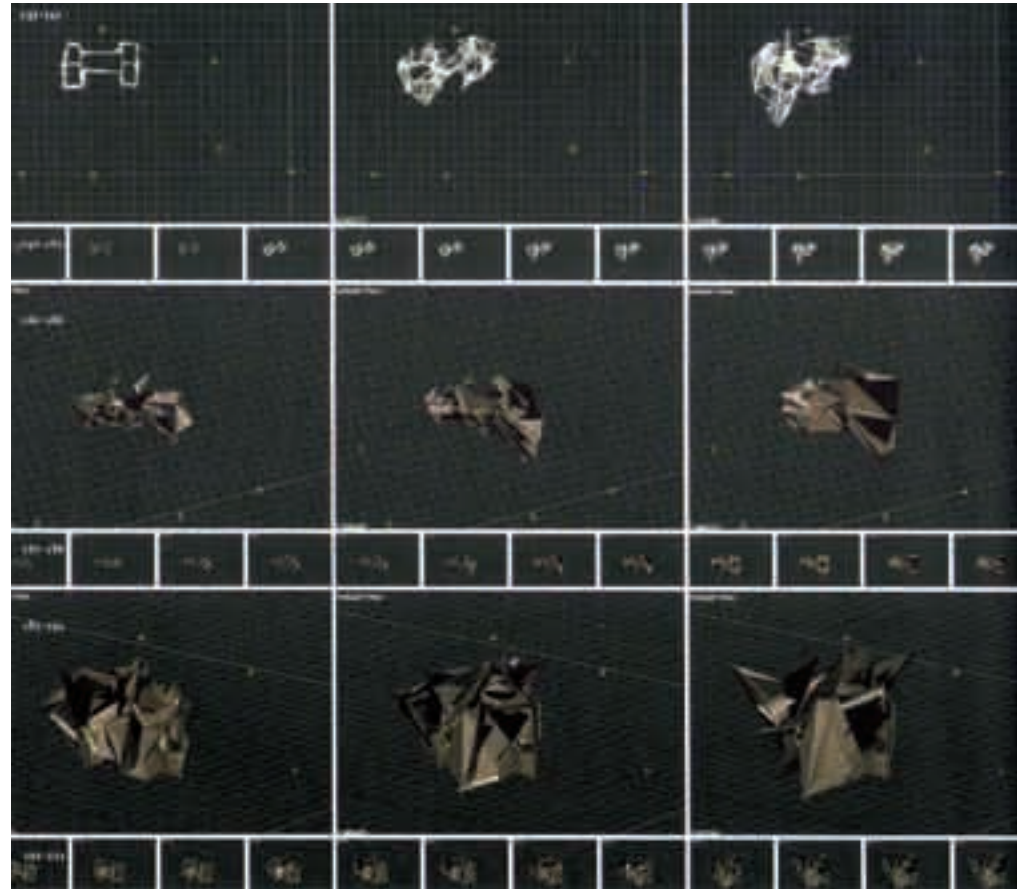
κάτω: Διαγράμματα του Alexander Klein στο «Illustrations of German efficiency studies», *Architectural record*, Μάρτιος 1929. Πηγή: Hyungmin Pai, «The portfolio and the diagram»

πάνω: Εικ. 2. Οικία Kidosaki, αρχ. Tadao Ando
 μέση αριστερά: Εικ. 3. Οικία στην έκθεση κτηρίου στο Βερολίνο, αρχ. Mies van der Rohe
 μέση δεξιά: Εικ. 4. Plan libre, αρχ. Le Corbusier

από τον αρχιτέκτονα, κατασκευαστεί και βιωθεί. Τεχνικές στον υπολογιστή επιτρέπουν να εργαστούμε με διαγράμματα και δυναμικές διαδικασίες σε μια συνεχόμενη κατάσταση πραγμάτωσης και μετατροπής. Επιτρέπουν να εργαστούμε με ροές, με μια λογική πολυπλοκότητας παρόμοια με αυτή που σύγχρονες προσεγγίσεις στα μαθηματικά και στη βιολογία χρησιμοποιούν. Η αρχιτεκτονική συναντάει στο διάγραμμα την εφαρμογή και ανάπτυξη της λογικής του υλικού που είναι αόρατη, αλλά ικανή να ερμηνεύσει και να δημιουργήσει χώρο. Ο Lynn διακρίνει τον πραγματικό χώρο όπου βιώνουμε την υλικότητα από τον εικονικό ή δυνάμει χώρο, όπου συμβαίνει η διαδικασία του σχεδιασμού. Δημιουργεί στον

πραγματώσεις του διαγράμματος που προκύπτει είναι άμεσα κατασκευάσιμη. Το αρχιτεκτονικό έργο είναι όλο ψηφιακό, από το διάγραμμα μέχρι τις οικοδομικές του λεπτομέρειες. Όλες οι παραλλαγές, ενυπάρχουν δυνάμει στο ίδιο ψηφιακό αρχείο.

Πέρα από τις προσεγγίσεις όπου το διάγραμμα αναφέρεται στον δυνάμει χώρο, υπάρχουν αρχιτέκτονες που το χρησιμοποιούν ως «καταστροφή». Εισέρχεται σε μια φάση του σχεδιασμού προκειμένου να διαλύσει, να ανακατέψει το προφανές και να επιτρέψει στην καινοτομία να αναδυθεί. Ο Gilles Deleuze στο «Francis Bacon: Logique de la sensation» αναφερόμενος στο διάγραμμα στη ζω-

υπολογιστή αντίστοιχα ένα περιβάλλον που μοιάζει με ένα πεδίο δυνάμεων, οι οποίες παραμορφώνουν την επιφάνεια. Οι παραμορφώσεις αυτές αποθηκεύονται στην επιδερμίδα της σαν πληροφορία. Έτσι, ο Greg Lynn στο εικονικό περιβάλλον, δουλεύει με δυναμικά διαγράμματα που εμπεριέχουν ποικιλία εξελισσόμενων μορφών, προτού περάσει στην υλοποίησή τους.

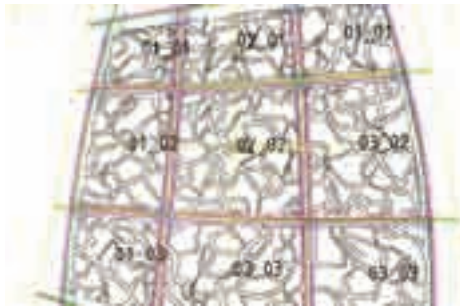
Για τον Bernard Cache το διάγραμμα είναι ένα πλέγμα γεωμετρικών σχέσεων πάνω στις οποίες δομείται ο χώρος, ένα σύστημα από σταθερές («invariants»). Η εισαγωγή του στον υπολογιστή επιτρέπει την εξάρτηση της σύνθεσης από τις σταθερές αυτές και τη δυνατότητα της επαναδημιουργίας του χώρου καθώς οι αρχικές παραδοχές μεταβάλλονται. Οποιαδήποτε από τις παραλλαγές –

γραφική γράφει σχετικά ότι «Το διάγραμμα είναι πράγματι ένα χάος, μια καταστροφή αλλά και ο γεννήτορας τάξης και ρυθμού. Είναι ένα βίαιο χάος σε σχέση με τα μορφικά δεδομένα, αλλά ένας γεννήτορας ρυθμού σε σχέση με τη νέα τάξη του πίνακα [...] Το διάγραμμα του Van Gogh για παράδειγμα, είναι τα άλλοτε ευθεία και άλλοτε καμπυλωμένα παχιά ίχνη, που σηκώνουν και υποβιβάζουν το έδαφος, περιστρέφουν τα δέντρα, κάνουν τον ουρανό να πάλλεται.»

Με ανάλογο τρόπο, στην αρχιτεκτονική των Un studio, το διάγραμμα επιλέγεται βάσει οργανωτικών – δομικών επιπτώσεων που μπορεί να έχει πάνω σε ένα συγκεκριμένο αρχιτεκτονικό πρόβλημα και μπορεί να είναι οτιδήποτε: ζωγραφικός πίνακας, ιδεόγραμμα, φωτογραφία κ.ά.

πάνω: Bernard Cache «Philibert de l'orne ravnillon» διάγραμμα, σύνδεσμοι και πανέλο
κάτω: Un studio, διαγράμματα. Πηγή: Ben Van Berkel, Caroline Bos «Move: Imagination, Techniques, Effects»

δίπλα: Greg Lynn «House in long island»

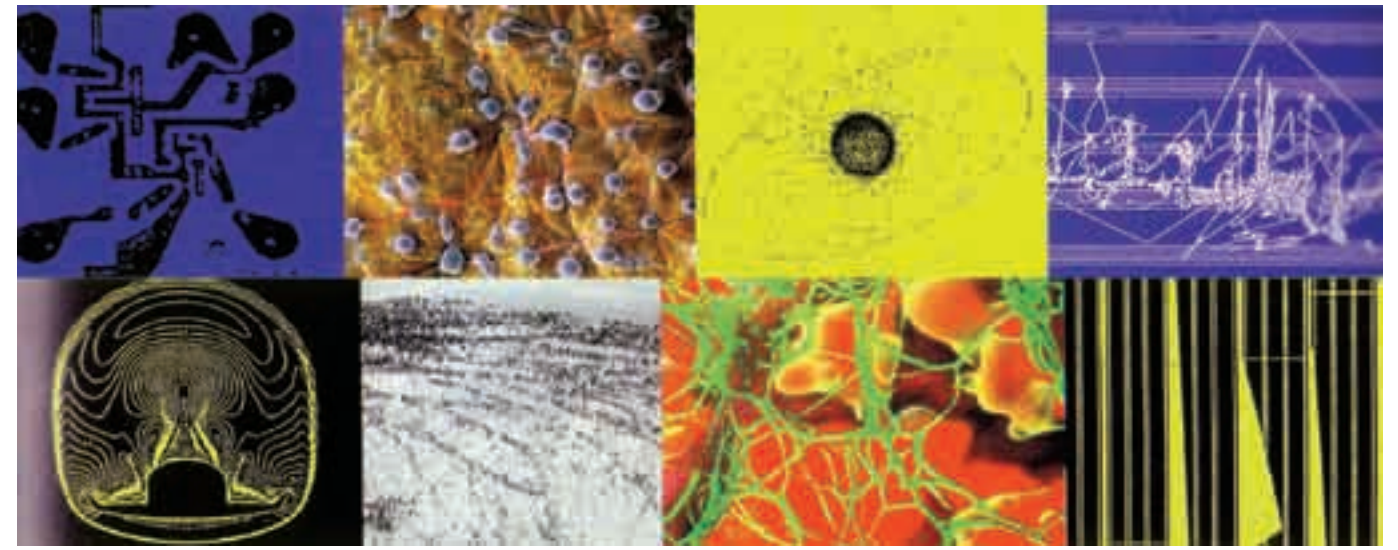

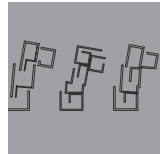
Δίνει παράλληλα στον αρχιτέκτονα τη δυνατότητα να συνδυάσει σε μια ενιαία οργανωτική δομή διαφορετικής φύσεως στοιχεία της μελέτης ενός έργου, όπως για παράδειγμα πραγματιστικές και μορφολογικές παραμέτρους. Οι ίδιοι οι αρχιτέκτονες Ben Van Berkel και Caroline Bos, παραλληλίζουν τη χρήση του διαγράμματος στον σχεδιασμό με τη «μαύρη τρύπα» σε μια αφήγηση: «εάν δεν υπήρχαν μαύρες τρύπες για να πέσει σε αυτές ο πρωταγωνιστής της ιστορίας το τοπίο της αφήγησης θα ήταν ένα ομαλό και αχρονικό επίπεδο, στο οποίο ο ήρωας, του οποίου ο χαρακτήρας και οι περιπέτειες διαμορφώνονται από το τοπίο αυτό, δεν μπορούν να εξελιχθούν.

Πηγές

Abalos, Inaki. 2001. *The good life: A guided visit to the houses of modernity*. Barcelona: Gustavo Gili, 2001. 84-252-1830-6.

Ben Van Berkel, Caroline Bos. 1999. *Move: Imagination Techniques Effects*. Amsterdam: Idea books, 1999. 978-90-76863-71-9.
DeLanda, Manuel. 2002. *Intensive science and virtual philosophy*. London New York: Continuum, 2002. 0-8264-5623-5.
Deleuze, Gilles. 1981. *Francis Bacon: Logique de la Sensation*. Paris: Editions du seuil, 1981.
Kwinter, Sanford. 2001. *Architectures of time. Toward a theory of the event in the modernist culture*. Cambridge Massachusetts: MIT press, 2001.
Lynn, Greg. 1999. *Animate Form*. New York: Princeton Architectural Press, 1999. 1-56898-083-3.
Pai, H. 2002. *The portfolio and the diagram. Architecture, discourse and modernity in America*. s.l.: MIT press, 2002.
Trummer, Peter. 2005. *Spatial regimes. Material organization and its architectural effects*. Hunch. The Berlage Institute report. 2005, Τομ. 9.

UN Studio και SANAA: Δύο διαφορετικές εκδοχές στη χρήση του διαγράμματος στον σχεδιασμό της κατοικίας

του **Σωκράτη Γιαννούδη**, αρχιτέκτονα, MArch UCL, MPhil RCA

Το κείμενο αυτό εξετάζει αρκετά συνοπτικά τον διαφορετικό τρόπο χρήσης του διαγράμματος στα αρχιτεκτονικά γραφεία UN Studio (Ben van Berkel και Caroline Bos) και SANAA (Kazuyo Sejima και Ryue Nishizawa). Οι κατοικίες τους Möbius House, House in the Forest, MoriYama House και House A αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτής της διαφορετικότητας, η οποία, όπως θα εξηγήσω, προκύπτει από τον τρόπο που αντιμετωπίζεται και υλοποιείται η σχέση μεταξύ διαγράμματος και αρχιτεκτονικής μορφής.

Για τους van Berkel και Bos το διάγραμμα στο πλαίσιο του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού δεν είναι αναπαράσταση ούτε μεταφορά ενός πράγματος (ενός αντικειμένου ή μιας κατάστασης) έξω από αυτό, αλλά μια «δυναμική μηχανή» («abstract machine» κατά Deleuze), στην οποία τα νοήματα δεν παραμένουν σταθερά, γιατί το ίδιο το διάγραμμα αποτελεί εργαλείο παραγωγής νοημάτων, καινούριων αντικειμένων, καταστάσεων και χώρων.¹ Επισημαίνοντας ότι οι υπάρχουσες τυπολογίες δεν παρέχουν πλέον επαρκείς λύσεις σε σύγχρονες απαιτήσεις και καταστάσεις, οι van Berkel και Bos θεωρούν το διάγραμμα ως ένα αφηρημένο ευέλικτο μοντέλο, ανεξάρτητο από προ-υπάρχοντες κτηριολογικούς τύπους, ικανό να χρησιμοποιηθεί για διαφορετικά έργα με διαφορετικούς τρόπους.²

Θεωρώντας, ίσως αρκετά απλοϊκά, τη διαδικασία του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού ως διαδικασία δύο βασικών φάσεων, ιδέας και υλοποιημένου έργου, αντικειμενικότητας του προγράμματος λειτουργιών και υποκειμενικότητας της μορφής, θα λέγαμε ότι για τους van Berkel και Bos το διάγραμμα δεν βρίσκεται σε καμία από αυτές αλλά ανάμεσα: είναι μεσάζοντας. Μεσολαβεί επιλύοντας τον διισμό μεταξύ προγράμματος, αναπαράστασης ή ιδέας και τελικής μορφής, υλικής πραγμάτωσης του έργου.

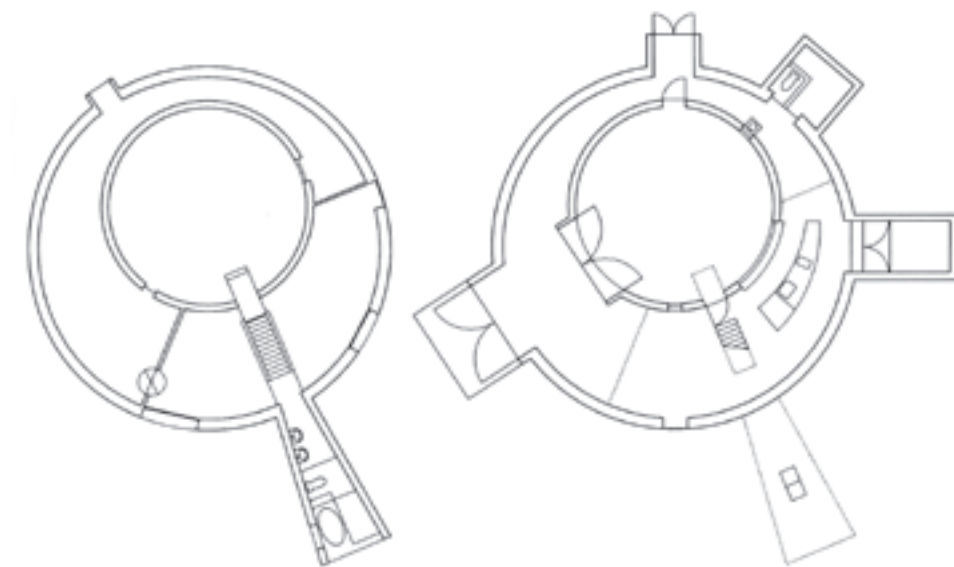
Έτσι, το αφηρημένο μαθηματικό διάγραμμα (ή και ιδεόγραμμα) Möbius strip στο οποίο βασίστηκε η κατοικία Möbius House των UN Studio, δεν χρησιμοποιείται με μαθηματική ακρίβεια αλλά αντίθετα ερμηνεύεται ως ένα διάγραμμα οργάνωσης δύο συνδυαζόμενων πορειών που ακολουθούν την πρόοδο δύο ανθρώπων που ζουν μαζί αλλά και χώρια, και συναντιούνται σε συγκεκριμένα σημεία – κοινούς χώρους (εικ. 1). Το διάγραμμα όμως εδώ δεν είναι μόνο υλοποίηση της κίνησης αλλά εξαιτίας ακριβώς του αφηρημένου και πολλαπλού, μεσάζοντος χαρακτήρα του, συμπυκνώνει πληροφορία και επιμέρους ιδέες συνδέοντάς τις με την υλική υπόσταση του έργου έτσι ώστε «αρχιτεκτονικά στοιχεία όπως φως, χώρος,

δίπλα πάνω: Εικ. 1. Διαγραμματική απεικόνιση του Möbius House, Het Gooi 1993-98
δίπλα κάτω: Εικ. 2. Εσωτερικές όψεις του Möbius House

μέση: Εικ. 3. Villa in the Forest, Chino City 1992-94

υλικό, χρόνος και κίνηση βρίσκουν μια οργανωτική δομή».³ Τα έπιπλα από μπλετόν, οι γυάλινες όψεις που μετατρέπονται σε διαχωριστικούς τοίχους και η οπτική παρουσία του εξωτερικού περιβάλλοντος αποτελούν μέρος αυτής της συμπεκνωμένης πληροφορίας που παρέχει το διάγραμμα (εικ. 2).

Με την παραπάνω προσέγγιση στη χρήση του διαγράμ-

ματος οι van Berkel και Bos ισχυρίζονται ότι έχουν επιλύσει το δίλημμα της μοντέρνας αρχιτεκτονικής: πώς από το πρόγραμμα (ως κοινωνική αντικειμενική κατασκευή) ο σχεδιασμός θα περάσει στη μορφή. Αν η απάντηση του αρχιτεκτονικού μοντερνισμού στο παραπάνω δίλημμα ήταν ο προσδιορισμός της μορφής από ακριβείς αναλύσεις της λειτουργίας της μέσω του προγράμματος και του λειτουργικού διαγράμματος, οι Van Berkel και Bos τοποθετούν τη δουλειά τους σε αντίθεση με τον φονξιοναλισμό και τους τυπολογικούς περιορισμούς του αρχιτεκτονικού μοντερνισμού.⁴

Σύμφωνα με τον Hyungmin Pai, όμως, το θέμα τίθεται ακόμα με ακριβώς τον ίδιο τρόπο – το δίλημμα παραμένει. Η μετατροπή του διαγράμματος, που ενσωματώνει μια πολλαπλότητα λειτουργικών συνθηκών με χωρικούς όρους, σε αρχιτεκτονική, εξαρτάται από την ατομική υποκειμενική αυτο-έκφραση. Η μορφή στο Möbius House είναι υποκειμενική επιλογή από μια σειρά πιθανών εκδοχών και έτσι το δίλημμα μεταξύ προγράμματος και μορφής δεν επιλύεται. Η αρχιτεκτονική προκύπτει από τους περιορισμούς αυτών των δύο ανταγωνιστικών αντιθετικών πόλων: την ατομική επιθυμία για υποκειμενική έκφραση και των κοινωνικών και αντικειμενικών απαιτήσεων του προγράμματος.⁵

Από την άλλη πλευρά, οι Kazuyo Sejima και Ryue Nishizawa (SANAA), κατανοώντας αυτές τις καταστάσεις και δουλεύοντας με διαφορετικό τρόπο επιλύουν αυτό το δίλημμα. Διαμορφώνουν το πρόγραμμα λειτουργιών του κτηρίου σε ένα τελικό διάγραμμα χώρου το οποίο, όπως

παρατηρεί ο Toyo Ito, αποτελεί εν τέλει και την πραγματική μορφή του.⁶ Το διάγραμμα εδώ δεν είναι μεσάζοντας ανάμεσα σε πρόγραμμα και μορφή, αλλά οι ίδιες οι κατόψεις, τομές και όψεις αποτελούν ήδη διαγράμματα τα οποία είναι ήδη μορφές.

Η αναζήτηση και εξωτερίκευση μιας ξεκάθαρης σχέσης μεταξύ ιδέας, χωρικής οργάνωσης και κατασκευής οδηγεί τους Sejima και Nishizawa στο να προσεγγίζουν τα έργα

τους ως απλούς σχηματισμούς που ορίζονται από μονοδιάστατες γραμμές, χωρίς πάχος και υλικότητα, οι οποίες περιγράφουν χώρους και ορίζουν τη συνολική κάτοψη. Η Sejima αναφέρει: «Το σημαντικό στοιχείο για μας ήταν ότι ο κάθε χώρος, κάθε λειτουργικός χώρος, θα περιγραφόταν στην κάτοψη από μια γραμμή».⁷ Αυτή η καθαρότητα παραμένει σταθερή από τη φάση του σχεδιασμού του έργου μέχρι την υλοποίηση και βιωμένη εμπειρία του στο κατασκευασμένο κτήριο, με τη χρήση των κατάλληλων υλικών (π.χ. γυαλιού).⁸

Στο άρθρο του σχετικά με τη «Διαγραμματική Αρχιτεκτονική» της Sejima, ο Toyo Ito παρατηρεί ότι «...ένα κτήριο είναι τελικά το ισοδύναμο του διαγράμματος του χώρου που χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει αφηρημένα τις καθημερινές δραστηριότητες που προδιαγράφονται από τη δομή... [η Sejima] ρυθμίζει τις λειτουργικές συνθήκες που το κτήριο πρόκειται να στεγάσει, σε ένα τελικό διάγραμμα του χώρου, και μετά μετατρέπει αμέσως αυτό το σχήμα σε πραγματικότητα».⁹ Ωστόσο, σύμφωνα με τον Cortéz, η διαγραμματική αρχιτεκτονική του γραφείου SANAA και η σχηματική φύση των κατόψεων και των τομών του δεν προσδιορίζει απλά λειτουργικές σχέσεις και ενέργειες, όπως προτείνει ο Ito, αλλά ορίζει την τοπολογική πραγματικότητα του κτηρίου – τις θεμελιώδεις χωρικές σχέσεις που το συγκροτούν.¹⁰ Με τη μέθοδο αυτή ορίζονται και μορφοποιούνται με τον πιο απλό και άμεσο τρόπο όλα όσα οι αρχιτέκτονες θεωρούν την ουσία στην αρχιτεκτονική τους: οι βασικές τοπολογικές –όχι γεωμετρικές ή λειτουργικές– σχέσεις μεταξύ των

χώρων. Οι σχέσεις αυτές, που διαφαίνονται στις κατόψεις κατοικιών τους όπως το Villa in the Forest, Moriyama House και House A, μπορεί να είναι διαμερισματοποίηση, συγκέντρωση ή κατανομή, συμπύκνωση ή διάσπαση, σχέση μέσα ή έξω, ορίων και συνδέσεων, συνέχειας και ασυνέχειας (εικ. 3, 4, 5).¹¹ Η αιτία των τοπολογικών αυτών αναζητήσεων δεν είναι η παροχή λύσεων σε λειτουργικά προβλήματα αλλά, αντίθετα, η εύρεση απάντησης σε εμπειρικά θέματα, γιατί το ενδιαφέρον των Sejima και Nishizawa βρίσκεται στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι βιώνουν τα κτήριά τους – στη χωρική εμπειρία.¹²

Η διαγραμματική πυκνή της αρχιτεκτονικής τους διατηρείται στα κατασκευασμένα κτήρια και την υλική τους υπόσταση εξαιτίας της μορφολογικής και υλικής αυστηρότητας, της λιτότητας, και της λεπτότητας των υλικών

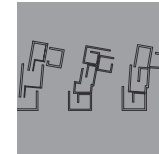
οδηγώντας έτσι, θα λέγαμε, τις αρχές της μοντέρνας αρχιτεκτονικής στα όρια.¹³ Η σύζευξη ιδέας, σχεδίου και υλικής πραγμάτωσης μέσω του διαγράμματος προσδιορίζουν μια τελειώς διαφορετική αντιμετώπιση και χρήση του διαγράμματος από τους Sejima και Nishizawa: η καθαρότητα του διαγράμματος, το οποίο δεν αποτελεί ούτε μεσάζοντα ούτε μέρος μιας διαδικασίας όπως στους UN Studio, αναπαράγεται σε όλες τις φάσεις του αρχιτεκτονικής δημιουργίας μέχρι την τελική βιωμένη εμπειρία του έργου.

Σημειώσεις

1. Berkel, Ben Van & Bos, Caroline (1999). *Move* (vol. 3), Amsterdam: UN Studio, σ. 21.
2. Berkel, Ben Van & Bos, Caroline (2006). *UN Studio: Design Models, Architecture, Urbanism, Infrastructure*, London: Thames & Hudson, σσ. 15-17.
3. Ό.π., σ.150.
4. Pai, Hyungmin (2002). *The Portfolio and the Diagram: Architecture, Discourse and Modernity in America*, Cambridge MA - London: The MIT Press, σσ. 282, 285.
5. Ό.π., σ. 285.
6. Ito, Toyo (1996). «Diagram Architecture», *El Croquis* (77 [1]), σσ. 18-20.
7. Cortéz, Juan Antonio (2007). «A Conversation with Kazuyo Sejima and Ryue Nishizawa», *El Croquis* (139), σ. 11.
8. Cortéz, Juan Antonio (2007). «Architectural Topology: an

- Inquiry into the Nature of Contemporary Space», *El Croquis* (139), σ. 33.
9. Ito, ό.π., σσ. 18-20.
 10. Cortéz, «Architectural Topology», σ. 57.
 11. Ό.π., σσ. 33, 47.
 12. Ό.π., σ. 57.
 13. Ό.π.

Υλοποιη/μένα-σιμα διαγράμματα στην κατοικία Σχεδιάζοντας το πλαίσιο

του Δημήτρη Ρότσιου, αρχιτέκτονα, MA EM

Με τον όρο επιχειρείται μια αναφορά στην υλοποίηση ή τη δυνατότητα ακριβούς υλοποίησης ανοικτών νοητικών σχημάτων, τα οποία, στη βάση τους, δεν είναι προορισμένα να φτάσουν στην τελική, τελεσίδικη απόδοση της πραγματοποίησής τους, ή μέρους αυτής. Οι στιγμιαίες, πραγματώσεις τους, την ίδια στιγμή, δεν φαίνεται να λαμβάνουν υπόψη τους τις συνθήκες της πραγματικότητας με την έννοια ενός κλειστού κόσμου που προσφέρεται σε αποτιμήσεις, τα συμπεράσματα από τη βίωση του οποίου θα ήταν απολύτως συγκεκριμένα. Η αναβολή της τελικής απόφασης, η μετάθεσή μέρους της στα χέρια του χρήστη, η πολυπλοκότητα του σύγχρονου τρόπου ζωής, η ικανότητα της κατοικίας να συνοψίζει το σύνολο σχεδόν της ζωής του ανθρώπου σήμερα, είναι θέματα που θα απασχολήσουν τον τρόπο με τον οποίο η συνθετική διαδικασία εξελίσσεται και θα εξελιχθεί στο άμεσο μέλλον σε διαχείριση ανοικτών συστημάτων. (εικ. 1)

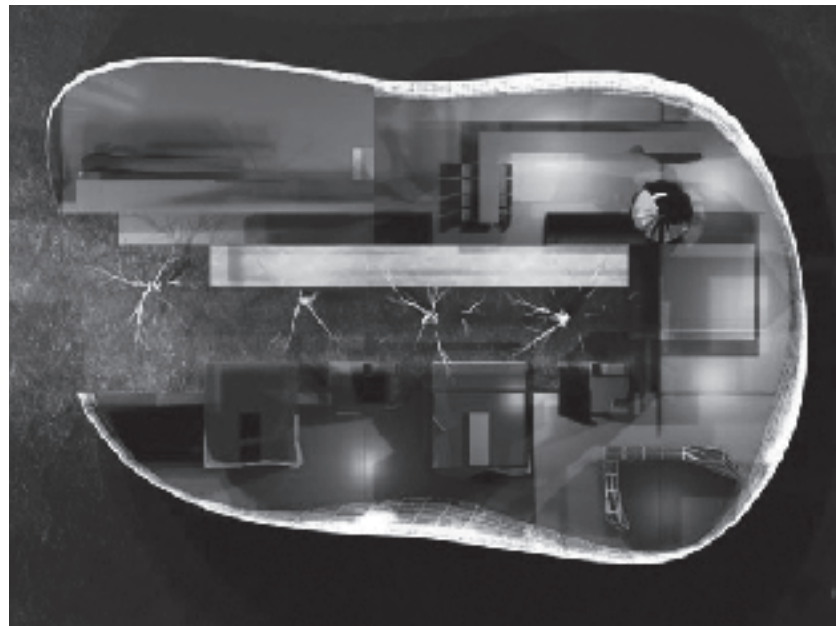
Ας κάνουμε έναν διαχωρισμό ανάμεσα στην έννοια του ιδεογράμματος και σε αυτή του διαγράμματος. Το πρώτο αντιπροσωπεύει μια κατάσταση, ένα αντικεί-

μενο μια ιδέα. Χαρακτηρίζεται από μια αυτοτέλεια του ίχνους, το οποίο αναφέρεται σε κάποια έννοια. Το διάγραμμα από την άλλη, κάτω από τη θεώρηση της περιγραφής ενός εννοιολογικού σκελετού, δεν είναι αυτοτελές. Έχει ανάγκη ενεργοποιητών για να μπορέσει να αναπτύξει και τελικά να εκφράσει το πέρασ των δυνατοτήτων του. Με λίγα λόγια το ιδεόγραμμα υπομύει. Το διάγραμμα προ-εκ-τείνει. Το ιδεόγραμμα παρατηρεί. Το διάγραμμα συμμετέχει.

Η σύγχρονη είσοδος του διαγράμματος στον σχεδιασμό, στα όρια της μεθόδου, οφείλεται εν πολλοίς στη δυνατότητα του να φέρει δυναμικότητες. Να μην περιγράφει, ένα τελικό, δεσμευτικό ως προς τη διατύπωσή του αποτέλεσμα, αλλά μια χαρτογράφηση σχέσεων. Αυτή η εξοικείωση με το δυναμικό διαμορφώθηκε, στον χώρο της αρχιτεκτονικής, μέσα από την εξέλιξη των νέων τεχνολογιών και ειδικότερα των αντίστοιχων κατακτήσεων πρόσληψης και διαχείρισης, μη αναμενόμενων συνθετικών συνθηκών. Το παράδειγμα του χειρισμού μη ευκλείδειων γεωμετριών είναι χαρακτηριστικό. Ο σχεδιασμός σε μεγάλο βαθμό απελευθερώ-

κάτω: Εικ. 1. Συστήματα των οποίων η αρχιτεκτονική δεν είναι μυστική. Ειδικά στον χώρο της πληροφορικής, συνήθως χαμηλού κόστους και ποικίλων υλοποιήσεων. Στην εικόνα το λογότυπο του ubuntu, μιας υλοποίησης του λειτουργικού συστήματος Linux

θηκε, έχοντας στη διάθεσή του πρωτόγνωρα μέχρι πρότινος εργαλεία.

Από την άλλη, στον χώρο της κατοικίας, η εξέλιξη της, υπαγορεύτηκε επίσης τα τελευταία χρόνια από τις εξελίξεις της τεχνολογίας, και σημαδεύτηκε από τη διαμόρφωση της σε κέντρο των ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Η κατοικία κατάφερε να εντάξει στο πλαίσιο της μεγάλο μέρος του συνόλου των ανθρώπινων ενεργειών. Ο ιδιωτικός χώρος συνέλεξε χρήσεις που άπτονται ακόμη και του δημόσιου (μορφές εργασίας, κοινωνικότητας). Ο νέος, διαμορφωμένος, άυλος δημόσιος χώρος θα λέγαμε ότι βρήκε τις κατάλληλες συνθήκες έκφρασης των πιο ελεύθερων εκδοχών ατομικών συμπεριφορών. Κατ' επέκταση η ίδια η λειτουργία της κατοίκησης έγινε πιο ενεργή (εικ. 2).

Εξετάζοντας τη δομή του διαγράμματος σαν σχεδιαστικό εργαλείο, θα ξεχωρίζαμε τρία χαρακτηριστικά του. Τη δυναμικότητα, την οικονομία (εικ. 3) και την ασάφεια του παράγοντα του χρόνου (εικ. 4) που το χαρακτηρίζουν.

Μέσω ενεργοποιήσεων που οφείλονται στην καταλυτική δράση κάποιου υποκειμένου, οι δυνατότητές του διαγράμματος εκτείνονται πέρα από τη φυσική υπόσταση του τελευταίου σαν ίχνος. Κατά τη διαδικασία του σχεδιασμού, η διαδικασία αυτή απαντάται μεταξύ της σύνταξης διαγραμμάτων και της ολοκλήρωσης των τελικών σχεδίων μιας λύσης. Το υποκείμενο, ο καταλύτης διαμόρφωσης των συνθηκών, στην προκειμένη περίπτωση, είναι ο αρχιτέκτονας. Άλλο βασικό συστατικό του διαγράμματος είναι η οικονομία. Η οικονομία των μέσων. Η σχετική ακινησία των ιχνών. Οι σαφώς χαμηλές απαιτήσεις ενεργειών του σημανοντος σε σχέση με το σημαντικό. Κατά τη σύνταξη προσχεδίων αυτό είναι το κυριότερο χαρακτηριστικό του διαγράμματος. Η ταχύτητα, η συνεκτικότητα, η ακρίβεια της έκφρασης, ο πλούτος και η ποιότητα των εκδοχών είναι άμεσα συνυφασμένες με τη βέλτιστη διαχείριση πόρων. Την καλύτερη δυνατή χρήση σημείων. Τη σαφέστερη διατύπωση σχέσεων με τις λιγότερες δυνατές ενέργειες. Τέλος ο παράγοντας του χρόνου σαν απόρροια της σύνταξης ενός διαγράμματος είναι ανοιχτός σε εκτιμήσεις. Στη λειτουργία του δεν υπάρχει περιορισμός στη επιλογή της στιγμής λήψης των τελικών αποφάσεων. Η στιγμή αυτή συνεχώς αναβάλλεται. Σήμερα, στη διαδικασία του σχεδιασμού, η στιγμή αυτή είναι ανοιχτή ακόμη σε σχέση με τη διαδικασία κατασκευής. Συννά τα δυο αυτά στάδια χρονικά συμπίπτουν. Μετά το πέρας της υλοποίησης η μεταβλητότητα, η προσαρμοστικότητα, ανάγονται σε ζητούμενα. Η ένταξη του παράγοντα του χρόνου σαν μια ακόμη διάσταση σχεδιασμού και εκδοχών χρήσης, γίνεται όλο και πιο επιτακτική.

Η κατοικία εμπεριέχει πολλά από τα χαρακτηριστικά του διαγράμματος. Απαρτίζεται από δέσμες χρήσεων, σε μια συνεχώς διογκούμενη πολυπλοκότητα απαιτήσεων που

δίπλα πάνω: Εικ. 2. «Future Vision Housing», Δημήτρης Ρότσιος, Γιώργος Μπάκουλης όπως εμφανίζεται στην έκδοση Defining Digital Architecture, Published/Dialogue, Taiwan, 2000. Η κατοικία σαν σύνολο υβριδικών χώρων σε προσπάθεια υποβάθμισης της πληροφορίας σε ιδιοποίηση αντικείμενο δίπλα μέση: Εικ. 3. «Log House», Sou Fujimoto, Kumamoto, Japan, 2006 δίπλα κάτω: Εικ. 4. «Elemental, Iquique, Chile» Alejandro Aravena, 2004. Ευέλικτη κοινωνική κατοικία με δυνατότητες επεκτάσεων

κάτω: Εικ. 5. «Do-Lo-Rez», Ron Arad, 2008

υπαγορεύεται από έναν συνεχώς μεταβαλλόμενο τρόπο ζωής. Δεσμεύεται σε σχετικά χαμηλό κόστος, που κατά βάση έχει να αντιμετωπίσει ένα άτομο, μια οικογένεια. Χαρακτηρίζεται από μια μεγάλη αστάθεια αναγκών, άλλων προβλέψιμων και άλλων ανασπίντεχων στο βάθος του χρόνου. Είναι υποχρεωμένη να προσαρμόζεται. Αποτελεί μια υποδομή, ένα πλαίσιο. Δεν μπορεί παρά να είναι ανοιχτή σε δυνατότητες. Από την άλλη ο δημόσιος χώρος μέσα από την εξέλιξη του θα έλεγε κανείς ότι τελικά δίνει έμφαση στο ιδιωτικό συμφέρον των χρηστών του. Ενθαρρύνει αν όχι επιτρέπει συγκεκριμένες συμπεριφορές όντας δομημένος με τρόπο ώστε να υπερασπιστεί ιδιωτικά συμφέροντα των μελών μιας κοινωνίας. Επιχειρεί να συνδυάσει ετερόκλητα, συχνά, σχήματα. Αναγκάζει τη συνύπαρξη να μετατραπεί σε υποταγή σε συγκεκριμένες νόρμες συμπεριφοράς με σκοπό την ευκολότερη ένταξη - οργάνωση συνόλων. Ο υλικός δημόσιος χώρος δομείται στη βάση συγκεκριμένου διαπιστώσεων. Και τελικά μοιάζει να απαιτεί συγκεκριμένη τροπή των συνιστωσών σχεδιασμού του. Σχεδιάζεται και τείνει να λειτουργεί σαν ιδεόγραμμα. Η σφαίρα του άυλου δημόσιου χώρου, προσπελάσιμη από ιδιωτικά κελύφη περιγράφει σαφέστερα την πραγματική προέκταση του ατόμου στον κόσμο. Επιζητά νέες δυνατότητες. Παρέχει άλλες ελευθερίες. Η λειτουργία της κατοικίας είναι στη φυσιολογία της ένα διάγραμμα.

Ας μεταφέρουμε τώρα τη διαδικασία αυτή στον χώρο της υλοποίησης.

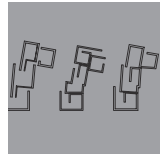
Απομονώνοντας χαρακτηριστικά του διαγράμματος, και μεταφέροντας τα σε μια υλικής θεώρησης κατασταλαγμένη πραγματικότητα, μας απασχολεί η έκβαση του πλαισίου που ορίζει τις συνθήκες κάτω από τις οποίες η εκάστοτε συνθήκη μπορεί και πραγματώνεται. Χωρικές σχέσεις που είναι αντίστοιχες της δομής μιας λογικής δήλω-

σης μπορούν να διατηρήσουν μέσω των θέσεων των στοιχείων που την απαρτίζουν την υπόνοια μιας μεταβλητότητας μέσα από τις επιλογές του χρήστη. Χωρικές σχέσεις τοπολογικού χαρακτήρα, ανάλογες με αυτές ενός λογικού διαγράμματος δεν είναι απαραίτητα πρωτόγνωρες. Οι σχέσεις λογικής είναι οι πρωτόγονες σχέσεις που κρύβονται κάτω από όλο τον παραγωγικό συλλογισμό και οι τοπολογικές ιδιότητες, από μία άποψη, οι πιο θεμελιώδεις ιδιότητες των χωρικών δομών. Οι λύσεις περιγράφουν ένα φάσμα τιμών. Δεν κοστίζουν, με την έννοια τεχνολογικών απαιτήσεων. Είναι περιοχές λύσεων που απαιτούν ζωή για να λειτουργήσουν. Μετατοπίζουν το ενδιαφέρον από τα αντικείμενα στο υποκείμενο, με βάση την ανθρώπινη ύπαρξη συνδεδεμένη με την προσωρινότητα και την ιστορικότητα (εικ. 5).

Το διάγραμμα δεν είναι μια πιστή αναπαράσταση μιας λύσης και γι' αυτό η λύση που το περιγράφει θα μπορούσε να είναι η πιστή υλοποίησή της δομής του. Μπορούμε να μεταφέρουμε τα χαρακτηριστικά του διαγράμματος στην πραγματικότητα, παρέχοντας ανάλογες περιγραφές σχέσεων. Η «υλοποίηση» ενός διαγράμματος μπορεί να είναι ένα άλλο διάγραμμα. Η συνεχής παραγωγή διαγραμμάτων το ζητούμενο.

Ας περάσουμε από την υλοποίηση ιδεογραμμάτων σ' αυτή των διαγραμμάτων.

Από το δωμάτιο στην πόλη: αρχέτυπα συνολικής οργάνωσης του χώρου

του **Γιάννη Ζαβολέα**, αρχιτέκτονα, MArch UCLA, MArch MIT, επίκ. καθηγητή Πανεπιστημίου Πατρών

Η κατοικία και η πόλη διακρίνονται από τις μεταξύ τους ποιοτικές διαφορές: ωστόσο, οργανώνονται συχνά επάνω σε κοινά αρχέτυπα, οι ιδιότητες των οποίων αναδεικνύονται στα χαρακτηριστικά του χώρου. Εστιάζοντας στην κατοικία, αρχέτυπα του ύστερου μοντερνισμού συγκρίνονται με αντίστοιχα της τελευταίας περιόδου. Καθώς διαπιστώνεται, τα αρχέτυπα προσφέρονται ως ένα αποτελεσματικό οπλοστάσιο αναφορών στον σχεδιασμό του χώρου.

Η κατοικία αποτελεί κεντρικό αντικείμενο έρευνας ήδη από την εποχή του μοντερνισμού, υπό το γενικευμένο αίτημα της διασφάλισης ανθρώπινων συνθηκών διαβίωσης.¹ Ανάλογα τίθενται οι βάσεις προσδιορισμού των προδιαγραφών κατοίκησης, σε ενίσχυση της άποψης ότι οι σχεδιαστικές επιλογές χρειάζονται τεκμηριωμένη υποστήριξη. Ο χώρος περιγράφεται ως ένα σύνολο δεδομένων, ενώ για τη μελέτη του επιστρατεύονται στρατηγικές, μέθοδοι και τεχνικές από ένα διευρυμένο φάσμα διεπιστημονικών διαδικασιών: μέτρηση και αξιολόγηση δεδομένων, εννοιολογικά σχήματα, πίνακες, διαγράμματα. Το 1932 ο Hugo Häring συλλαμβάνει την κατοικία ως μια οργανική δομή που εξελίσσεται σε αλληλεξάρτηση με τις ιδιαιτερότητες της καθημερινότητας.² Το ενδιαφέρον στον σχεδιασμό της κατοικίας μετατοπίζεται σταδιακά προς δύο νέες κατευθύνσεις: την ανάδειξη του μεταβλητού της χαρακτήρα και την αποκατάσταση μιας συνέχειας ανάμεσα σε αυτήν και την πόλη.³ Η ποιότητα στο σύνολο εξαρτάται πλέον σημαντικά από τις σχέσεις ανάμεσα στις μονάδες χώρου που το συγκροτούν: ακόλουθα, προκύπτουν αρχέτυπα οργάνωσης της δομής του.

Άξονας, πλέγμα

Στο πλαίσιο της ομάδας TEAM X του ύστερου μοντερνισμού, οι Γιώργος Κανδύλης, Alexis Josic και Shadrach Woods διερευνούν αρχετυπικά σχήματα οργάνωσης των μονάδων χώρου και των σχέσεων μεταξύ τους. Η κατοικία περιγράφεται ως ένα σύνολο από ειδικές και γενικές λειτουργίες, αναγκαστικά από μονάδες σταθερές που ορίζουν την κυκλοφορία και τις τεχνικές εγκαταστάσεις και από ευέλικτες με δυνατότητα αναδιατάξεων και μετασχηματισμών, όπως το καθιστικό και τα υπνοδωμάτια.⁴ Οι σταθερές μονάδες συγκροτούνται σε ένα αρχέτυπο, ως προς το οποίο κατανομούνται οι ευέλικτες μονάδες.⁵ Ως αρχέτυπα, οι Κανδύλης-Josic-Woods επινοούν τον άξονα σε διακλάδωση (stem) και το πλέγμα (web), με τους μεταξύ τους συνδυασμούς. Ο άξονας αντιστοιχεί σε διάδρομο για το κτήριο και δρόμο για την πόλη, ενώ το πλέγμα αντιστοιχεί σε ομοιογενείς διατάξεις αξόνων που ορίζουν ένα πεδίο, υποτυπωδώς οργανωμένο, κατά κανόνα ανοικτό – στην απλούστερη μορφή του, έναν κάναβο (εικ. 1, 2). Ως προς τα αρχέτυπα αυτά προσαρτώνται όλες οι μονάδες χώρου, είτε πρόκειται για δωμάτια στην κατοικία, είτε για μεμονωμένα κτήρια με αυλές, ακόμα για συγκροτήματα κτηρίων και πλατείες στην πόλη. Πρόσθετα, μονάδες όπως το καθιστικό, η εσωτερική αυλή, το κτήριο και η πλατεία είναι δυνατό να αποτελούν σημεία αναφοράς για τις υπόλοιπες μονάδες. Σε εκτίμηση, κάθε μονάδα βρίσκει την έκφραση της μέσα στο σύνολο. Μια μονάδα περιγράφεται τόσο «εξωτερικά» όσο και «εσωτερικά», καθώς για παράδειγμα το δωμάτιο περιγράφεται ως προς την κατοικία και το κτήριο, αλλά και ως προς τα αρχιτεκτονικά του στοιχεία, όπως τοίχοι,

δίπλα: *Εικ. 1. Κανδύλης-Josic-Woods, αρχέτυπο του άξονα σε διακλάδωση, με εφαρμογές για διαφορετικές κλίμακες. Εδώ: Σπίτια για τον Ελεύθερο Χρόνο, Leucate-Barcarès, 1965. Τύπος κατοικιών όπου οι μονάδες των χώρων οργανώνονται κατά μήκος ενός εσωτερικού διαδρόμου γύρω από μια κεντρική αυλή και ως προς έναν σύνθετο κάναβο. Ο οικισμός αναπτύσσεται υπό ένα σύστημα δρόμων σε διακλάδωση*

πάνω αριστερά: Εικ. 2. Κανδύλης-Josic-Woods, αρχέτυπο του πλέγματος. Εδώ: Οικισμός στην Τουλούζη-Mirail, 1961-3. Ανάπτυξη συγκροτήματος κατοικιών ως προς έναν σύνθετο κάναβο με δυνατότητα απρόσκοπτης επέκτασης. Κάθε κατοικία οργανώνεται εσωτερικά γύρω από μια ιδιωτική αυλή

πάνω δεξιά: Εικ. 3 Κωνσταντίνος Δοξιάδης, ο σχηματισμός του δωματίου και παράγωγά του σύνολα
κάτω: Εικ. 4 Κωνσταντίνος Δοξιάδης, αρχέτυπο ένθετης ταξινόμησης (nesting) και σχηματική απόδοση μονάδας με κεντρική οργάνωση. Εδώ: Πόλη Ισλαμαμπάντ, Πακιστάν, 1959. Συνολική σχεδίαση του χώρου, για ευρύτερα οικιστικά σύνολα (κατηγορία Δ' υποτομέας G6-1) και για μονάδες κατοικίας

τέγασση, δάπεδο, μπαλκόνια, σκέπαστρα, παράθυρα, έπιπλα, ντουλάπες και ράφια. Ως αποτέλεσμα, επιτυγχάνεται η επιθυμητή συνέχεια ανάμεσα σε μονάδες διαφορετικών μεγεθών, μαζί με τη δυνατότητα για κεντρικότητα τοπικά,

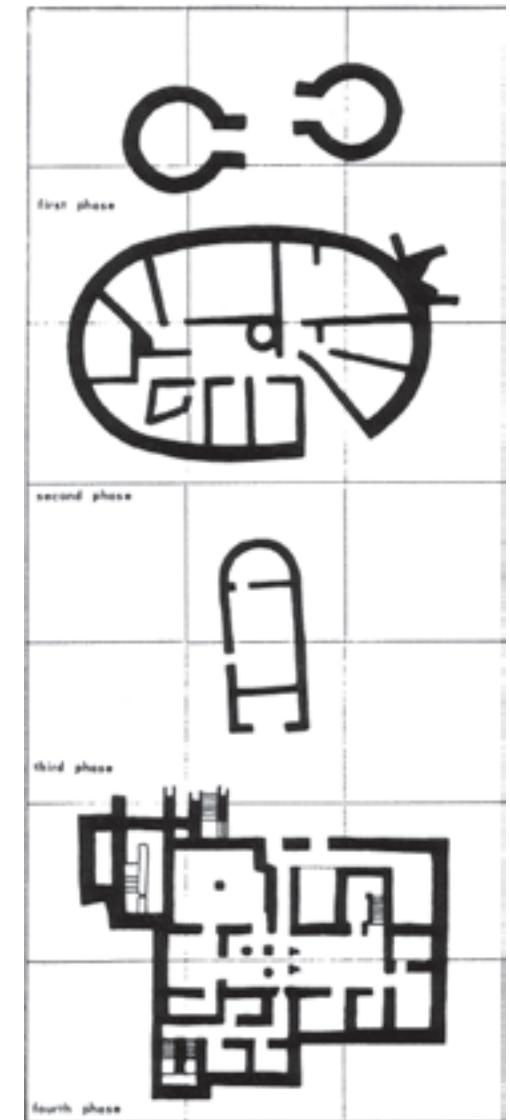

μεταβλητότητα και επεκτασιμότητα, διασφαλίζοντας την απαιτούμενη συνοχή για το σύνολο.

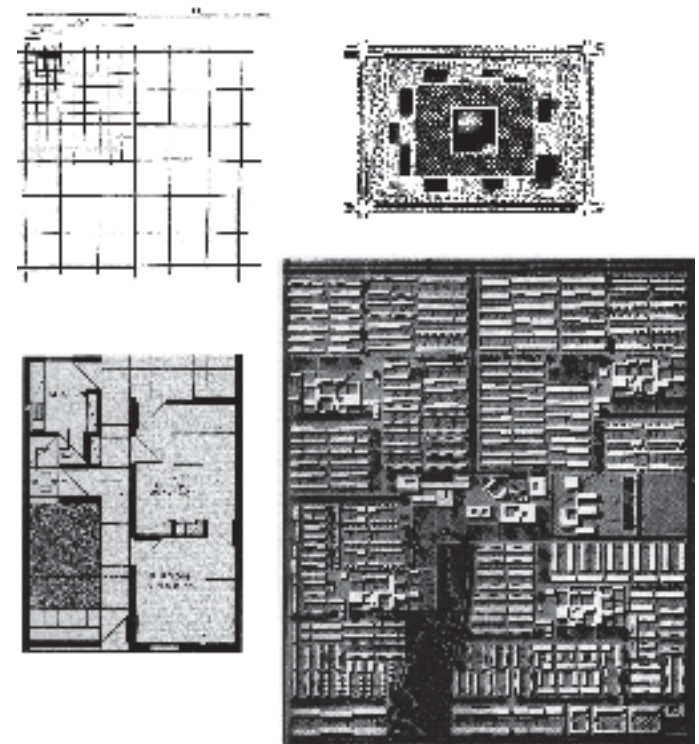
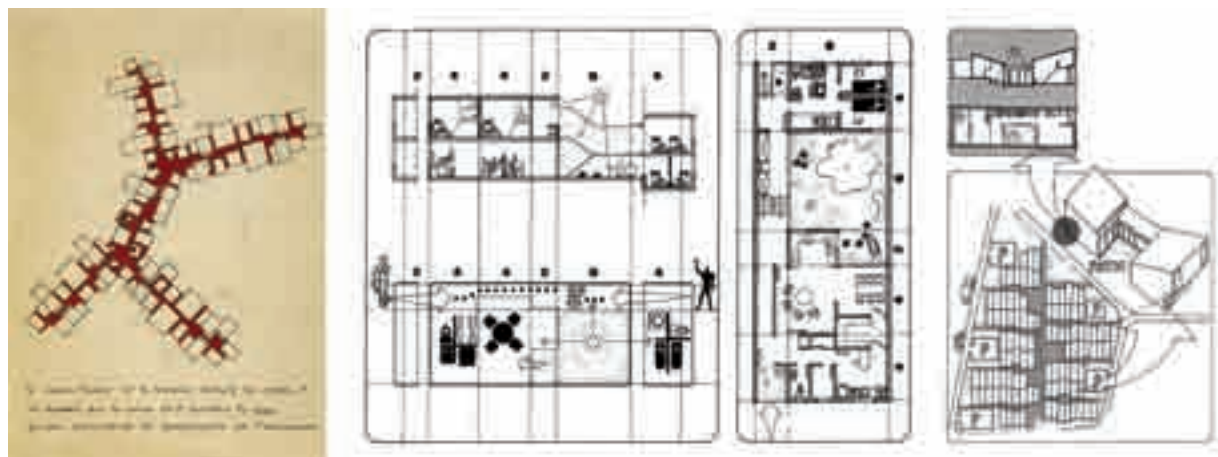
Ένθετη ταξινόμηση.

Το αρχέτυπο στην κατοικία απασχόλησε τον Κωνσταντίνο Δοξιάδη ως μέρος συστηματικών του ερευνών επάνω σε συνολικές δομές χωρικής οργάνωσης με αναφορές στη βιολογία. Στα χνάρια προηγούμενων ερευνών του Patrick Geddes (τέλη 19ου, αρχές 20ού αιώνα),⁶ μια ενότητα χώρου παρομοιάζεται με ζωντανό οργανισμό αποτελούμενο από τις βασικές του μονάδες, όπως τα ζωτικά όργανα και τα μέλη του που επιτελούν τις βιολογι-

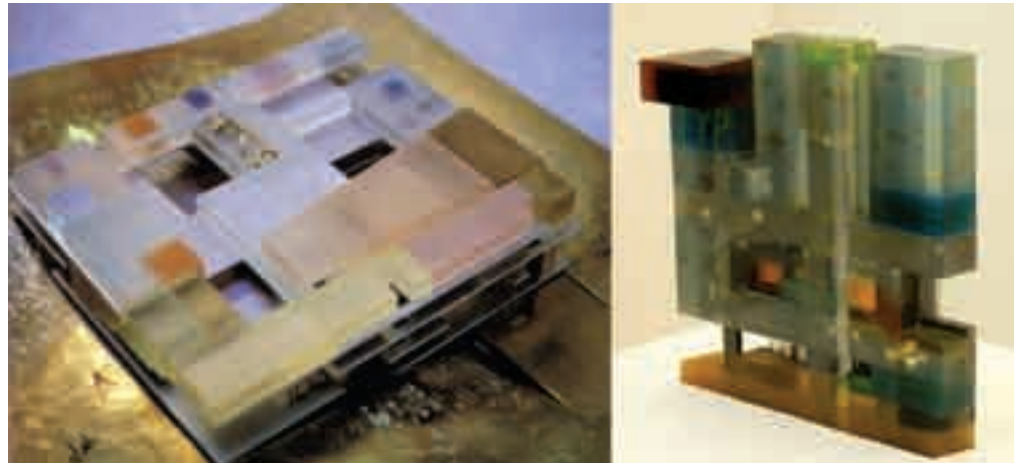
κές του λειτουργίες.⁷ Ο χώρος αναγνωρίζεται ως ένα πολύπλοκο σύστημα, στο οποίο ενσωματώνονται όλες οι κλίμακες: από τον άνθρωπο και τις μικρότερες μονάδες (ρουκισμός, έπιπλα) στο δωμάτιο, την κατοικία, το κτήριο, το οικοδομικό τετράγωνο, τη γειτονιά, τη συνοικία, την πόλη, τη μητρόπολη και τέλος, σε ένα ενιαίο δίκτυο πόλεων, σε παγκόσμια κλίμακα.⁸ Πρόσθετα, το δωμάτιο (εικ. 3) προκρίνεται ως η σημαντικότερη βιολογική προέκταση του ανθρώπου στον χώρο, καθώς συσχετίζεται άμεσα τόσο με το σώμα του, όσο και με την κατοικία.

Αναφέρεται στον δομημένο χώρο τον δημιουργημένο από τον άνθρωπο για την καθημερινή του ζωή και συμπεριλαμβάνει υποστάσεις όπως το υπνοδωμάτιο, το καθιστικό και η κουζίνα στην κατοικία, ακόμα οριοθετημένους χώρους εσωτερικά και εξωτερικά ενός κτηρίου, όπως το γραφείο, το εργαστήριο, η αυλή και η πλατεία. Η ανάπτυξη του χώρου με βάση το δωμάτιο αναλογεί της εξέλιξης των κυττάρων: ξεκινούν ως μεμονωμένα, κατόπιν συνδέονται σε σχηματισμούς,⁹ από όπου προκύπτουν κατοικίες, κτηριακά συγκροτήματα, οικοδομικά τετρά-

γωνα, γειτονίες, συνοικίες και ευρύτερα οικιστικά σύνολα. Ως αρχετυπικά σχήματα αναζητούνται δομές απλές που να επεκτείνονται ισοδύναμα και απρόσκοπτα. Αρχικά προτείνεται ο κανάβος· όμως, στην πρόσφατη εμπειρία του μοντερνισμού ο κανάβος συνδέθηκε με μηχανιστικές του εφαρμογές που κατακρίθηκαν έντονα κατά την ύστερη περίοδο του μοντερνισμού. Ανάλογες παρατηρήσεις οδήγησαν στην επινόηση ενός περισσότερο εξελιγμένου σχήματος που μπορεί να ονομασθεί ως ένθετη ταξινόμηση (nesting) (εικ. 4). Ως ένθετη ταξινόμηση ορίζεται ένα συνολικό σύστημα ομαδοποίησης και σύνταξης των μονάδων του χώρου, όπου κάθε μονάδα αξιολογείται ως προς τη θέση της στο σύνολο, τις άλλες μονάδες και την εσωτερική της οργάνωση. Προκύπτει μια οργάνωση σύνθετη, «κάθετη» και μαζί «οριζόντια»: όσο βαίνει «εσωτερικά», οι μονάδες εμφανίζονται περισσότερο στατικές και εξειδικευμένες, ενώ όσο αναπτύσσεται «εξωτερικά», αυτές αποκτούν ανοικτό χαρακτήρα.¹⁰ Κάθε μονάδα προσδιορίζεται ως προς ό,τι πλαισιώνεται από αυτήν και ό,τι την πλαισιώνει, σε μια αμφίδρομη σχέση αλληλεπίδρασης και ταυτοποίησης ανάμεσα στις μονάδες και το σύνολο.

Motherboard, πλατφόρμα

Σύγχρονες αναζητήσεις αρχετύπων χωρικής οργάνωσης απηχούν αντίστοιχες του ύστερου μοντερνισμού.¹¹ Η έρευνα υποστηρίζεται πλέον και από την ψηφιακή τεχνολογία, καθώς ο υπολογιστής, πέρα από τις δυνατότητές του, προσφέρεται ως μια πηγή αναφορών επάνω σε νέα οργανωτικά σχήματα. Οι αναφορές αυτές έχουν συμβάλει στην επαναξιολόγηση προηγούμενων αρχετύπων, ακόμα στον εμπλουτισμό ως και θεμελιωδών όρων της αρχιτεκτονικής και της πολεοδομίας με νέες σημασίες. Αρχέτυπα με αναφορά στο motherboard (κεντρική πλακέτα στον υπολογιστή με υποδοχές όπου προσαρτώνται εξαρτήματα) αποτελούν εξέλιξη λιγότερο σύνθετων όπως ο κανάβος (εικ. 5). Σε έρευνες των MVRDV επάνω στην κατοικία, το motherboard αποδίδεται χωρικά ως ένα ανοικτό σύστημα επιπέδων και κυκλοφοριών, έτοιμο να υποδεχθεί ως plug-in λειτουργίες με τις μονάδες και τα στοιχεία τους, όπως δωμάτια, εσωτερικές αυλές, ως και συνολικές κατοικίες, σε ποικιλία συνδυασμών, με δυνατότητα για αυτονομία αλλά και συνέργια μεταξύ των χώρων

(εικ. 6, 7). Το σύστημα εξακολουθεί και ανταποκρίνεται στις παρεμβάσεις των κατοίκων και τις ανακατατάξεις των μονάδων και μετά την ολοκλήρωση του έργου.¹² Σε σχετικά παραδείγματα των SANAA, η κατοικία ερμηνεύεται ως ένα ruzzle μονάδων δωματίων σε απεριόριστους συνδυασμούς (εικ. 8). Κατά τη συνένωση των μονάδων, τα μεταξύ τους χωρίσματα είναι συχνά διαφανή, ή και απουσιάζουν. Ο χώρος συλλαμβάνεται διαγραμματικά στην πλέον αφαιρετική του εκδοχή¹³ ως μια ενιαία πλατφόρμα, επάνω στην οποία συμβαίνουν οι διάφορες δραστηριότητες της κατοίκησης (εικ. 9). Αυτές συμβολίζονται με στοιχειώδη εξοπλισμό: το κρεβάτι, το τραπέζι με τις καρέκλες, το κουβούκλιο με τη ντουζίέρα, ο νιπτήρας, ο υποτυπώδης πάγκος της κουζίνας. Μόνιμα και κινητά στοιχεία συνθέτουν ένα σύνολο λιτό και μέσω της αδιάκοπης διαπραγμάτευσής του με τον κάτοικο, σε συνεχή αναπροσαρμογή: η αρχιτεκτονική συμπιλιώνεται ξανά με την αισθητική της.

Σημειώσεις

1. Χαρακτηριστικά, στη Χάρτα των Αθηνών η κατοικία περιγράφεται ως καταφύγιο της οικογένειας και κοινωνικό κύτταρο της πόλης [Le Corbusier, Η Χάρτα των Αθηνών, Κουρεμένος Σ. μτφ., εκδόσεις Ύψιλον, Αθήνα 1987/2003, σσ. 61-2, πόρ. 28].
2. Häring H., «The House as an Organic Structure» στο *Rethinking Technology: A Reader in Architectural Theory*, Braham W. & Hale J., eds., Routledge, London and New York 2007, σ. 56. Πρωτότυπη έκδοση στην ετήσια έκδοση Innendekoration, Stuttgart 1932.
3. Smithson A., «Grouping of dwellings» και «Doorstep» στο *Team 10 Primer*, The MIT Press, Cambridge MA 1968, σσ. 81, 99-101.
4. Αναφορά της Alison Smithson στον Georges Candilis [Smithson A., «Grouping of dwellings», σ. 76].
5. Κανδύλης Γ., *Ζωή και Έργο*, Ερμής, Αθήνα 1985, σσ. 121-3.
6. Ο Geddes, βιολόγος στο επάγγελμα, προσέγγιζε τις πόλεις υπό διαφορετικές κλίμακες, καθώς αναζητούσε μηχανισμούς που διέπουν την ανάπτυξη και τη μορφή τους [Geddes P., *Cities in Evolution*, Williams & Norgate, London 1949 (1915). Επίσης, αναδημοσιευμένο απόσπασμα Geddes P., «Paleotechnic and Neotech-

nic» στο *Rethinking Technology: A Reader in Architectural Theory*, σσ. 22-31].

κάτω: Εικ. 5. Le Corbusier, *Unité d' Habitation*, Μασσαλία, 1947-52. Το αρχέτυπο του κανάβου, στο οποίο προσαρτώνται οι μονάδες των διαμερισμάτων

δίπλα: Εικ. 6. MVRDV, χωρική μεταφορά του motherboard, σε οριζόντια και κάθετη διάταξη. Κτήριο Γραφείων VPRO, Hilversum, 1993-97 και Συγκρότημα Κατοικιών Berlin Voids, Βερολίνο, 1991

nic» στο *Rethinking Technology: A Reader in Architectural Theory*, σσ. 22-31].

Για τις επιδράσεις των θεωριών του Geddes μεταπολεμικά, Pyla P., *Ekistics, Architecture and Environmental Politics, 1945-1976: A Prehistory of Sustainable Development*, MIT PhD Thesis, Σεπτέμβριος 2002, σσ. 49-51.

7. Η πόλη παρομοιάζεται με ένα σώμα, με τα νεύρα, τις αρτηρίες και την καρδιά, ακόμα ως προς τις βιολογικές του λειτουργίες, καθώς γεννιέται, τρέφεται, αναπτύσσεται μέσω πολλαπλασιασμού των κυττάρων του, αποβάλλει περιττώματα, εξασθενεί και πεθαίνει [Δοξιάδης Κ., «Η Επιστήμη της Οικιστικής» στο *Κείμενα, Σχέδια, Οικισμοί*, Κύρσης Α. επιμ., Ίκαρος, Αθήνα 2006, σ. 80].

8. Δοξιάδης Κ., «Μια Πόλη που Εξυμνηρεί την Ανθρώπινη Ανάπτυξη» και «Η Οικιστική Σύνθεση της Δομής και της Μορφής» στο *Κείμενα Σχέδια Οικισμοί*, σσ. 54, 144.

9. Δοξιάδης Κ., «Ο Σχηματισμός του Ανθρώπινου Δωματίου» στο *Κείμενα, Σχέδια, Οικισμοί*, σσ. 224-33.

10. Δοξιάδης Κ., «Η Μορφολογία των Δυναμικών Οικισμών» στο *Κείμενα, Σχέδια, Οικισμοί*, σσ. 118-24.

Επίσης, Peponis J., Παρουσίαση Βιβλίου: *Constantinos A. Doxiadis, Ekistics – An introduction to the science of Human Settlements*, σ. 3. Πηγή στο Διαδίκτυο: http://www.doxiadis.org/files/pdf/ekistics_book.pdf.

11. Σχετικά, ο Mark Wigley επισημαίνει την ουσιαστική συνεισφορά των ερευνών του Δοξιάδη σε αναζητήσεις της τρέχουσας δεκαετίας [Wigley M., «Network Fever» στο *Grey Room*, τ. 4, MIT, Καλοκαίρι 2001, σ. 114].

Πηγή στο Διαδίκτυο: <http://www.dextersinister.org/MEDIA/PDF/NetworkFever.pdf>.

Εξάλλου, οι MVRDV στις επιρροές τους μνημονεύουν την κληρονομιά της περιόδου 1950-70 [MVRDV, «Genealogy_Chronology» στο *KM3: Excursions on Capacities*, ACTAR, Βαρκελώνη 2005, σσ. 488-499].

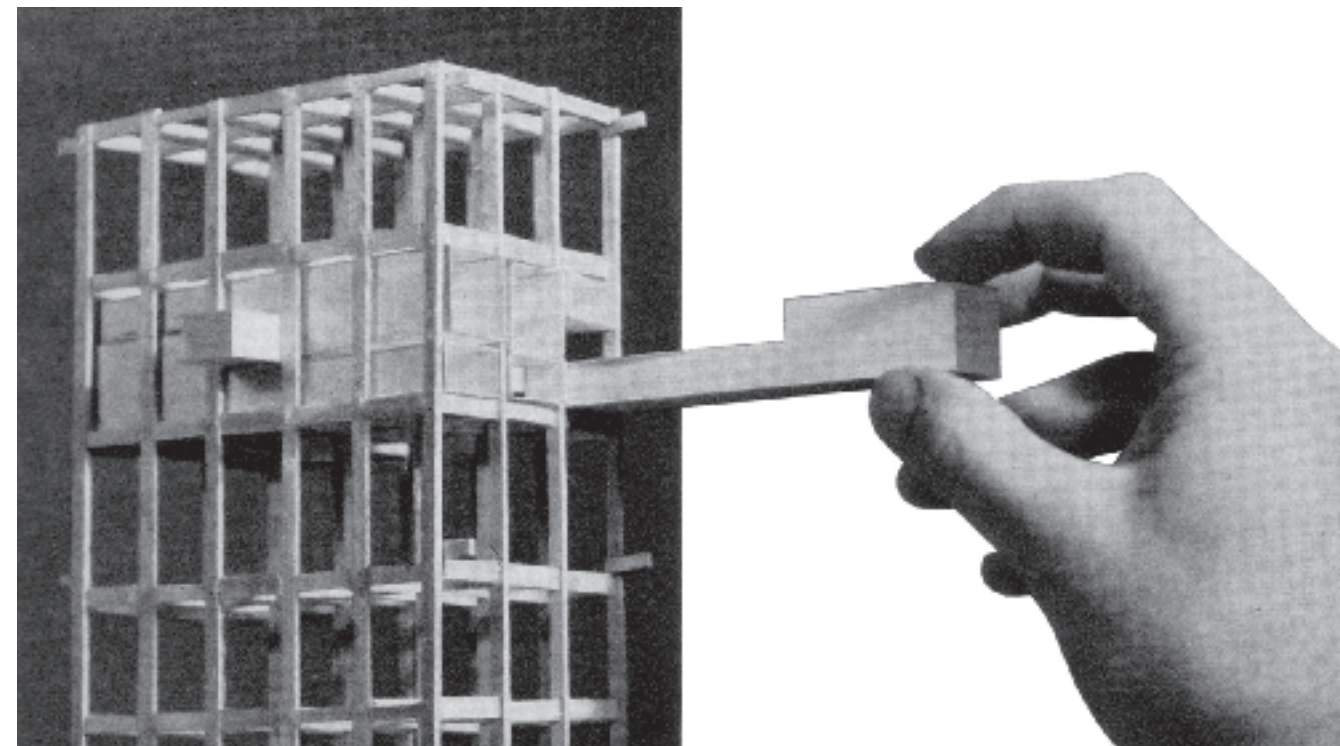
12. Η αρχιτεκτονική παύει πλέον να εξαρτάται από αυστηρούς

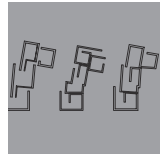
κανόνες σύνταξης της μορφής, παρά καθορίζεται μέσα από την αλληλεπίδρασή της με τον κάτοικο [MVRDV at VPRO, ACTAR, Βαρκελώνη 1998, σσ. 11-2].

Ανάλογα, καθώς παρατηρεί ο Stan Allen, η αρχιτεκτονική παραδίδεται «ατέλειωτη» στον κάτοικο, ενώ έμφαση δίνεται στη ζωή του κτηρίου και τις αλλαγές που συμβαίνουν σε αυτό ανά τον χρόνο [Allen S., «Artificial Ecology» στο *Reading MVRDV*, NAI Publishers, Ρότερνταμ 2003, σ. 87].

13. Δες την ανάλυση του Τογο Ito επάνω στο διαγραμματικό ύφος της αρχιτεκτονικής των SANAA [Ito T., «Diagram Architecture» στο *El Croquis*, SANAA 1983-2004, σσ. 331-3].

Ανάλογα, ο Hyungmin Pai περιγράφει τη διαγραμματική αισθητική των SANAA ως άμεση μεταφορά του τεχνικού σχεδίου στον χώρο [Pai H., *The Portfolio and the Diagram: Architecture, Discourse, and Modernity in America*, The MIT Press, Cambridge 2002, σσ. 286-8].

Από την κατοικία-τοπίο στο τοπίο-κατοικία

του **Νικόλαου Πλατσά**, αρχιτέκτονα

Διάγραμμα στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό θα μπορούσε με απλό τρόπο να περιγράψει ως το *σκαρίφημα* το οποίο με τρεις-τέσσερις γραμμές επικοινωνεί άμεσα κάθε οικοδομικό¹ ή σωματικό ενέργημα στον αφηρημένο αρχιτεκτονικό χώρο ή τόπο (εικ. 1). Υπακούοντας στη σχεδιαστική αναγκαιότητα των απαρχών του εικοστού αιώνα για διεξοδική μελέτη αλλά και ταχύτητα παραγωγής κατ-οικιστικών εικόνων προς υλοποίηση, το διάγραμμα αναγάγεται σε ένα πολύτιμο επικοινωνιακό μέσο που θα παράγει την υπόσχεση για ένα ακριβές και υλοποιήσιμο οικοδομικό έργο (εικ. 2). Από πολύ νωρίς λοιπόν, εκτιμήθηκε ιδιαίτερα και χρησιμοποιήθηκε ως βασικό αρχιτεκτονικό εργαλείο της νεωτερικότητας, όπου με σχεδιαστική δεξιοτεχνία οι αρχιτέκτονες της εποχής, προπαγάνδισαν το έργο τους μέσα από αρχετυπικά ιδεογράμματα της φύσης και του ανθρώπου, ώστε να καταλήξουν στο κτήριο που θα συναρθρώσει με όλα τα παραπάνω μία εικόνα αρμονίας και συμπαντικής τάξης (εικ. 3).

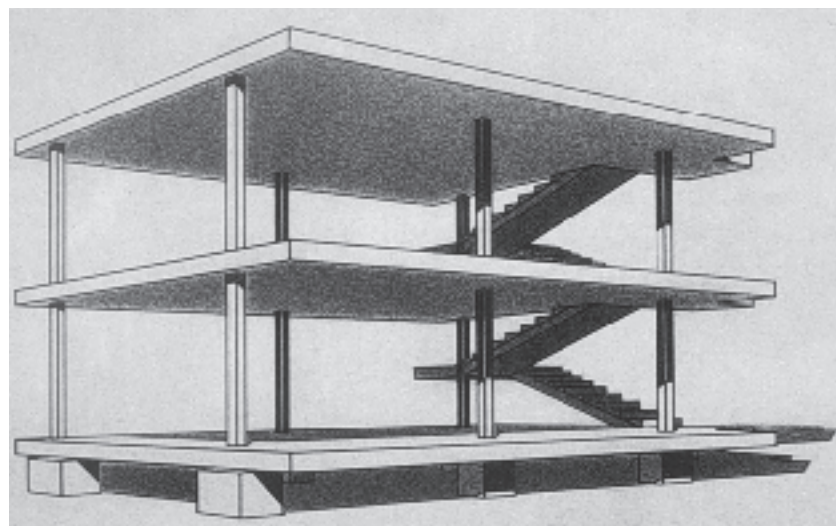
Παρατηρούμε λοιπόν ότι, παραθέτοντας το κτήριο σε ένα ιεραρχημένο κοσμικό τοπίο αλληλεπιδράσεων ως ένα κεντρικό και αναπόσπαστο κομμάτι αυτού, «νομιμοποιήθηκε» κατά βάση η εννοιολογική υπόσταση του, αλλά κι η εκ των πραγμάτων διεισδυτικότητα του κτηρίου στο τοπίο, με τέτοιο τρόπο ώστε να εκπληρώνει μέσα από μία ιδεατή κοσμική συνθήκη, την υποχρέωση του αρχιτέκτονα για σεβασμό προς το τοπίο-φύση και να συντάσσει ένα νέο πρότυπο τοπίου-κατοικίας. Παρόλα αυτά, η πραγματικότητα σπάνια αναπαρήγαγε την ιδανική εικόνα κατοίκησης που παρέδιδε ο αρχιτέκτονας, με αποτέλεσμα το διάγραμμα να μετασχηματίζεται σε ιδεό-

γράμμα μιας εξιδανικευμένης συγκυρίας κατοίκησης προς μίμηση.

Πιο ειδικά, αντιπαραβάλλοντας το παρελθόν με το παρόν θα έλεγε κανείς πως τα αρχέτυπα κατοίκησης της νεωτερικότητας και μεν επιβίωσαν μέσα από τα φίλτρα των κοινωνικό-οικονομικών ζυμώσεων και των κλιματικών αλλαγών του εικοστού αιώνα, αλλά όχι ανεπηρέαστα από αυτά. Σήμερα λοιπόν, η ιδεατή εικόνα κατοίκησης στο οικοδομικό πρίσμα, που είτε χωνεύεται στο δεκτικό τοπίο, είτε στέκεται πάνω σε κολώνες ώστε να περνά η φύση κάτω από αυτό, ή ακόμα που σαρωτικά πολλαπλασιάζεται και θέτει τους όρους στο φυσικό ώστε να γίνει κοινότητα, επαναπροσδιορίζεται για να προσδώσει μία ιδανική απάντηση στο πρόβλημα της κατοίκησης, προσαρμοσμένη κάθε φορά στην κατά περίπτωση ακτίνα επιρροής, η οποία σκιαγραφεί ένα μοναδικό σύμπαν ενός κοινωνικά ανήσκου κόσμου σε μια ξεκούρδιστη φύση (εικ. 4).

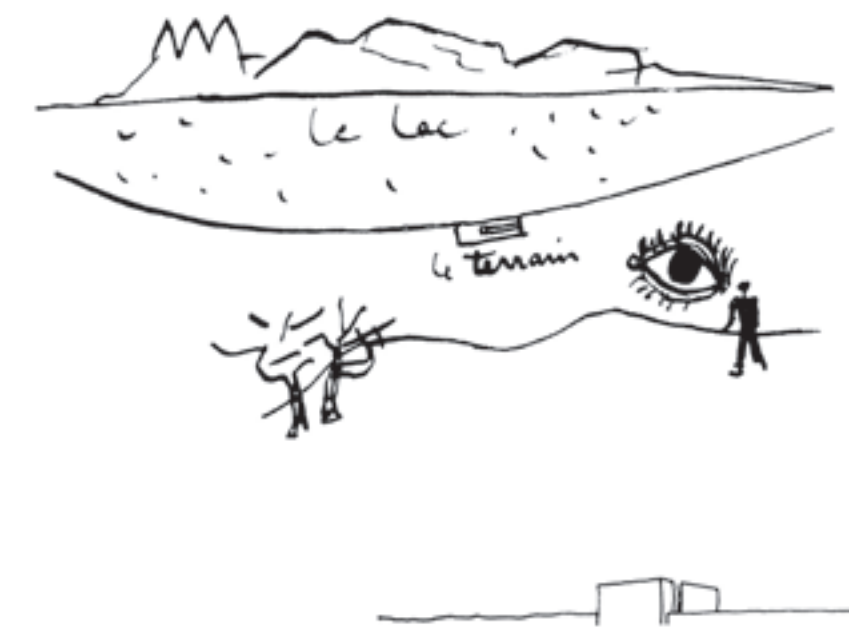
Κοιτάζοντας λοιπόν το νεωτερικό αρχιτεκτονικό έργο, παρατηρούμε ένα σαφώς διατυπωμένο ερωτηματικό στους κανόνες του, μέσα από την ίδια τη χρήση τους, που μεταλλάσσουν προοδευτικά τη σχέση μεταξύ κτηρίου και τόπου. Αναφέροντας το γαλλικό παράδειγμα διεθνούς ακτινοβολίας του έργου του Άρη Κωνσταντινίδη, καταγράφεται μία συστηματική αμφισβήτηση μέσα από το ευρύτερο αρχιτεκτονικό του έργο, ως προς το πώς οργανώνεται το μέσα του πρίσματος σε σχέση με το έξω, όταν ή αν αυτό υπερυψώνεται ή στέκεται κοντά στη γη, ή πως ακόμα διαγράφει τη σιλουέτα του ως προς αυτή. Μια ανάγνωση μέσα από το μικροσκόπιο, του τόπου που κληροδοτεί στο κτήριο της ποιότητες του. Έτσι το κτήριο δεν εναποτίθεται πάντα αλλά ίσως αναδύεται (εικ. 5), χωρίς να είναι απαραίτητα λευκό αλλά ίσως να μιμείται τη γη, και όταν αυτό υπερυψώνεται, να γίνεται υπόστεγο ή έδαφος

δίπλα μέση: Εικ. 1. Υπόστεγο και άνθρωπος με ομπρέλα. Πηγή: Κωνσταντινίδης, Άρης, Η Αρχιτεκτονική της Αρχιτεκτονικής, ημερολογιακά σημειώματα, (ΑΓΡΑ, Αθήνα 1992) 89 δίπλα κάτω: Εικ. 2. Maison Domino, Le Corbusier και Max De Bois (Γαλλία, 1915). Σε συνεργασία με τον Max De Bois, ο Le Corbusier παρέδωσε μια τυποποιημένη φόρμουλα κατασκευής από οπλισμένο σκυρόδεμα με την ονομασία «Dom-ino» (από τα λατινικά Domus και Innovation δηλαδή οικία και μεταρρύθμιση-ανακαίνιση). Το αρχέτυπο «Dom-ino» κατάφερε από τη μια να χιτίζεται από ανεπίδοτους εργάτες κι από την άλλη, να επαναλαμβάνεται μαζικά ώστε να εξυπηρετήσει τις ανάγκες μαζικής κατοίκησης στην Γαλλία εκείνης της εποχής. Πηγή: Frampton, Kenneth, Μοντέρνα Αρχιτεκτονική – Ιστορία και Κριτική, (μετάφραση Θ. Ανδρουλάκης, Μ. Παγκάλου, Θεμέλιο, Αθήνα 1999) 143

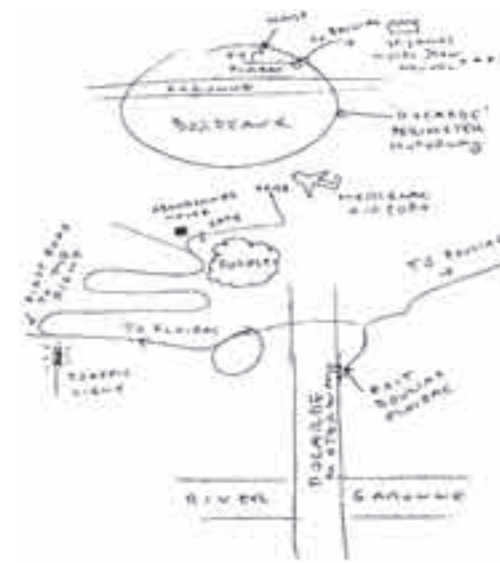
ώστε η κατοίκηση να συμβαίνει κάτω, πάνω ή μέσα σε αυτό.

Σήμερα λοιπόν, οι κάποτε μανάλ επιρροές της νεωτερικής συνθήκης² με την ανασύνταξη των κανόνων κατοίκησης, προσαρμοσμένων στη συγχρονική συγκυρία, γίνονται ξανά αποδεκτές ώστε να προκύψουν καινούρια πρότυπα κατ-οικιστικών παραδειγμάτων, συνθέτοντας μια νέα πρωτοπορία επιλύσεων στον διαρκώς μεταβαλλόμενο αστικό πολιτισμό. Επομένως, ως κάτι νέο, προπαγανδίζεται μέσα από τη δυναμική του marketing και των lifestyle περιοδικών-καταλόγων, ένα ιδιότυπο manual «οδηγίων χρήσης» της ζωής στην κατοικία, που μορφοποιεί τη συλλογική συνείδηση, και υπαγορεύει ανάμεσα στα άλλα, τη συνάρθρωση πολλαπλών εμπειριών σε ένα συμπαγή αρχιτεκτονικό δίδασμα, που θα εκπληρώνει την εμμονή του ανθρώπου, να διεισδύει αμφίδρομα στον φυσικό και τεχνητό χώρο. Οπότε, η ορατή φυσιογνωμία των κτηρίων δει-

πάνω δεξιά: Εικ. 3. Le Corbusier, σκαρίφημα τοπίου κατά την ανίχνευση του ιδεατού οικοπέδου όπου θα εναποθέσει την προμελετημένη μικρή κατοικία. Πηγή: Le Corbusier, Ένα Μικρό Σπίτι, (μετάφραση Δ. Αντωνιάκη, Libro, Αθήνα 1998) 7 πάνω αριστερά: Εικ. 4. Rem Koolhaas, σχεδιάγραμμα προσέγγισης της κατοικίας από το αεροδρόμιο του Μπορντό. Πηγή: Lemoine, Louise, koolhaas houselife, (Béka Films, Italy 2008) μέση: Εικ. 5. Neudorf house, John Pawson-Claudio Silvestrin, (Ισπανία 1989). Σκαρίφημα κατοικίας. Πηγή: Welsh, John, Modern House, (Phaidon, London 1995), 34-35

χνει να καθορίζεται από τη διεξοδική σύνθεση γεινιάσεων και αναγκαιοτήτων, ώστε το κτήριο παύει να αποτελεί μια αρχέτυπη κιβωτό κατοίκησης, αλλά ένα τοπίο ενεργειών στον αφηρημένο φυσικό ή αστικό χώρο, που προκρίνει ως ιδεατή φόρμουλα κατοίκησης την ανασύνταξη του τοπίου-κατοικίας σε κατοικία-τοπίο. Αναφέροντας τρία παραδείγματα κατοικιών, θα παρατηρήσουμε τη μετάλλαξη της φυσιολογίας των κτηρίων, σε κατοικίες-τοπία, ξεκινώντας από το πιο πρόσφατο παράδειγμα του Hind House (εικ. 6). Το γραφείο John Pardey Architects χωρίς να χρησιμοποιεί πρωτοποριακά ιδιώματα στον σχεδιασμό του, καταφέρνει μέσα από μία απευθείας αναφορά στο ιδεατό πρίσμα πάνω σε κολώνες, να επιλύσει το πρόβλημα των εποχικών πλημμύρων του ποταμού Loddon με ένα και μόνο βασικό αρχιτεκτονικό ενέργημα. Έτσι, παράγει έναν προφανή αλλά και

πρωτότυπο τρόπο διαμόρφωσης πάνω στο όριο του τοπιακού συμβάντος, εξασφαλίζοντας τη χρήση της πολύτιμης γης του προαστιακού Λονδίνου, που παρέχει την «ασφάλεια» μιας ζωής ανάμεσα στις «δράσεις» της μητρόπολης και της εξοχής, ώστε με την ελάχιστη δυνατή σχεδιαστική δαπάνη να θέσει τον διαμένοντα στον κέντρο μιας βιωτικής σύμβασης.

Στη συνέχεια, πηγαίνοντας μια δεκαετία πίσω συναντάμε το Maison à Bordeaux (εικ. 7) του Rem Koolhaas-OMA, χτισμένο ως μια απόκοσμη πλάκα που ίππασται στην κορυφή ενός ιδιόκτητου λόφου, και στενίζει το καμπαριό της πόλης του Μπορντό. Σε αυτή τη περίπτωση, ο αρχιτέκτονας έχοντας να επιλύσει τις ανάγκες της οικογένειας και του ανάπηρου πατέρα, κατακτά το τοπίο δημιουργώ-

ντας ένα εσωτερικό σύμπαν³ τριών επιπέδων. Σκάβοντας το πρώτο επίπεδο χρήσεων στη γη γύρω από μια υπόσκαφη αυλή, φέρνει το δεύτερο επίπεδο στην ίδια στάθμη με το ύψιστο ως κύριο χώρο καθιστικού. Στοχεύοντας στο να παράγει έναν υπόστεγο διάφανο χώρο, όπου το βλέμμα εφορμά ανεμπόδιστα σε πλήρη κύκλο, στηρίζεται σε αδιόρατα στατικά στοιχεία το πλακόμορφο τρίτο επίπεδο των δωματίων, έχοντας την ελάχιστη δυνατή επιρροή στην τοπιογραφία. Με τους παραπάνω χειρισμούς λοιπόν, επιτυγχάνεται η αντιστροφή των κτηριακών συμβάσεων, σε τοπιακές διεισδύσεις του σώματος, του βλέμματος και του κτηριακού προγράμματος, ώστε να εμπλουτίζεται συνεχώς η βιωτική εμπειρία με τοπιογραφικές επιρροές. Τέλος το παράδειγμα του Mountain Dwelling (εικ. 8) των BIG στην Κοπενχάγη, είναι ίσως ο πανηγυρισμός της ιδέας κατοικίας-τοπίου, διότι σε αυτή την περίπτωση η

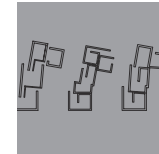
Από πάνω προς τα κάτω:
 Εικ. 6. *Hind house*, John Pardey Architects, (Μ. Βρετανία, 2008). Το 2009 βραβεύεται από το RIBA για την σχεδιαστική ανταπόκριση του κτηριακού προγράμματος στις εποχικές πλημμύρες.
 Πηγή: <http://www.johnpardeyarchitects.com/index.php?page=435> (accessed Σεπτέμβριος 15, 2009)
 Εικ. 7. *Maison à Bordeaux*, Rem Koolhaas-OMA (Γαλλία, 1998). Πηγή: Lemoine, Louise, *koolhaas houselife*, (Béka Films, Italy 2008)
 Εικ. 8. *Mountain Dwelling*, BIG (Δανία 2008). Πηγή: <http://www.big.dk/projects/mtn/mtn.html> (accessed Σεπτέμβριος 15, 2009)

ανάγκη μιας ανήσυχης τοπογραφίας, που θα αντιπαρέλθει το ίδιο έδαφος της πόλης αλλά και στη βιωτική ρουτίνα της, οδήγησε στην τολμηρή απόφαση να κατασκευαστεί ένα κτήριο-πρανές σε μια *συμβιωτική σχέση*⁴ κατοικιών και χώρων στάθμευσης αυτοκινήτων. Αποτέλεσμα του εγχειρήματος ήταν να δημιουργηθεί ένα πλήθος μονοκατοικιών με προαστιακά χαρακτηριστικά (θέα, ηλιασμό, κήπο), που εδράζουν σε ένα σκληρά αστικό υπέδαφος-parking, και συναρθρώνουν τα δύο μαζί, της αμετακίνητης ανάγκης του αστικού πολιτισμού.

Σημειώσεις

1. Dunster, David. «The Diagram: Design Essence», *Architectural Review* 1307, 2006, σσ. 28-31.
2. Welsh, John. *Modern House*, Phaidon, London 1995, σ. 100.

3. Riley, Terence. *The Un-Private House*, MoMA, New York 1999, σ. 92.
4. <http://www.big.dk/projects/mtn/mtn.html> (accessed Σεπτέμβριος 15, 2009).

Η τριμερής κατανομή

της **Αμαλίας Κωτσάκη**, Δρ αρχιτέκτονας, επίκ. καθηγήτριας Αρχιτεκτονικής Σχολής Χανίων

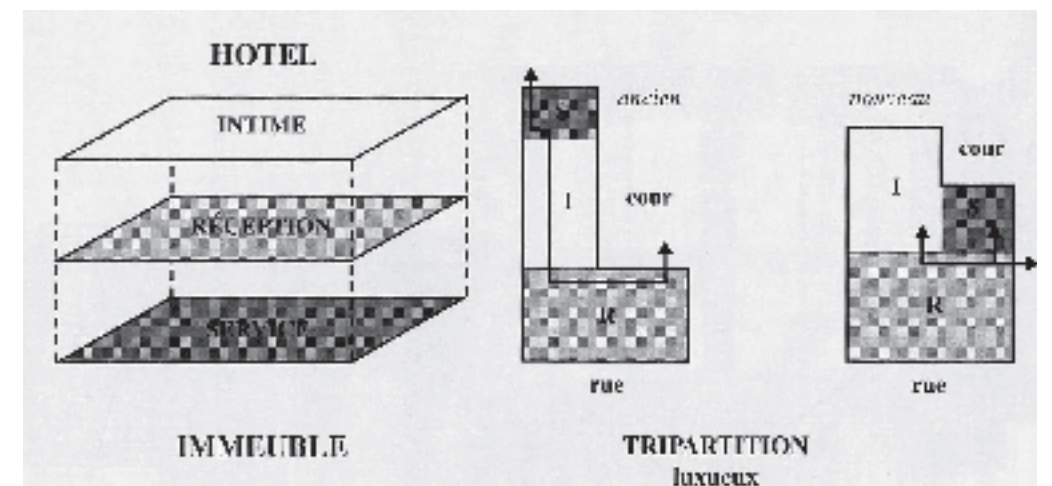
Στην ιστορική διαδρομή της αρχιτεκτονικής της κατοικίας ένα από τα πλέον κρίσιμα ζητήματα στην προσπάθεια συσχετισμού της με τις κοινωνικές μεταλλάξεις είναι η κατανομή των λειτουργιών στη διάταξή της. Κομβικό σημείο στη διαδρομή αυτή αποτελεί το ζήτημα της περιφημής τριμερούς κατανομής τους, η οποία σηματοδοτεί την άνοδο και ισχυροποίηση της αστικής τάξης θεωρούμενη ως αρχιτεκτονική έκφραση των κωδικών της. Στις μέρες μας, οι κώδικες αυτοί βρίσκονται υπό πλήρη διαπραγμάτευση, γεγονός το οποίο δεν μπορεί να αφήσει ανεπηρέαστη τη δομή της κατοικίας. Στόχος του προδρομικού αυτού άρθρου είναι να διερευνήσει την εξέλιξη της «τριμερούς κατανομής» στις διατάξεις των κατοικιών της Ελλάδας του 20ού αιώνα και να επιχειρήσει την ερμηνεία της σε συσχέτισμό με την εξέλιξη των εκάστοτε κοινωνικών κωδικών μέσα από το δίπολο ιδιωτικότητα-συλλογικότητα. Στην αναζήτηση των τομών που σηματοδοτούν την άνοδο και εγκαθίδρυση μιας τάξης νεοαστών² προερχόμενων από τον χώρο του κεφαλαίου στην Ελλάδα του 20ού αιώνα θα μπορούσαμε να σταθούμε: 1918-20, ως αποτέλεσμα κυρίως εισαγωγής κεφαλαίων από τα νέα εδάφη³ που προσαρτήθηκαν στην Ελλάδα μετά τους νικηφόρους βαλκανικούς πολέμους 1912-13 και ασφαλώς τη διασπορά.⁴ 1950-60, (με απόγειο το 1960) ως αποτέλεσμα των εκσυγχρονιστικών προσπαθειών⁵ μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο από όπου αναδύθηκαν νέοι κεφαλαιοκράτες⁶ 1985, ως αποτέλεσμα της κίνησης κεφαλαίων κατά τη διάρκεια της επταετίας (1967-73) και της σοσιαλίζουσας πρώτης κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ (1981) σηματοδοτώντας ουσιαστικά την άνοδο των μικρομε-

σαίων στρωμάτων και τη μετατροπή τους σε νεοαστικά. Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον ακολουθώντας την παραπάνω διάκριση περιόδων να αναζητηθεί ο αντικατοπτρισμός αυτής της κοινωνικής κινητικότητας στην εξέλιξη της δομής των κατοικιών των εκάστοτε νεοαστών και πιο συγκεκριμένα στον χειρισμό της τριμερούς κατανομής στη διάταξή τους θεωρώντας ότι σε μεγάλο βαθμό αντικατοπτρίζει⁷ και τον βαθμό ταύτισής τους με τα παραδοσιακά αστικά πρότυπα. Η αναζήτηση θα περιλάβει διατάξεις χώρων σε μονοκατοικίες και διαμερίσματα καθότι και οι δύο τύποι υπήρξαν προσφιλείς στους Έλληνες νεοαστούς. Προς το παρόν η έρευνα περιλαμβάνει κατόψεις κατοικιών του 20ού αι. στην Αθήνα και τα προάστια της δημοσιευμένες σε ελληνικές εκδόσεις, δημοσιεύματα σχέδια προερχόμενα από το Αρχείο του Πολεοδομικού Γραφείου Αθηνών και αποτυπώσεις της γράφουσας. Ασφαλώς οι σκέψεις που θα ακολουθήσουν δεν είναι τίποτα παραπάνω από τις πρώτες προσεγγίσεις μιας ευρύτατης έρευνας σε εξέλιξη στο δύσβατο αλλά και ακανθώδες ζήτημα της νεοελληνικής κατοικίας. Ευελπιστούν απλώς να εμπλουτίσουν τον κατάλογο των ερωτημάτων με εκείνο της «τριμερούς κατανομής» φωτίζοντας μια ακόμη αθέατη πλευρά του τόσο σύνθετου ζητήματος.

A. από τις αρχές του 20ού αι.

έως την άνοδο των νεοαστών του 1918-20 Την εποχή αυτή οι κατόψεις των αστικών κατοικιών ακολουθούν ακόμη τη γνωστή διάταξη περί ενός κεντρικού χωλ – σημείου συνάντησης όλων των κινήσεων μέσα στην κα-

κάτω: *Monique Eleb*, Διάγραμμα εσωτερικής οργάνωσης αστικών μεγάρων κατοικιών στο Παρίσι. Η κατανομή των χώρων πριν και μετά τις πολεοδομικές επεμβάσεις του *Baron Haussmann* στη γαλλική πρωτεύουσα. Το πέρασμα από τη συλλογικότητα στην ιδιωτικότητα. Πηγή: *Eleb, Monique-Debarre, Anne*, *L'invention de l'habitation moderne, Paris 1880-1914. Architecture de la vie privée*, ed. *Hazan*, Βρυξέλλες 1995, σελ. 48

τοικία χωρίς να εξασφαλίζεται η αυτονόμηση κάθε λειτουργικής ενότητας μέσα σε αυτή. Η τριμερής κατανομή των χώρων (υποδοχή, ύπνος, βοηθητικά) θα κάνει την εμφάνισή της στις διατάξεις κατοικιών περί το 1905, εκμεταλλευόμενη τον ρόλο του νεωτερικού για την εποχή vestibule, το οποίο αποτελεί το βασικό συνθετικό στοιχείο στη δομή της κατοικίας. Ο κεντρικός αυτός χώρος, στη συνέχεια του κωλ εισόδου και σε επαφή με το κλιμακοστάσιο, ανεξάρτητος αλλά και με τη δυνατότητα να ενοποιηθεί με τους χώρους υποδοχής ουσιαστικά κατανέμει τις κινήσεις με τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η λειτουργική αυτονομία των τριών μερών. Η χρήση της τριμερούς κατανομής ως στοιχείου της δομής των κατοικιών προς το παρόν είναι εξαιρετικά περιορισμένη. Αφορά αποκλειστικά και μόνο αστικές μονοκατοικίες-ιδιοκτησίες ιδιαίτερως ευπόρων αστών με στενές σχέσεις με τη Δύση, κυρίως προερχόμενων από τη διασπορά, τις οποίες συνήθως σχεδίαζαν αρχιτέκτονες με ευρωπαϊκές σπουδές.⁸ Οι περιπτώσεις αυτές δεν αποτελούν τίποτα παραπάνω από μεταφορά ευρωπαϊκών αρχιτεκτονικών προτύπων κατοίκησης, κυρίως γαλλικών, στο πλαίσιο μιας γενικευμένης μίμησης των γαλλικών προτύπων σε κάθε έκφραση, κοινωνική ή πολιτισμική που χαρακτηρίζει την εποχή. Παρ' όλη όμως την προσπάθεια ευθυγράμμισης με τα ευρωπαϊκά πρότυπα η τριμερής κατανομή εμφανίζει παρεκκλίσεις. Η ιδιωτικότητα των χώρων της οικογένειας εμφανίζεται σχετικά μειωμένη και η κοινωνική με την οικογενειακή ζωή συχνά αναμειγνύονται. Όσο για τα διαμερίσματα, όταν οι νεοαστοί της εποχής τα επιλέγουν –πράγμα σπάνιο– σε αστικές πολυκατοικίες αυτά δεν ακολουθούν τον τριμερή διαχωρισμό των λειτουργιών τους αλλά ακολουθούν την τυπική κάτοψη που επικρατούσε. Με την αθηναϊκή αστική τάξη στα σπάργα να είναι προφανές ότι κανείς δεν θα περίμενε να εντοπίσει έναν συνεπή αστικό τρόπο ζωής ανάλογο των ευρωπαϊκών, τούτέστιν υψηλό βαθμό ιδιωτικότητας, εκφρασμένος ανάμεσα σε άλλα και στην αυτονομία των επιμέρους χώρων στις αστικές κατοικίες.

Β. Η άνοδος των νεοαστών του 1918-20

Την εποχή αυτή τα πράγματα αλλάζουν. Η κυβέρνηση του Ελ. Βενιζέλου το 1910 θα σηματοδοτήσει την άνοδο και ισχυροποίηση της αστικής τάξης προερχόμενης από τον χώρο των επιστημών και του κεφαλαίου, ενώ από τη προσάρτηση των νέων εδαφών (1912-13) νέα κεφάλαια θα εισρεύσουν στην Ελλάδα. Με την παρέλευση μια πενταετίας εκτιμάμε ότι η νεοπαγής αστική τάξη θα αναζητήσει την έκφραση των κοινωνικών της κωδίκων στις κατοικίες της. Η τριμερής κατανομή σχεδόν γενικεύεται στις μονοκατοικίες, οι οποίες όμως γίνονται λιγότερες. Οι νεοαστοί του 1918-20 θα στραφούν σε αστικά μεγάλα μεγέθους διαμερίσματα ειδικά μετά το 1923 όπου η τριμερής κατανομή των λειτουργιών θα συναντάται στην πλειονότητά τους αποδεικνύοντας ότι η νεόκοπη αστική αθηναϊκή τάξη ακολουθεί μια σαφή πορεία εξαστισμού.

Γ. Η άνοδος των νεοαστών του 1950-60

Η πορεία αυτή θα ακολουθηθεί και μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο το πέρας του οποίου όμως θα σηματοδοτήσει την άνοδο μιας νέας μερίδας νεοαστών, η οποία δεν θα εμφανίσει διαφοροποιήσεις από την προηγούμενη όσον αφορά τουλάχιστον στις επιλογές της στην κατοικία. Μονοκατοικίες και μεγαλοαστικά διαμερίσματα θα ακολουθήσουν την τριμερή κατανομή των λειτουργιών εξασφαλίζοντας ιδιωτικότητα στους κατοίκους, η οποία όμως θα επεκταθεί και σε διαμερίσματα της μέσης αστικής τάξης δίνοντάς μας τη δυνατότητα να θεωρήσουμε ότι ο εξαστισμός της αθηναϊκής κοινωνίας επεκτείνεται σταθερά διευρυνόμενος.

Δ. Η άνοδος των νεοαστών του 1985

Τα μέσα της δεκαετίας του '80 συχνά έχουν ερμηνευθεί ως η επιτομή της κοινωνικής κινητικότητας στη σύγχρονη Ελλάδα. Η έκφραση στην κατοικία υπήρξε άμεση. Οι επιλογές των νεοαστών από το '85 και αργότερα, παράλληλα με την αναζήτηση οικοπέδων για να οικοδομήσουν τις κατοικίες τους στα ακριβά προάστια θα περιλάβουν

δίπλα κάτω: Μέγαρο Λιβιεράτου. 1906-09. Πατησίων και Ηπείρου, Αθήνα. Αρχιτέκτων Αλ. Νικολούδης. (Πηγή: Α. Κωτσάκη, Αλέξανδρος Νικολούδης 1874-1944, Αθήνα 2007)

Α. Κάτοψη ισόγειου 1. Vestibule, 2. Γραφείο, 3. Fumoir, 4. Μεγάλο και μικρό σαλόνι, 5. Τραπεζαρία, 6. Κουζίνα (μαγειρείο-office)

Β. Κάτοψη ορόφου Οικογενειακό σαλόνι, 2. Υπνοδωμάτιο κυρίας, 3. βουδοίε, 4. Υπνοδωμάτιο κυρίου, 5. Λουτρό 6. Υπνοδωμάτιο παιδιού, 7. Χώροι βοηθητικού προσωπικού

πάνω αριστερά: Πολυκατοικία Μ. Κωνσταντίνη, 1910. Πανδρόσου και Καπνικαρέας, Αθήνα Αρχιτέκτων Αλ. Νικολούδης. Πηγή: Α. Κωτσάκη, ό.π.

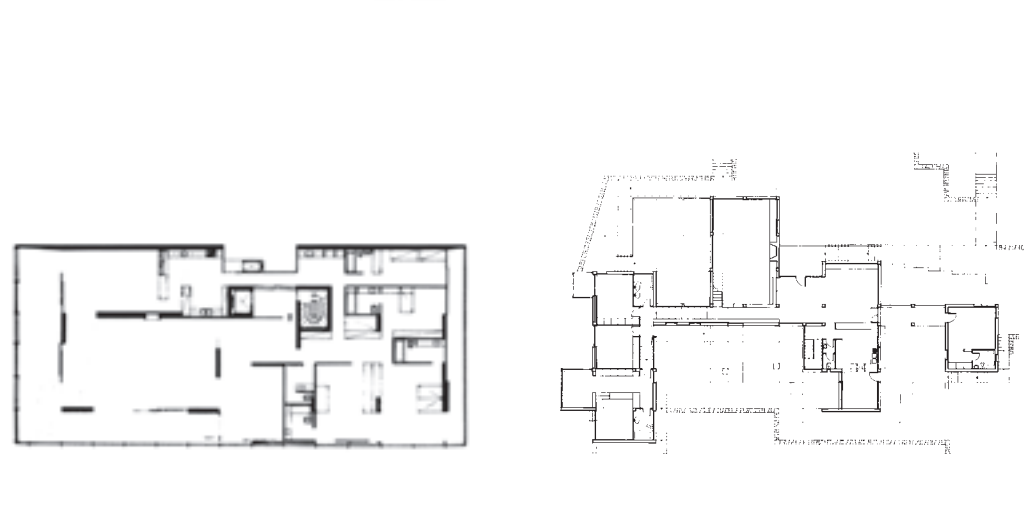
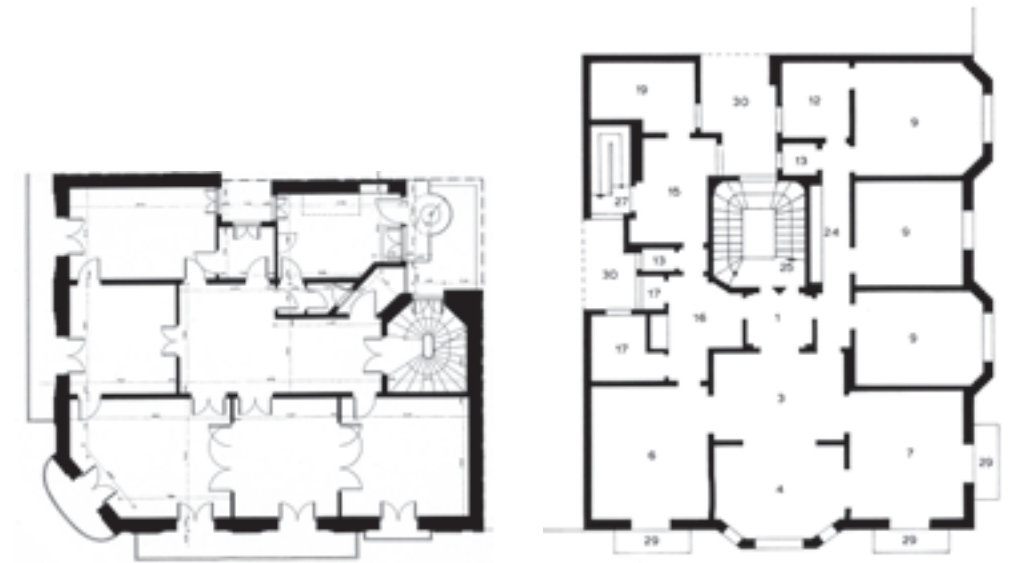
πάνω δεξιά: Πολυκατοικία οδού Πλουτάρχου και Αλωπεκής, Κολωνάκι. 1928. Αρχιτέκτων Δημ. Φωτιάδης. Πηγή: Εμμ. Μαρμαράς, Η αστική πολυκατοικία της μεσοπολεμικής Αθήνας, ΕΤΒΑ, Αθήνα, 1991, σελ. 257

μέση αριστερά: Πολυκατοικία οδού Ναυαρίνου, 1935. Αρχιτέκτων Βασ. Δούρας

μέση δεξιά: Πολυκατοικία οδού Ρηγίλλης 26, Αθήνα 1948. Αρχείο Α. Κωτσάκη

κάτω αριστερά: Πολυκατοικία οδού Ηρώδου Αττικού 1960. Αρχιτέκτων Τ. Ζενέτος. Πηγή: Μεταπολεμική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα 1945-83, εκδ. Αρχιτεκτονικών Θεμάτων, Αθήνα 1984, σελ. 54

κάτω δεξιά: Κατοικία στο Ρημπάρι Κερατέας, 1992-93. Αρχιτέκτονες Δ. Ησαΐας, Τ. Παπαϊωάννου.

και μεγάλα διαμερίσματα στις ακριβές περιοχές του κέντρου. Η επιλογή της θέσεως των κατοικιών και κυρίως το εμβαδόν τους το οποίο πλέον ξεπερνά κάθε προηγούμενο θα αποτελέσουν τεκμήρια κοινωνικής καταξίωσης και οικονομικής ευρωστίας. Είναι πολλές οι νέες λειτουργίες που περιλαμβάνονται σε αυτές τις κατοικίες όπου είναι εμφανής η μεταφορά δημόσιων χρήσεων στην ιδιωτική σφαίρα (home cinema, μπιλιάρδα, ταβέρνες, γυμναστήρια, σάουνα κλπ.). Στο σημείο όμως αυτό θα εμφανισθεί κάτι παράδοξο. Παρότι πρόκειται για κατοικίες εξαιρετικά μεγάλου μεγέθους με σύνθετες λειτουργίες συχνά πέραν των συνηθισμένων, η τριμερής κατανομή πολύ συχνά δεν ακολουθείται με αποτέλεσμα ο σχεδιασμός των κατοικιών να μην εξασφαλίζει ιδιωτικότητα ανάμεσα στους χρήστες. Οι χώροι υποδοχής συχνά αποτελούν πέρασμα προς τους ιδιωτικούς χώρους, τα βεστιάρια –όταν προβλέπονται– και τα WC ξένων δεν

διαθέτουν προθάλαμο που θα τα αποκρύψει από τους χώρους υποδοχής με αποτέλεσμα να βρίσκονται στη κοινή θέα και ακρόαση ακόμη και από τις τραπεζαρίες, κ.ο.κ. Τίθενται λοιπόν τα ερωτήματα: ποιους κοινωνικούς κώδικες αντικατοπτρίζουν οι πιο πάνω επιλογές; Πρόκειται περί επιλογών των αρχιτεκτόνων που τα σχεδίασαν; ή προέκυψαν από επιβολή των πελατών; Μήπως άλλαξε ο τρόπος ζωής και δεν υφίσταται πλέον η έννοια του υποδέχομαι καθότι η κοινωνική ζωή μεταφέρθηκε σε κοινόχρηστους χώρους μακριά από τις κατοικίες; Πρόκειται περί μεταφοράς προτύπων; Και αν ναι, από πού αυτά προέρχονται και βέβαια ποια η διαδικασία αφομοίωσής τους; Τι προκάλεσε τη στροφή από την αναζήτηση της ιδιωτικότητας στις κατοικίες σε μια γενικευμένη συλλογι-

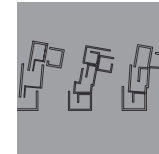
κότητα στις επιμέρους λειτουργικές της ενότητες; Ο κατάλογος των ερωτημάτων μπορεί συνεχώς να συμπληρώνεται καθώς το πρίσμα θέσεως αλλάζει.

Ε. Στην αυγή του 21ου αι.

Παρά τη διέλευση χρόνων πέραν της εικοσαετίας δεν έχουν εντοπιστεί διαφοροποιήσεις. Η τριμερής κατανομή στις κατοικίες κάθε μεγέθους πλέον αποτελεί σπάνιο φαινόμενο πλην εξαιρέσεων που αφορούν χρήστες με παλαιότερα πρότυπα. Η κλίμακα του μεγέθους μιας κατοικίας παρατηρείται να μην επηρεάζει τον σχεδιασμό και αυτή να αντιμετωπίζεται με ένα πνεύμα εξοικονόμησης χώρου σαν να επρόκειτο για διαμέρισμα ελαχίστων τετραγωνικών όπου η ιδιωτικότητα εξ' ορισμού είναι μειωμένη. Εξάλλου, οι μεταβάσεις απαιτούν εύλογα χρονικά διαστήματα προκειμένου να χαρακτηρίζονται ομαλές και συνεπείς στα νέα δεδομένα. Σε κάθε περίπτωση ο προβληματισμός παραμένει και το κεντρικό ερώτημα εξακολουθεί να πλανάται. Πώς θα μπορούσε να ερμηνευθεί η πιο πάνω στροφή; Η διεπιστημονική προσέγγιση του θέματος στη διαγώνιο κοινωνιολογίας και αρχιτεκτονικής πιθανόν να ανοίξει νέες ασφαλέστερες οδούς στον σχεδιασμό της κατοικίας, του γοητευτικότερου ίσως πεδίου της αρχιτεκτονικής πράξης.

Σημειώσεις

1. Το άρθρο αυτό αποτελεί προδημοσίευση μιας έρευνας σε εξέλιξη που εκπονείται από τη γράφουσα και αφορά στη μελέτη μεταφοράς προτύπων στην αρχιτεκτονική της κατοικίας στη σύγχρονη και νεώτερη Ελλάδα.
2. Παρατηρούμε ότι τα γεγονότα (πόλεμοι, πολιτικές ανακατατάξεις) είναι εκείνα που δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την άνοδο «νέας τάξης», η οποία όμως για να εγκαθιδρυθεί χρειάζεται τη μεσολάβηση ενός εύλογου χρονικού διαστήματος.
3. Από κοινωνική άποψη με την ενσωμάτωση της Θεσσαλονίκης αλλά και της Μακεδονίας γενικότερα το Ελληνικό κράτος, από μονοεθνικό και αγροτικό, γίνεται ξαφνικά πολυεθνικό αλλά και λόγω της ενσωμάτωσης των νέων εδαφών αλλάζει κοινωνική δομή αποκτώντας περισσότερους αστούς και εργάτες.
4. Κωνσταντινούπολη, Αίγυπτος, Ρουμανία κλπ.
5. Ενδεικτικά αναφέρουμε την ώθηση που προέκυψε από το περίφημο σχέδιο Μάρσαλ.
6. Π.χ.: Στρατής, Ανδρεάδης, Πρόδρομος Αθανασιάδης Μποδοσάκης (1891-1979) κ.ά.
7. Eleb, Monique-Debarre, Anne, L'invention de l'habitation moderne, Paris 1880-1914. Architecture de la vie privée, ed. Hazan, Βρυξέλλες 1995, σσ. 39-48.
8. Άλλωστε μόλις το 1917 ιδρύεται η Αρχιτεκτονική Σχολή και το 1922 έχουμε τους πρώτους αποφοίτους. Βλ. σχετικά Ελ.Φεσσά-Εμμανουήλ, Εμμ. Μαρμαράς, Δώδεκα αρχιτέκτονες του Μεσοπολέμου, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Αθήνα, 2005.
9. Οι επιρροές αυτές στα ζητήματα κατοίκησης βρίσκονταν σε απόλυτη αντιστοιχία με αυτές που οι επιλογές των βενιζελικών κυβερνήσεων (1910) προωθούσαν και στον δημόσιο χώρο.

Ιδέα Ένοχημη > ιδέα εν σχήματι

του **Αριστοτέλη Δημητρακόπουλου**, αρχιτέκτονα, MArch Yale Un

Ο όρος «ιδέα» προέρχεται από το «ιδεῖν», απαρέμφατο του αορίστου β' «εἶδον», του ρήματος ὄρω. Αφορά λοιπόν μια «παράσταση», μια εικόνα που συλλαμβάνει –βλέπει– ο νους, την οποία καλείται να καταγράψει, να την απεικονίσει, ώστε πλέον να την «έχει», να τη σηματοδοτήσει, να τη μεταδώσει.

Ο όρος «σχήμα» προέρχεται από το «σχεῖν», απαρέμφατο του αορίστου β' «έσχον» του ρήματος «έχω». Προσδιορίζει τον συνδυασμό των χαραξενών που περιγράφουν γραφικά μια ιδέα.

Ο όρος «γραφή», εκ του γράφω, είχε αρχικά το νόημα του ξέω, χαράσσω, του γράφω και συσχετίζεται με αντίστοιχες ηχητικές λέξεις ινδοευρωπαϊκών γλωσσών – όπως το γερμανικό graben = σκάπτω'.

Πρόκειται για έννοιες άρρηκτα συνυφασμένες: ο όρος «σχήμα» αποδίδει την πρώτη υλική αποτύπωση της «ιδέας». Αυτή η αντιληπτή, υλική –ή μάλλον ορατή– αναπαράσταση της ιδέας μέσω της γραφής, είναι ιδιαίτερα πολύπλοκο βήμα, μια διαδικασία αποκωδικοποίησης του νοούμενου, του οράματος, και διαμηνύει την απαρχή του αρχιτεκτονικού προβληματισμού. Αναπόφευκτα η έννοια του ιδεογράμματος –του

γραφήματος που γεωμετρικοποιεί ή «σχηματίζει» μια ιδέα– ανασύρει ζητήματα μεθοδολογίας και σκέψης –αν όχι ζητήματα– γλωσσολογικής, λεξικολογικής, γραμματειακής ή και «σημειολογικής» φύσης.

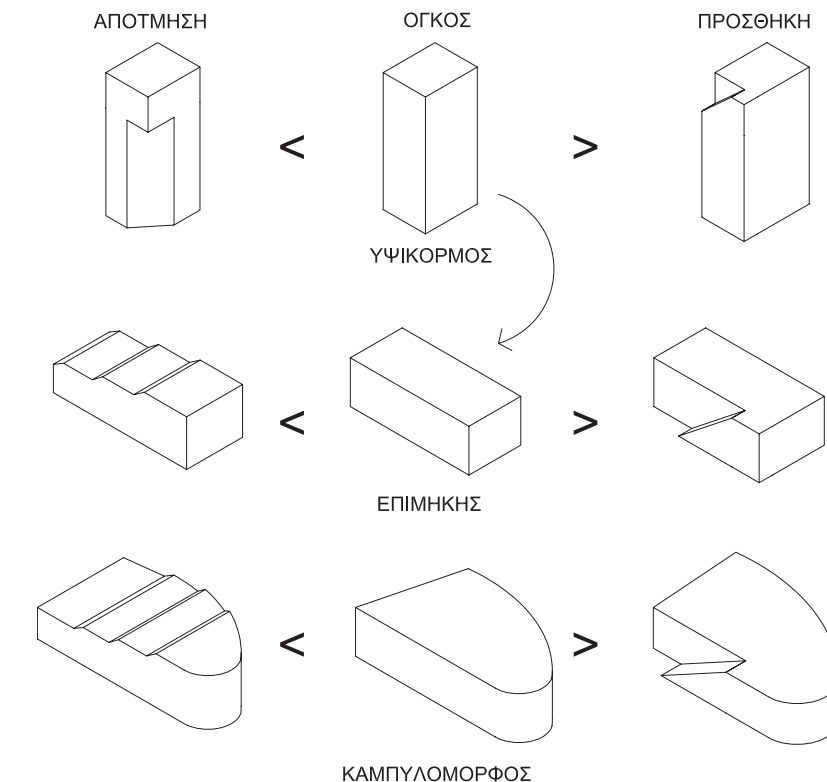
Το «γλωσσολογικό άτοπο», το ζήτημα της απρόσκοπτης μεταφοράς του νοούμενου –της σκέψης ή της ιδέας– μέσω της γλώσσας, αποτελεί κεντρικό προβληματισμό της ευρύτερης φιλοσοφικής σκέψης ανά τους αιώνες: η γλώσσα αποτελεί συστηματική ανθρώπινη επινόηση, είναι το μέσο έκφρασης και επικοινωνίας, ο καταλύτης που –φωνητικά ή γραφικά– καθιστά την ιδέα συμβατή με τις ανθρώπινες αισθήσεις. Αναπόφευκτα, η γλώσσα, οι τεχνητές δομές και οι επινοητοί κανόνες της, η καταγωγή των ήχων και των νοημάτων τους, παρεμβαίνει και ενίοτε αλλοιώνει ή διαστρελώνει την αρχική σκέψη, παγιώνοντας το ανυπέρβλητο πολύπλοκο ζήτημα προσδιορισμού του «αυθεντικού νοήματος».

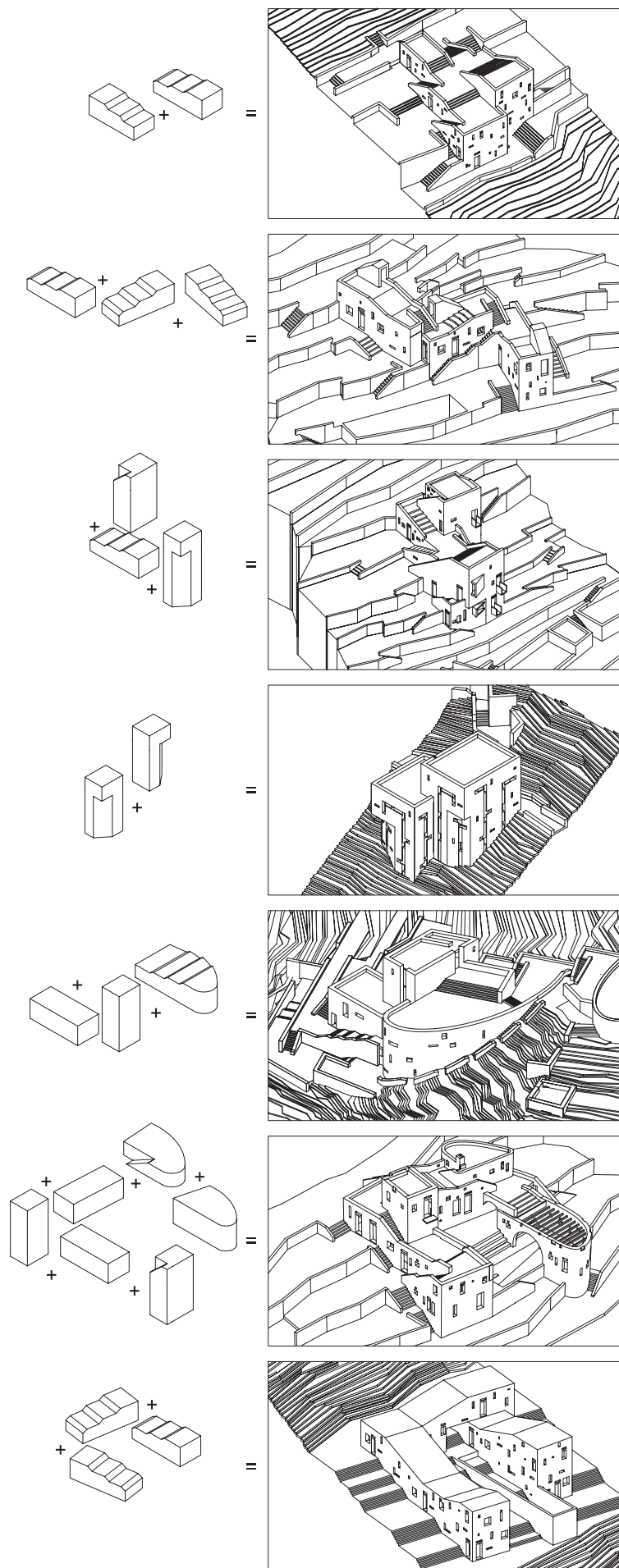
Αποφεύγοντας πλατεϊασμούς ή άστοχες γενικεύσεις, μπορεί συνοπτικά να σημειωθεί ότι η ίδια η εξέλιξη της γραφής εν γένει, υπόκειται σε περαιτέρω επινοήσεις ως προς τον συμβολισμό, τη δομή και την οργάνωση των συμβόλων καθώς και για τη νοηματική κατάτμηση της γλώσσας σε σχέση με τις σχηματικές απεικονίσεις αυτής, τα ιδεο-γράμματα. Οι επινοήσεις αυτές παρεμβαίνουν επιπροσθέτως στη διαδικασία αποκωδικοποίησης της ιδέας κατά τη διαδικασία της ανάγνωσης ή της αποκρυπτογράφησης.

Η αρχιτεκτονική, αντιστοίχως, βασίζεται στη γραφική έκφραση, τα σχήματα, τα οποία γεφυρώνουν την έννοια της ιδέας και την έννοια του κτίσματος, ως άλλη γεω-γραφία. Οι επιπλοκές της διαδικασίας υλοποίησης μιας ιδέας, της μορφοποίησης, είναι αντιστοίχως ισχυρές, και «δυσχεραίνουν», περιπλέκονται, υπό τις επιταγές της κατασκευαστικής τέχνης, καθώς και της επιβολής των φυσικών νόμων ή άλλων περιορισμών, επιταγών και απαιτήσεων.

Πέρα από τις επιπλοκές οιασδήποτε μεθόδευσης ως προς την απόδοση της «ιδέας», η ίδια η έννοια της ιδέας προσκρούει σε κάθε είδους επιστημολογικούς προσδιορισμούς, δομές και κανόνες, διαμηνύει τη θραύση του συνήθους, του τετριμμένου, του προφανούς, εκπλήσσει, συνταράσσει, δεν εντάσσεται, ειδήλλως θα ήταν ήδη τμήμα κάποιου υπαρκτού συστήματος. Αποτελεί θρίαμβο της νόησης, της αντίληψης, υπερβαίνει τα εσκαμμένα (=γεγραμμένα)!

Αυτός ο συσχετισμός της φευγαλέας σύλληψης –νοητικού

σκιρτήματος— με το ζήτημα του μεθοδευμένου προσδιορισμού της διαμορφώνει την ενδόμυχα οξυμωρη σχέση του δημιουργού με την «προσπάθεια» της σημείωσης —ή της πρώτης σχηματικής αποτύπωσης— μιας ιδέας, του αρχέτυπου. Η ιδέα, ύλη και διαφέρουσα, διαφεύγει και συνταράσσει. Η οπτικοποίησή της, η γραφή της, αντίθετα, ως «τεχνική», τείνει να μεθοδεύσει και να ορίσει, να κανονίσει (να μετρήσει), να κάμνει. Ο δικασμός, το σχίσμα, ανακύπτει καθώς η πρόθεση της αποτύπωσης (ιδέα) εξαναγκαστικά διαχωρίζεται από το κύριο «θέμα» το οποίο σχηματοποιείται στο πρωτογενές απεικόνισμα και διαστρωματώνεται στα επιμέρους αρχιτεκτονικά ζητήματα (πρόγραμμα; κίνηση; περίγραμμα χώρου; τεκτονικό στοιχείο; φως...). Έτσι ορίζεται και η αέναη «κρίση» της αρχιτεκτονικής ως το (ανέφικτο;) όραμα της ορθής υλοποίησης μιας ιδέας.

Πολυάριθμες θεωρητικές προσεγγίσεις αποπειρώνται να αποκρυπτογραφήσουν τη σχέση μεταξύ σχήματος και ιδέας, μορφής και πρόθεσης, συντάσσοντας συναφείς «αρχές οργάνωσης», εξετάζοντας διάφορες κλίμακες². Πολλές έχουν ξεπεραστεί ή αυτοαναρθεί, άλλες θεωρούνται αναπάντεχα ορθολογικές, απόλυτες ή άκαμπτες. Παραμένει όμως ως μια πρόκληση και ως κοινός τόπος αρχιτεκτονικής αναζήτησης, τουλάχιστον σε έργα μέσης ή μικρής κλίμακας, ο προσδιορισμός μιας σειράς «θεωρημάτων» συνδυαστικά με ένα εύρος μεταβλητών, συνάπτοντας εν τέλει μια γκάμα σχεδιαστικών επιλογών, έναν «αυτοτελή» μικρόκοσμο δημιουργίας.

Ανακυκλώνοντας τις Κυκλάδες

Η αρχιτεκτονική παράδοση των Κυκλάδων Νήσων έχει συνταράξει αναρίθμητους σύγχρονους αρχιτέκτονες και περιηγητές. Η έννοια της «ιστορικής εποχής» χάνεται στην έντονη τοπογραφία των νησιών υπό τις ακραίες κλιματολογικές συνθήκες του ανήλεου ήλιου και του ανέμου. Πρωτόγονοι αναλημματικοί τοίχοι συνενώνονται με βοηθητικά κτίσματα, αγροικίες, περιστερώνες, καλύβια, θόλους, αποθήκες, ταρσανάδες, οχυρωματικές κατασκευές, έως τα αστικά συμπλέγματα, τα αρχοντικά, τις κατοικίες, τους πύργους, τους ναύσκους, τα εργαστήρια. Κοινός παρανομαστής της ανεπιτήδευτης αρχιτεκτονικής των Κυκλάδων είναι η απουσία της κατασκευαστικής εμπορευματοποίησης — η οποία σήμερα προκαλεί το έντονο αναπτυξιακό αδιέξοδο και τον αισθητικό εκφραυλισμό του τοπίου μέσω της στείρα στυλιστικής αναπαραγωγής μορφών.

Με αφετηρία την επαναπροσέγγιση του συνολικού ζητήματος της αρχιτεκτονικής μορφής σε σχέση με την παράδοση των Κυκλάδων —ειδικότερα της Νήσου Τήνου— επιχειρείται η συνολικότερη ανασύσταση του πάγιου αρχιτεκτονικού ερωτήματος της δημιουργίας σε περιβάλλοντα ιδιαίτερης μορφολογικής παρουσίας. Συνοπτικά παρουσιάζονται στιγμιότυπα σχεδιαστικής έρευνας —υπό εξέλιξη— του γράφοντος³ με έμφαση σε μια σχεδόν «λεξικολογική» καταγραφή διαγραμμάτων/δεογραμμάτων κατοικίας και τελικό στόχο την παραγωγή αρχιτεκτονικών συνθέσεων.

Στην παρούσα προσέγγιση το ιδεόγραμμα ορίζεται από μία αμφίδρομη —αν όχι κυκλική— πορεία: ως αρχή —το σκαρί-

δίπλα: Διάγραμμα συνδυασμών πρότυπων όγκων: δημιουργούνται ανεξάρτητες συνθέσεις-κατοικίες ανταποκρινόμενες σε διαφορετικά πρότυπα χωρικής οργάνωσης (εσωτερικά και εξωτερικά) και σε διαφορετικά πρότυπα διαβίωσης, προσαρμοσμένες στην έντονη τοπογραφία

φρημα ως αφετηρία πραγμάτωσης μιας ιδέας— και ως τέλος — το ερείπιο ως απείκασμα, ίκνος, ως ιδεόγραμμα, ως μεστή αποκρυστάλλωση. Η αναζήτηση συνεπώς αμφιταλαντεύεται μεταξύ του ιδεογράμματος ως αφετηρίας έργου αλλά και ως προϊόντος ανάληψης.

Ξεκινώντας με την επεξεργασία της ιστορικής βάσης, όπως υπαρκτών αρχιτεκτονικών συμπλεγμάτων, κτηριακών ερειπίων, αρχαιολογικών ευρημάτων, αστικών περιγραφών και περιηγητικών κειμένων, επιχειρείται η αναλυτική ταξινόμηση και η σύσταση μιας βάσης μορφών και συνθετικών «χειρισμών»—δράσεων επί της μορφής, τοπογραφικών παραμορφώσεων, διαγραμμάτων κίνησης και θέασης, φωτισμού και σκίασης, προγραμματικών συσχετισμών καθώς έως και μεταφυσικής επίδρασης, με στόχο την κατάρτιση ενός τεκμηριωμένου «καταλόγου» ο οποίος θέτει σχεδιαστικές κατευθύνσεις.

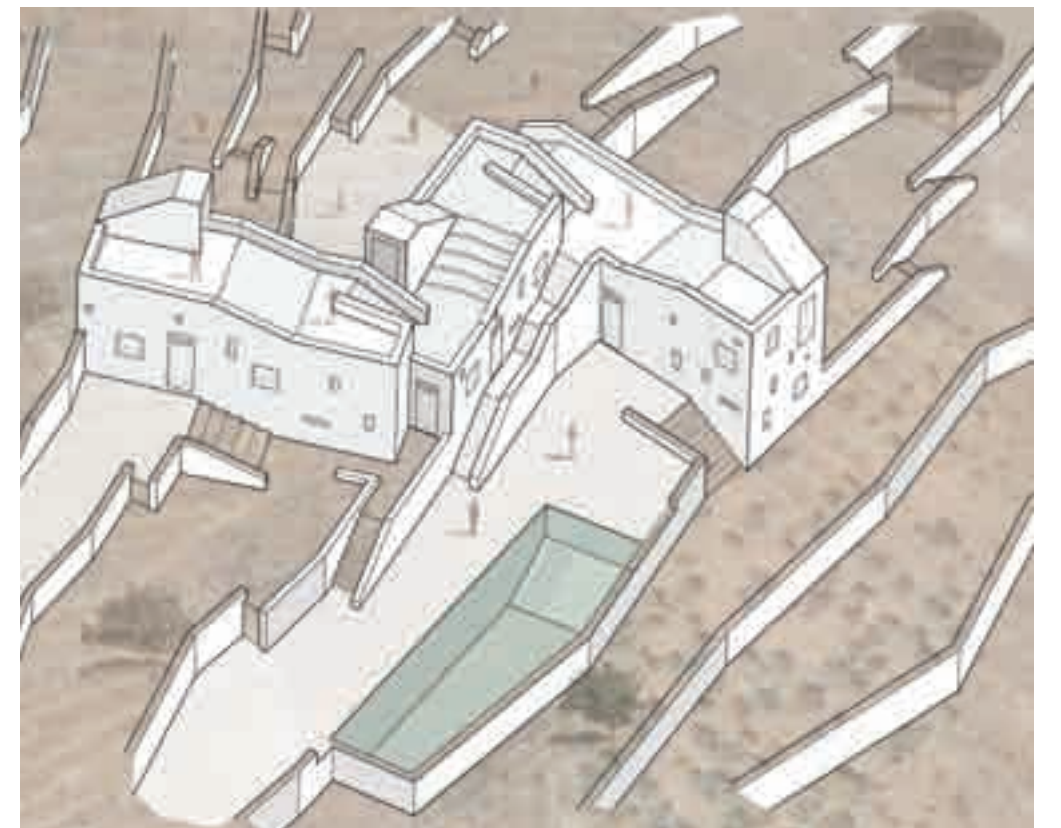
Η συνολική μελέτη επιμερίζεται σε μεμονωμένες αρχιτεκτονικές μελέτες κτηριακών συμπλεγμάτων —«προϊόντων» ενός «συνθετικού καταλόγου»— τα οποία εντάσσονται σε τόπους ενδεικτικής —και αντιπροσωπευτικής— τομογραφίας των Κυκλάδων, όπως βραχώδεις πλαγιές με έντονη αλλά ομοιόμορφη κλίση, πεδινές ζώνες με γενικά ανομοιόμορφες κλίσεις σε συνδυασμό με αναβηθμούς κ.τ.λ. Οι προτάσεις δεν ανταποκρίνονται σε προκαθορισμένα λειτουργικά προγράμματα και ενίοτε επιτρέπουν σε παράλληλες —ή και ετερόκλητες— χρήσεις να ενταχθούν. Πρόκειται για κτίσματα που αναφέρονται σε διαφορετικές κλίμακες ανταποκρινόμενες συνδυαστικά στις έννοιες του (α) μνημειακού, του (β) υποσκαφου, (γ) του αστικού, (δ) της κατοικίσιμης τοπογραφίας,

(ε) της αγροικίας, (στ) της έπαυλης (villa), (ζ) του στοιχειώδους καταφυγίου-οικήματος.

Στόχος της μελέτης είναι η ανάπτυξη μιας σειράς αρχιτεκτονικών πρωτοτύπων (κτισμάτων ή συμπλεγμάτων) τα οποία παραθέτουν εναλλακτικές συνθετικές προσεγγίσεις βάσει συγκεκριμένων αρχετύπων, επιχειρώντας πειραματικά την αναπροσέγγιση του συνολικού ζητήματος της σύγχρονης αρχιτεκτονικής μορφής σε σχέση με την παράδοση των Κυκλάδων. Παράλληλος αλλά έμμεσος σκοπός είναι η επανεξέταση αρχιτεκτονικών κριτηρίων του κτηριοδομικού κανονισμού και των ειδικών διατάξεων σύμφωνα με τις οποίες δρομολογείται η σύγχρονη οικοδόμηση στο περίφημο αρχιπέλαγο.

Σημειώσεις

1. Οι ερμηνείες και οι ετυμολογίες μνείες βασίζονται σε στοιχεία από το *Μέγα Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης* των Henry G. Liddell και Robert Scott, μετάφραση Ξενοφώντος Π. Μόσχου και επιμέλεια Μιχαήλ Κωνσταντινίδου, των εκδόσεων Ι. Σιδέρη, Αθήνα, 1907 (1η έκδοση).
2. Ως χαρακτηριστικά παραδείγματα ηχούν οι επιστημονικοφανέστερες επωνυμίες-τάσεις shape grammar, space syntax, pattern language, formal order, έμμεσα τα οικειότερα ekistics, και εν γένει οι κριτικές προσεγγίσεις που συσχετίζουν κάποια έννοια της «τάξης» με τη γεωμετρία, με γνώμονα την επίτευξη μιας γκάμας ζητούμενων.
3. Περισσότερα στοιχεία για τα επιμέρους έργα παρουσιάζονται διαδικτυακά στη διεύθυνση www.aristothek.org όπου παρουσιάζεται το έργο του αρχιτεκτονικού γραφείου Αριστοθήκη.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ – ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ

11ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Η Αρχιτεκτονική ως επάγγελμα θα αποτελέσει το αντικείμενο των εργασιών του 11ου Πανελληνίου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου, που οργανώνεται από τον ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ και το ΤΕΕ, υπό την αιγίδα του ΥΠΕΚΑ. Η Αρχιτεκτονική, σαν αέναη σπουδή, σαν θεωρία, ιστορία, τέχνη και συνθετική εφαρμοσμένη επιστήμη, ασκείται σε διάφορες κλίμα-

σμό. Επίσης θα επιδιώξουν τη διεύρυνση του ρόλου των αρχιτεκτόνων στη σύγχρονη πραγματικότητα καθώς και τη διατύπωση πολιτικής για την Αρχιτεκτονική την προστασία και την ανάδειξη του φυσικού και του ιστορικού πλούτου της χώρας.

Οι θεματικές ενότητες του συνεδρίου, το οποίο θα πραγματοποιηθεί κατά το διάστημα μεταξύ Νοεμβρίου 2010 και Μαρτίου 2011, έχουν ορισθεί ως ακολούθως:

1. Αρχιτεκτονική Εκπαίδευση – Κατάρτιση.
2. Επαγγελματικά Δικαιώματα.

κατάλληλου χώρου στην ευρύτερη περιοχή της πρωτεύουσας έχει ήδη ολοκληρωθεί και σύντομα θα ανακοινωθεί το πρόγραμμα για συνεδριάσεις, διαμονή και παράλληλες εκδηλώσεις, με στόχο την καλύτερη προβολή του συνεδρίου.

Στο συνέδριο θα κληθούν να συμμετάσχουν Αρχιτέκτονες από τον διεθνή χώρο.

1η προσυνεδριακή εκδήλωση Παρασκευή 12 Μαρτίου 2010 Πνευματικό Κέντρο Δήμου Αθηναίων, Αίθουσα «Αντώνης Τρίτσης»

Η πορεία προς το Συνέδριο θα σηματοδοτηθεί από σειρά εκδηλώσεων, που θα αποτελέσουν τα στά-

Υπό το πρίσμα της κλιματικής αλλαγής και της περιβαλλοντικής υποβάθμισης, η πρόκληση για τον Έλληνα αρχιτέκτονα-δημιουργό γίνεται επιτακτική ανάγκη στα πλαίσια του διεθνούς ανταγωνισμού. Πρέπει να εξασφαλίσει το καθεστώς των ίσων ευκαιριών για την ελεύθερη δημιουργική έκφραση και την άσκηση του επαγγέλματος στο ευρωπαϊκό και διεθνές περιβάλλον.

Για την έναρξη των εργασιών της προετοιμασίας του Συνεδρίου, ο Πρόεδρος συγκάλεσε σε κοινή σύσκεψη τις μόνιμες επιτροπές του Συλλόγου που θα υποστηρίξουν την διοργάνωση.

Ο Πρόεδρος του ΣΑΔΑΣ-Πανελληνίας Ένωσης Αρχιτεκτόνων Ευάγγελος Λυρούδης επισμαίνει με αφορμή το 11ο Συνέδριο τα παρακάτω:

«Στην παρούσα συγκυρία τίθεται επιτακτικά το ακόλουθο ερώτημα: Ενθαρρύνει και διασφαλίζει η ισχύουσα νομοθεσία την πλήρη ελευθερία στην αρχιτεκτονική έκφραση; Ασφαλώς και όχι. Είναι η αρχιτεκτονική για όλο τον πολιτισμένο κόσμο τέχνη ενώ για την Ελλάδα παραμένει ένα σύνολο πολλαπλασιαζόμενων κανόνων, που πολλοί άλλοι εκτός από τους δημιουργούς-αρχιτέκτονες έχουν τον τελικό λόγο;

Τρανταχτό παράδειγμα γαίδευσης ο νόμος 3557/2009, γνωστός σαν «νόμος Σουφλιά», που απ' ότι φαίνεται θα χρειαστεί οικουμενική σύνοδος (!) για να αποφανθεί αν πρόκειται για απλό λάθος ή σκόπιμη ενέργεια ενός «χάκερ» της νομικής επιστήμης, που γλεντά την αδυναμία ενός ολόκληρου λαού να αποφασίσει για το μέλλον του.

Είναι καιρός να αναζητηθούν λύσεις. Η μεταπολεμική Ελλάδα είναι γεγονός πως αδυνατεί να απομοιώσει την ελληνική δημιουργικότητα. Σαφέστατα απαγορεύει την πρωτοπορία εντός των τεχνικών. Με υπερβολή δπλώνει τον θαυμασμό της μεταθνήτων και περιφρουρεί τη μετριότητα στην καθημερινότητά της.

Το αυτόνομο κεφάλαιο που αναπτύσσεται κάτω από τον τίτλο ημιυπαίθριοι, έχει αναχθεί σε μείζον

θεωρητικό και πρακτικό ζήτημα, που θα καταγραφεί στην ιστορία σαν μια δυσεξήγητη περίοδος της ελληνικής κοινωνίας, που εκάστοτε παγιδύεται σε μάτια ερωτήματα.

Απαιτείται ένας υγιής και ισορροπημένος συνδυασμός κατά την άσκηση του επαγγέλματος, για αξιοπρεπή επιβίωση και «πθική» συμπεριφορά από οποιαδήποτε θέση και αν ασκείται το επάγγελμα του Αρχιτέκτονα. Η πρόωθηση των παραπάνω δεν μπορεί παρά να είναι πρωτεύων στόχος του Συλλόγου.

Η αποστολή μας είναι να δημιουργήσουμε καλύτερες συνθήκες εργασίας και δημιουργίας για τους Έλληνες αρχιτέκτονες. Η έμφαση που πρέπει να δοθεί είναι στις συνθήκες άσκησης του επαγγέλματος, διότι είναι κοινώς γνωστό ότι σήμερα στην Ελλάδα πολλοί αντιποιοούνται το επάγγελμα του αρχιτέκτονα, άρα δημιουργούν συνθήκες παραγωγής κακής αρχιτεκτονικής.

Ανάμεσα στα καθήκοντά μας και με τη δημόσια παρουσία και διαδρομή μας, πρέπει να αναπροσανατολίσουμε το σύστημα και να ενθαρρύνουμε την καλή αρχιτεκτονική, αποθαρρύνοντας τον κακό σχεδιασμό, που ενώ σταδιακά περιορίζεται, συνεχίζει να αποτελεί κυρίαρχη παρουσία στο τοπίο, τη λειτουργία και την εικόνα των πόλεών μας.

Πρέπει να παρακολουθήσουμε την εκπαίδευση αλλά και τον τρόπο άσκησης του επαγγέλματος. Οι αρχιτέκτονες, όπως και άλλοι επαγγελματίες, δεν δρουν μόνοι τους. Πρέπει να συνεργαστούν με πολιτικούς μηχανικούς, τοπογράφους, μηχανολόγους και άλλες ειδικότητες. Τα όρια των ειδικοτήτων δεν είναι όμως πάντα σαφή.

Αυτό όμως που πρέπει να γίνει σαφές είναι ότι ο αρχιτέκτονας διεκδικεί το διανοητικό μέρος της δημιουργίας του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και σχεδιάζει-καθοδηγεί ένα σημαντικό μέρος της «κλειστικής» παραγωγής του δομημένου χώρου.

Ο σχεδιασμός σε όλες τις κλίμακες, από το design μέχρι τον χωροταξικό και περιφερειακό σχεδιασμό, πρέ-

πει, κατά το μέτρο που αναλογούν στην παιδεία και την εκπαίδευση των μελών μας, να αναβιώσει σαν αναφαίρετο επαγγελματικό δικαίωμα μας.

Πιστεύω ότι στην κατεύθυνση αυτή θα βοηθήσει τόσο το 11ο Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Συνέδριο όσο και οι παράλληλες εκδηλώσεις που θα συνοδεύσουν την πορεία έως τη διεξαγωγή του.

Καλούμε όλους τους αρχιτέκτονες να συμμετάσχουν και να καταθέσουν τις αγωνίες και τους προβληματισμούς τους για την Αρχιτεκτονική και τους Αρχιτέκτονες».

Συνδιοργάνωση:
Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος
Υπό την αιγίδα του **ΥΠΕΚΑ**

Με την υποστήριξη:
Δήμος Αθηναίων

Με τη συνεργασία:
Περιοδικό ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ
Περιοδικό ΤΕΧΝΙΚΑ

ΦΑΤΟΥΡΟΣ, επιμέλεια Λόης Παπαδόπουλος, Σοφία Τσιπριδίου, εκδόσεις ΔΟΜΕΣ, Αθήνα 2009, σελ. 384

Στην περίπτωση του αρχιτέκτονα Δ.Α.Φατούρου, ομότιμου καθηγητή Αρχιτεκτονικής Σχολής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, αναγνωρίζεται μία εμβληματική φυσιογνωμία στο κέντρο της πνευματικής ζωής της χώρας: ένας

homme des lettres, ένας ευρωπαίος διανοούμενος, ο οποίος στη διάρκεια των τελευταίων εξήντα χρόνων συναντήθηκε με τάσεις της Αρχιτεκτονικής και με ρεύματα σκέψης, με πρωταγωνιστές της καλλιτεχνικής δημιουργίας, με κεντρικά πρόσωπα της ακαδημαϊκής ζωής και γενικότερα του δημόσιου βίου και συνδέθηκε με κρίσιμα γεγονότα, που νοηματοδότησαν όψεις της μεταπολεμικής – και όχι μόνον της αρχιτεκτονικής – ιστορίας του τόπου.

Στη μονογραφία «Δημήτρης Α. Φατούρος», με επιμελητές τους πανεπιστημιακούς καθηγητές Λόη Παπαδόπουλο και Σοφία Τσιπριδίου, παρουσιάζεται συστηματικά το πολυσχιδές και συνεχιζόμενο μέχρι σήμερα έργο του Δημήτρη Φατούρου: αρχιτεκτονικό, συγγραφικό, εικαστικό, ποιητικό, διδακτικό. Ο τόμος περιέχει ένα εκτενές αυτοβιογραφικό κείμενο του Δ.Α.Φατούρου, στο οποίο με τρόπο ευκρινή απογράφονται οι διαμορφωτικές στιγμές της διαδρομής του, και για πρώτη φορά η πλήρης εργογραφία του. Επιπλέον ο τόμος περιλαμβάνει ένα εκτεταμένο ανθολόγιο από παιδιότερα θεωρητικά κείμενα του Δ.Α.Φατούρου. Τριανταδύο συγγραφείς –κατά κύριο λόγο πανεπιστημιακοί καθηγητές σε Σχολές Αρχιτεκτονικής– σε κείμενά τους γραμμένα ειδικά για αυτόν τον τόμο, αναλύουν το παρουσιαζόμενο μελετητικό και εφαρμοσμένο αρχιτεκτονικό έργο του Δ.Α.Φατούρου και το εντάσσουν στο πλαίσιο της σύγχρονης του αρχιτεκτονικής συζήτησης. Εξειδικευμένοι μελετητές αναλύουν το ποιητικό και το εικαστικό του έργο, το οποίο για πρώτη φορά συγκεντρώνεται και συστηματικά παρουσιάζεται.

Ο τόμος υποστηρίζεται από πλοίοσμο οπτικό τεκμηριωτικό υλικό –σκέτσα, σχέδια, φωτογραφίες– από το σχεδιασμένο και το υλοποιημένο αρχιτεκτονικό έργο του Δ.Α.Φατούρου (ΜΕΛΕΤΕΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ, ΚΤΗΡΙΩΝ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑΣ, ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΟΠΙΟΥ, ΕΠΙΠΛΩΝ, ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΟΥ ΕΦΗΜΕΡΟΥ, ΣΚΗΝΟΓΡΑΦΙΕΣ), καθώς και, από τη δημοσίευση, για πρώτη φορά, ειδικού κεφαλαίου με εικαστικά έργα του Δ.Α.Φατούρου.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

Στο άρθρο των επικαιρών Ευρωπαϊκά βραβεία «Europe 40 under 40» του τεύχους 76, εκ παραδρομής αναφέρεται ότι ο Πάνος Παρθένιος «γίνεται ο πρώτος Έλληνας συνάδελφος που κερδίζει το εν λόγω βραβείο» και ότι η συμμετοχή του «αποτελεί τη μοναδική –μέχρι στιγμής– ελληνική συμμετοχή που διακρίνεται στον συγκεκριμένο διαγωνισμό», καθώς και άλλοι Έλληνες αρχιτέκτονες έχουν διακριθεί σε προηγούμενα έτη. Η συμμετοχή του Πάνου Παρθένιου είναι η μοναδική που διακρίθηκε από την Ελλάδα το 2009.

Επίσης, στο αφιέρωμα του ίδιου τεύχους, κατά την αναφορά των συντελεστών του έργου *Επέκταση υπάρχοντος διαμερίσματος και διαμόρφωση σε εκθεσιακό χώρο* (ομάδα αρχιτεκτονικής μελέτης: Μαρίνα Στασινοπούλου, Κωσταντίνος Δασκαλάκης, συνεργάτης αρχιτέκτων: Βανέσσα Καραγεώργου) εκ παραδρομής δεν αναφέρεται ότι η μελέτη φωτισμού έχει γίνει από τη Χριστίνα Γιάξα, η φωτογράφιση από την Cathy Cunliffe και ότι τα έργα που φαίνονται στις φωτογραφίες είναι από την έκθεση του Στάθη Λαγουδάκη.

Στο τεύχος 75, εκ παραδρομής δεν αναφέρεται ότι το ΣΕΓΜ ήταν αγωνοθέτης του διαγωνισμού για τους πυρόπληκτους από κοινού με το ΕΤΑΕΑ.

Επίσης στο ίδιο τεύχος, κατά την αναφορά των συντελεστών του Β' Βραβείου του αρχιτεκτονικού διαγωνισμού για την Ανέγερση του Νέου Δημαρχιακού Μεγάρου Δήμου Ιωαννίνων, εκ παραδρομής δεν αναφέρονται οι σύμβουλοι-συνεργάτες αρχιτέκτονες Μαρία Δόξα, Ελευθερία Οικονομάκη.

κες από τους Αρχιτέκτονες και όχι μόνο. Εκτός λοιπόν από την αναζήτηση και τη συνεχή προσπάθεια για βελτίωση της ποιότητας των προφερόμενων αρχιτεκτονικών υπηρεσιών και σπουδών, τίθεται επιτακτικά το ερώτημα «ποιος σχεδιάζει τι». Κάτω από ποιες προϋποθέσεις χτίζεται και καταγράφεται η ιστορία του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και παραδίδεται στην υπηρεσία του ανθρώπου και στην κρίση της ιστορίας.

Οι αρχιτέκτονες θα αποπειραθούν μέσα από το συνέδριο και τις προσυνεδριακές εκδηλώσεις ένα άνοιγμα στην ελληνική κοινωνία, με στόχο το ξεκαθάρισμα των ρόλων των τεχνικών στον σύγχρονο σχεδια-

3. Άσκηση Επαγγέλματος στην Ελλάδα και την Ευρώπη – Θεσμικό πλαίσιο.
4. Τα πεδία άσκησης επαγγέλματος: Design – Κτίριο – Πολεοδομία – Χωροταξία – Αναπτυξιακή Πολιτική – Ιστορία – Δημόσια Διοίκηση.
5. Ο κύκλος της δημιουργίας: σχεδίαση, υλοποίηση, επισκευή, συντήρηση, οργάνωση.
6. Πολιτική για την Αρχιτεκτονική.
7. Περιβάλλον και σχεδιασμός – Κλιματική αλλαγή.
8. Συνέργεια στο επάγγελμα του Αρχιτέκτονα

Για το συνέδριο θα εργασθούν τρεις επιτροπές: η Τιμητική Επιτροπή, η Οργανωτική Επιτροπή και η Υποστηρικτική Επιτροπή. Η αναζήτηση του

δια μιας προσπάθειας – νέας διαδρομής του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ σε συνεργασία με το ΤΕΕ. Πρώτη προσυνεδριακή εκδήλωση θα πραγματοποιηθεί στις 12 Μαρτίου 2010, στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Αθηναίων με θέμα «ΓΟΚ - ΚΤΗΡΙΟΔΟΜΙΚΟΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ - ΤΡΟΠΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΩΝ ΑΔΕΙΩΝ - ΕΛΕΓΧΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ».

Η ημερίδα πραγματοποιείται για να διερευνηθούν και να δημοσιοποιηθούν συντεταγμένα, προβληματισμοί και επιστημονικές προτάσεις-απαντήσεις στα ερωτήματα που λανθάνουν στον γενικό τίτλο «ημιυπαίθριοι» και ταλανίζουν τους μηχανικούς, τους νομικούς και τη διοίκηση εδώ και έναν περίπου χρόνο.